

**WOJEWÓDZKI
PROGRAM
PRZECIWDZIAŁANIA
PRZEMOCY W RODZINIE**

**WOJEWÓDZTWA
MAZOWIECKIEGO**

NA LATA 2021–2025

AKTUALIZACJA 2022

Mazowsze

Łączymy

Aktywizujemy

Wspieramy

SPIS TREŚCI

Spis treści.....	3
I. Skróty.....	5
II. Wstęp.....	6
III. Podstawy prawne Programu.....	8
1. Regulacje prawne.....	8
2. Zadania samorządu województwa wynikające z obowiązujących aktów prawnych.....	9
IV. Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie.....	11
1. Definicja przemocy.....	11
2. Formy przemocy.....	12
3. Uwarunkowania stosowania przemocy.....	14
4. Skutki doznawania przemocy.....	21
V. Skala problemu przemocy w rodzinie.....	25
1. Charakterystyka problemu przemocy w rodzinie w ujęciu ogólnokrajowym.....	25
2. Skala problemu na terenie województwa mazowieckiego.....	29
3. Zjawisko przemocy w okresie pandemii.....	33
VI. Formy pomocy osobom doznającym przemocy domowej.....	36
1. Prawne formy pomocy.....	36
2. Zespoły interdyscyplinarne.....	43
3. Instytucjonalne formy wsparcia.....	45
4. Telefony zaufania.....	56
5. Pomoc terapeutyczna i wsparcie psychologiczne osób dotkniętych przemocą w rodzinie.....	57
VII. Analiza SWOT zjawiska przeciwdziałania przemocy w rodzinie.....	59
1. Mocne i słabe strony.....	59
2. Ocena działania służb pomocowych.....	60
VIII. Cele, działania, odbiorcy działań, wskaźniki realizacji Programu.....	64
1. Cel główny i cele szczegółowe.....	64
2. Odbiorcy działań.....	65
3. Działania i wskaźniki realizacji Programu.....	65
IX. Finansowanie, monitoring i ewaluacja programu.....	69
1. Finansowanie Programu.....	69
2. Monitoring i ewaluacja Programu.....	69

X. Wdrożenie zasad deinstytucjonalizacji do działań Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Województwa Mazowieckiego na lata 2021–2025	70
1. Pojęcie deinstytucjonalizacji.....	70
2. Podstawy prawne.....	72
3. Deinstytucjonalizacja w obszarze pomocy ofiarom przemocy i osób zagrożonych przemocą – wytyczne.....	72
4. Wdrażanie zasad deinstytucjonalizacji w obszarze przeciwdziałania przemocy na terenie województwa mazowieckiego.....	76
5. Zasady strategiczne w obszarze przeciwdziałania przemocy z uwzględnieniem polityki deinstytucjonalizacji.....	78
XI. Spis tabel i wykresów.....	80

I. SKRÓTY

- **CBOS** – Centrum Badania Opinii Społecznej
- **KGP** – Komenda Główna Policji
- **k.k.** – kodeks karny
- **k.p.c.** – kodeks postępowania cywilnego
- **MRiPS** – Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej
- **NIK** – Najwyższa Izba Kontroli
- **OIK** – ośrodek interwencji kryzysowej
- **OPS** – ośrodek pomocy społecznej
- **PARPA** – Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
- **PTSD** (Post-traumatic stress disorder) – zespół stresu pourazowego - zaburzenie psychiczne będące formą reakcji na skrajnie stresujące wydarzenie (traumę), które przekracza zdolności danej osoby do radzenia sobie i adaptacji. Pośród tego rodzaju wydarzeń wymienić można działania wojenne, katastrofy, kataklizmy żywiołowe, wypadki komunikacyjne, bycie ofiarą napaści, gwałtu, molestowania, uprowadzenia, tortur, uwięzienia, ciężkie, trudne doświadczenie po zażyciu substancji psychoaktywnej, otrzymanie diagnozy zagrażającej życiu choroby itp.
- **Program** – Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Województwa Mazowieckiego na lata 2021–2025
- **SWPS** – Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej
- **SWOT** – popularna heurystyczna technika służąca do porządkowania i analizy informacji; nazwa jest akronimem od angielskich słów określających cztery elementy składowe analizy (Strengths, Weaknesses, Opportunities i Threats – mocne strony, słabe strony, szanse, zagrożenia)
- **TNS OBOB** – Ośrodek Badania Opinii Publicznej – najstarszy instytut badawczy w Polsce, funkcjonujący od ponad 40 lat. Od 1998 roku należy do międzynarodowej grupy badawczej TNS, która jest jedną z największych organizacji zajmujących się komunikacją marketingową na świecie
- **UE** – Unia Europejska
- **WHO** (World Health Organization) – Światowa Organizacja Zdrowia

II. WSTĘP

Celem Programu jest zwiększenie skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz zmniejszenie skali tego zjawiska na terenie województwa mazowieckiego poprzez wskazanie wielostronnego spektrum działań w zakresie zapewnienia przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zarówno poprzez udzielenie wsparcia ofiarom przemocy, jak i programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie, czy podnoszenie świadomości społecznej na temat przyczyn i skutków przemocy w rodzinie. Bardzo ważnym elementem opracowania jest element edukacyjny w celu promowania metod wychowawczych bez użycia przemocy, a także upowszechnienia informacji o możliwościach i formach udzielania pomocy zarówno osobom dotkniętym przemocą, jak i stosującym przemoc w rodzinie.

Program zawiera zarówno podstawy prawne regulujące szeroko pojętą tematykę przeciwdziałania przemocy w rodzinie poprzez wskazanie instytucji pomocowych oraz metod upowszechniania i określenia zakresu pomocy, poprzez wyjaśnienie samego zjawiska, jego uwarunkowań i form, aż po metody oddziaływań skierowanych do wszystkich, którzy przemocy podlegali, doświadczali, obserwowali, czy wreszcie dopuszczali się samodzielnie. Opracowanie zawiera także wskazówki dla instytucji, organizacji i służb zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

Z uwagi na brak wytycznych na lata kolejne program został rozszerzony i zmodyfikowany na podstawie analizy danych dotyczących zjawiska przemocy domowej na obszarze województwa mazowieckiego w latach 2016–2020, a także danych dotyczących zjawiska przemocy na terenie województwa mazowieckiego w tych latach. Należy zaznaczyć, że po przyjęciu programów wojewódzkich obowiązujących w obszarze na lata 2021–2025 oraz zebraniu rekomendacji Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Województwa Mazowieckiego na lata 2021–2025 może podlegać modyfikacji. W stosunku do poprzednich lat nastąpiły podstawowe zmiany w programie związane z uwzględnieniem w planowanych działaniach przyczyn powstawania przemocy oraz rozszerzenia jej zakresu o obszary dotychczas pomijane bądź niedoszacowane. Pierwsza z nich dotyczy działań profilaktycznych oraz oddziaływań w stosunku do sprawców przemocy. Analizy wskazują, że do większości aktów przemocy dochodzi pod wpływem alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych. Niezbędne jest zatem uwzględnienie tego obszaru w działaniach na rzecz zapobiegania zjawisku przemocy. Kolejny ważny element to pokutujący od lat schemat, że nie należy reagować na odgłosy ewentualnej przemocy z uwagi na fakt, że w rozumieniu społecznym nadal uważa się, że jest to prywatna sprawa każdego systemu rodzinnego. Element takiej profilaktyki powinien także znaleźć swoje odzwierciedlenie w działaniach określonych programem.

Warto dodać, że program powstaje w szczególnym okresie, tj. w czasie epidemii COVID-19. W tym czasie na całym świecie, także w Polsce, zaistniała poważna intensyfikacja zjawiska przemocy domowej. Wprowadzone w wielu krajach zakazy przemieszczania się lub/i ograniczenie kontaktów społecznych w pierwszych miesiącach epidemii dramatycznie zwiększyły zjawisko przemocy w danych europejskich. Podobne uwarunkowania obserwowano także w Polsce. Problem ten zintensyfikował się w domach, w których już występował, ale także odnotowywano go w rodzinach, w których dotychczas nie było podobnego problemu. Jako przyczynę wskazywano frustrację związaną z zamknięciem, problemy z pracą, niepewność i strach o przyszłość.

Z uwagi na fakt, że w chwili powstawania programu problem nadal istnieje musiał znaleźć odzwierciedlenie w opracowaniu działań zapobiegających problemowi przemocy domowej na terenie województwa mazowieckiego.

III. PODSTAWY PRAWNE PROGRAMU

1. Regulacje prawne

Podstawowe akty prawne regulujące zadania samorządu w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie to:

- 1) ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2020 r. poz. 218 oraz z 2021 r. poz. 1249);
- 2) ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2019 r. poz. 2277 oraz z 2021 r. poz. 1119);
- 3) ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2020 r. poz. 1876 oraz z 2021 r. poz. 2268);
- 4) ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2020 r. poz. 1668 oraz z 2022 poz. 547);
- 5) ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1359).

Inne dokumenty i akty normatywne, wpływające na opracowanie założeń wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie:

Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014–2020

– przyjęty uchwałą nr 76 Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 2014 r. w sprawie ustanowienia Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014–2020 (M.P. z 2014 r. poz. 445);

ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 30 oraz z 2022 r. poz. 1375);

ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 2020 r. poz. 1444 oraz z 2022 r. poz. 1138);

ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2020 r. poz. 360 oraz z 2022 r. poz. 1882);

ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2020 r. poz. 1327 oraz z 2021 r. poz. 1082);

Strategia Rozwoju Kraju 2020;

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030;

wytyczne Prokuratora Generalnego z dnia 1 kwietnia 2014 r. dotyczące zasad postępowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie;

Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej z dnia 11 maja 2011 r. (Dz. U. z 2015 r. poz. 961);

ustawa z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹ (Dz. U. z 2020 r. poz. 956 oraz z 2021 r. poz. 1805).

Akty wykonawcze w postaci rozporządzeń do ustaw regulujących założenia wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, bądź wpływających na opracowanie jego założeń:

rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. z 2011 r. Nr 209 poz. 1245);

rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 22 października 2010 r. w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2010 r. Nr 201 poz. 1334, z późn. zm.);

---

¹ Ustawa umożliwia wprowadzenie nowych środków pozwalających na izolację osoby podejrzaną o stosowanie przemocy domowej, w tym nakazu opuszczenia mieszkania oraz zakazu zbliżania się do mieszkania.

rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 3 czerwca 2011 r. w sprawie nadzoru i kontroli nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2011 r. Nr 126 poz. 718);
rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 8 czerwca 2021 r. w sprawie Zespołu Monitorującego do spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (Dz.U. 2021 r. poz. 1107);
rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne (Dz. U. z 2011 r. Nr 50 poz. 259);
rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie (Dz.U. z 2011 r. Nr 81 poz. 448).

2. Zadania samorządu województwa wynikające z obowiązujących aktów prawnych

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. w art. 18 i 71 wskazuje, że instytucja rodziny jest objęta szczególną ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej, a jej dobro państwo ma obowiązek uwzględnić w swojej polityce społecznej, zwłaszcza poprzez udzielanie szczególnej pomocy rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji społecznej. Zapis w art. 33 Konstytucji wskazuje ponadto, że kobieta i mężczyzna w Rzeczypospolitej Polskiej mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym, zaś zgodnie z art. 72 Konstytucji, Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka, a każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją.

Szczegółowe obowiązki w tym zakresie nałożyła na samorząd ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Zgodnie z jej zapisami samorządy mają obowiązek:
opracowania wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
realizacji założeń wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy domowej;
inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
opracowanie ramowych programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie;
organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Podczas tworzenia Programu obowiązywały dokumenty wojewódzkie w tym obszarze:

Strategia Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2014–2020;
Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w województwie mazowieckim na lata 2015–2020;
Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2016–2020;
Wojewódzki Program Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2017–2020.

Należy zaznaczyć, że w Strategii Rozwoju Kraju 2020, w kierunkach interwencji znajdują się działania dotyczące zapewnienia jak najlepszej adresowalności świadczeń oraz dotyczące podejmowania działań na rzecz profilaktyki rodziny, które to działania mają być

skierowane do rodzin z różnymi dysfunkcjami, w tym zagrożonymi lub dotkniętymi przemocą w rodzinie.

Program wykazuje też wysoką zbieżność z planowaną strategią polityki społecznej województwa mazowieckiego na lata 2021–2030. W dokumencie pn. „Opracowanie nt. diagnozy problemów społecznych oraz koncepcji opracowania „Strategii Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2021–2030”” (dalej: „SPS”) zaproponowano jako cel główny mazowieckiej strategii polityki społecznej do 2030 r. - wzmocnienie kapitału ludzkiego, społecznego i kulturowego oraz zapewnienie większej spójności społecznej przez działania mającego charakter inwestycji społecznych. Podobnie jest w przypadku celu nadrzędnego Programu. Również cele szczegółowe Programu są kompatybilne z kierunkami planowanej strategii województwa, które sformułowano jako przeciwdziałanie kwestiom społecznym, deinstytucjonalizację i rozwój zintegrowanych usług społecznych oraz inwestycje w służby społeczne. Co więcej najważniejsze priorytety wyznaczone w ramach polityki społecznej oraz przeciwdziałania przemocy w ramach planowanej strategii województwa są kompatybilne z działaniami wymienionymi w Programie. W SPS postuluje się, aby koncentrować wysiłki na:

- **Priorytet 1** – Przygotowaniu programów, projektów i podejmowanie działań profilaktycznych, prewencyjnych i interwencyjnych mających na celu podniesienie jakości życia ogółu mieszkańców Mazowsza.
- **Priorytet 2** – Podejmowaniu inicjatyw i działań na rzecz różnorodnych grup ryzyka socjalnego i dążenie do przeciwdziałania rozwojowi kwestii społecznych.
- **Priorytet 3** – Podejmowaniu działań na rzecz rodzin i osób młodych w celu zapewnienia spójności społecznej i harmonijnego rozwoju społecznego.

IV. CHARAKTERYSTYKA ZJAWISKA PRZEMOCY W RODZINIE

1. Definicja przemocy

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, przemoc w rodzinie jest definiowana jako jednorazowe lub powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, naruszające prawa lub dobra osobiste osób (...), w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Warto zaznaczyć, że w polskim systemie prawnym od wielu lat posługujemy się terminem „przemoc w rodzinie”, co odróżnia nas od nomenklatury stosowanej na poziomie międzynarodowym i w ustawodawstwach większości europejskich państw. W tamtejszych realiach operuje się terminem „przemoc domowa”, z uwagi na fakt i termin „przemoc w rodzinie” stygmatyzuje środowisko rodzinne, które nie jest jedyną ani główną przestrzenią występowania przemocy domowej. Należy też zauważyć, że pojęciem „przemocy domowej” posługuje się także Konwencja Stambulska (ang. Istanbul Convention), uwzględniając je nawet w swoim tytule² – dokument ten nie posługuje się natomiast terminem „przemoc w rodzinie”.

W perspektywie psychologicznej przemoc w rodzinie (domowa) rozumiana jest podobnie do zapisów ustawowych, a zatem odnosi się zarówno do działań, jak i zaniechań sprawcy, dokonywanych w ramach rodziny przez jednego z jej członków przeciwko pozostałym, z wykorzystaniem istniejącej lub stworzonej celowo bądź przez okoliczności przewagi sił lub władzy, godzące w ich prawa lub dobra osobiste, a przede wszystkim w ich życie lub zdrowie (fizyczne lub psychiczne). Takie działania lub/i zaniechania powodują u osób krzywdzonych szkody lub cierpienie³. Przemoc zatem to czyn, który uwłacza godności osobistej każdej osoby, a także wymusza konkretne zachowania wbrew woli ofiary. Akty przemocy mogą występować w formie siły fizycznej, jak i psychicznej. Są to między innymi groźby, wyszydzanie, wyśmiewanie, poniżanie, umniejszanie, a także manipulowanie emocjami⁴. Należy zaznaczyć, że intencjonalność rozumiana jako zamiar wyrządzenia krzywdy nie jest warunkiem koniecznym, aby dane zachowanie uznać za przemocowe. Celem intencjonalnego działania sprawcy jest kontrolowanie i podporządkowanie ofiary, a dopiero konsekwencją są różnego rodzaju szkody osobiste⁵.

W przypadku działań przemocowych istotna jest szkoda wyrządzona ofierze, ale także inne przesłanki związane z zamierzonym i wykorzystującym przewagę sił działaniem przeciw członkowi rodziny, przy czym działanie to narusza prawa i dobra osobiste, powodując cierpienie i szkodę. W literaturze przedmiotu wskazuje się na 4 ważne elementy⁶:

1. **INTENCJA SPRAWCY** – przemoc jest działaniem zamierzonym i ma na celu sprawowanie kontroli nad ofiarą oraz jej podporządkowanie, bez uwzględniania jej potrzeb.
2. **NIERÓWNOWAGA SIŁ** – w relacji, w której dochodzi do przemocy zwykle jedna ze stron ma przewagę nad drugą. Sprawca jest silniejszy od ofiary fizycznie lub/i

2 Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej z dnia 11 maja 2011 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 961).

3 Mellibruda, J. (2009). Przeciwdziałanie przemocy domowej, Warszawa: IPZ.

4 Siuta, J. red. (2010). Słownik Psychologii, Kraków, s. 206.

5 Mellibruda J. (1996): Patrząc na przemoc. Świat Problemów, 5.

6 Piechocki Z. (2012). Zespół interdyscyplinarny i grupy robocze. Toruń: ROPS.

psychicznie. Przewaga sił w przypadku zachowań przemocowych może występować nie tylko na poziomie fizycznym, ale także psychicznym, ekonomicznym, społecznym czy prawnym. To odróżnia przemoc od bezpośredniej agresji, która jest pojęciem węższym. Należy zaznaczyć, że w przypadku przemocy wobec dziecka, przewaga sił w każdej z w/w kategorii.

3. **NARUSZANIE PRAW, GODNOŚCI I DÓBR OSOBISTYCH** – sprawca wykorzystuje przewagę siły i swoim zachowaniem, postawą oraz działaniem narusza podstawowe prawa ofiary (np. prawo do nietykliwości fizycznej, szacunku, wolności czy godności itp.)
4. **SPRAWIANIE CIERPIENIA I BÓLU** – sprawca swoim postępowaniem (lub/i zaniechaniem) naraża zarówno zdrowie, jak i życie ofiary na poważne szkody. Skutki takiego postępowania mogą być natychmiastowe bądź odroczone w czasie, wymierne, bądź nie. Poprzez doświadczanie bólu i cierpienia ofiara ma mniejszą zdolność do samoobrony, co powoduje pogłębianie się zależności od sprawcy.

2. Formy przemocy

Przemoc w rodzinie identyfikowana jest z zachowaniem agresywnym, dokonywanym w domu najczęściej przez osoby najbliższe, które z zasady powinny zapewniać poczucie bezpieczeństwa i dobrą atmosferę rodzinną. Warto jednak zauważyć, że zagadnienie to jest znacznie szersze. W projektowaniu oddziaływań w stosunku do ofiar i sprawców przemocy należy uwzględnić wszystkie jej formy.

Najbardziej znany podział form przemocy wprowadza rozróżnienie na przemoc fizyczną, psychiczną (czasami zamiennie nazywaną emocjonalną) i seksualną. Niektóre typologie wprowadzają, notabene słusznie, zaniedbanie jako formę przemocy wobec ofiary. Poniżej w tabeli przedstawiono rozróżnienie form działań przemocowych.

Tabela 1. Formy zachowań przemocowych wobec ofiar

Typ przemocy	Opis	Formy
Przemoc fizyczna	Nieprzypadkowy akt zadania cierpienia fizycznego, którego konsekwencją mogą być także uszkodzenia ciała.	Może przybierać dwa typy zachowań: <ol style="list-style-type: none"> 1. Przemoc fizyczna czynna to wszystkie formy przemocy z użyciem siły fizycznej (np. bicie, szarpanie, popychanie) Przemoc bierna, czyli wszelkiego rodzaju zakazy, nakazy np. zakaz mówienia, chodzenia, załatwiania potrzeb fizjologicznych itp.
Przemoc psychiczna/emocjonalna	Nie pozostawia widocznych śladów na ciele ofiary, może być niezauważalna przez osoby trzecie. Przemoc psychiczna to bardzo nietypowa i trudna do zdiagnozowania forma przemocy.	Zawiera przymus i groźby, zastraszanie, emocjonalne wykorzystanie objawiające się w następujących zachowaniach: <ol style="list-style-type: none"> 2. poniżanie, upokarzanie, obwinianie, manipulowanie poczuciem winy, wyzwiska, wmawianie choroby psychicznej, 3. odmawianie współżycia seksualnego, 4. izolowanie poprzez kontrolowanie kontaktów z innymi, zabranianie korzystania z telefonu, auta; 5. zakaz opuszczania domu, 6. oskarżanie o powodowanie lub prowokowanie przemocy, zaprzeczanie i minimalizowanie przemocy, 7. wykorzystanie dzieci do sprawowania kontroli, wzbudzanie poczucia winy, wrogie nastawienie dzieci wobec rodzica, 8. traktowanie partnerki jako służącej, podejmowanie ważnych decyzji bez równego udziału drugiej osoby, zabieranie pieniędzy, kontrola ich wydawania, wydzielanie zbyt małych kwot na utrzymanie, niszczenie przedmiotów ofiary, celowa agresja wobec

Typ przemocy	Opis	Formy
		ulubionych zwierząt etc.
Przemoc seksualna	Zmuszanie osoby do aktywności seksualnej wbrew jej woli, kontynuowanie aktywności seksualnej, gdy osoba nie jest w pełni świadoma, bez pytania o jej zgodę lub gdy obawia się odmówić. Jest to najrzadziej rozpoznawana forma przemocy.	<p>Każde wymuszenie aktywności seksualnej na osobie wbrew jej woli:</p> <ol style="list-style-type: none"> 9. Wykorzystanie seksualne; 10. kontynuowanie czynności seksualnej nawet wtedy gdy osoba nie jest w pełni świadoma tego, co się dzieje lub jest świadoma a sprawca wymusza na ofierze obcowanie płciowe w celu zaspokojenia potrzeb. <p>Przymus może przybierać różne formy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 11. bezpośrednie użycie siły fizycznej, różnego rodzaju groźby czy szantaż emocjonalny. <p>Przemoc seksualna jest powiązana z przemocą fizyczną a także przemocą psychiczną.</p>
Przemoc ekonomiczna	Forma przemocy, której celem jest uzależnienie finansowe od sprawcy poprzez kontrolowanie wydatków, odbieranie zarobionych pieniędzy czy uniemożliwienie podjęcia pracy zarobkowej. Warto zwrócić uwagę, że niektórzy badacze zaliczają te formy zachowań do przejawów przemocy psychicznej.	<p>Jest trudna do rozpoznania, ponieważ często jest bagatelizowana, niezauważana a czasem nawet usprawiedliwiana rolami kulturowymi kobiety i mężczyzny w społeczeństwie. Przemoc ekonomiczna wiąże się z następującymi działaniami:</p> <ol style="list-style-type: none"> 12. celowe niszczenie własności, 13. pozbawianie środków do życia; <p>stwarzanie warunków, w których nie są zaspokajane niezbędne do przeżycia potrzeby np. niszczenie rzeczy, zabieranie pieniędzy, sprzedawanie osobistych lub wspólnych rzeczy bez uzgodnienia, zmuszanie do spłacania długów, zabranianie podjęcia zatrudnienia, wydzielanie pieniędzy, rozliczanie z wydatków itp.</p>
Zaniedbanie	Naruszenie obowiązku opieki ze strony osób bliskich. Zaniedbanie/zaniechanie rozumiane jest jako niezapewnienie zaspokojenia podstawowych potrzeb. Ta forma jest szczególnie spotykana w stosunku do osób, które są zależne od sprawcy.	<p>W przypadku tej formy przemocy możemy mówić o dwóch formach zaniedbania, fizycznej i psychicznej. Zaniedbanie fizyczne jest rodzajem przemocy ekonomicznej występuje, gdy mamy do czynienia z brakiem zaspokojenia podstawowych potrzeb, przejawiającej się w różnych formach:</p> <ol style="list-style-type: none"> 14. zaniedbania potrzeb żywieniowych, higienicznych, medycznych; 15. brak lub ograniczanie dostępu do opieki lekarskiej oraz innych potrzeb fizycznych; 16. braku dbałości czy też opieki, stosowanego najczęściej wobec dzieci, osób starszych, niepełnosprawnych, chorych. <p>Zaniedbanie psychiczne przybiera różnorodne formy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 17. brak okazywania jakichkolwiek uczuć, 18. odrzucanie, 19. lekceważenie psychicznych potrzeb ofiary. <p>Taka forma jest bardzo trudna do diagnozy, a wywiera na ofierze bardzo poważne skutki dla jej psychiki.</p>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: (Pospiszyl, 1999; Badura – Madej, Dobrzyńska – Mesterhazy, 2000; Brown, Herbert, 1999)

Istnieją także teorie wprowadzające podział przemocy ze względu na jej przebieg. Takim przykładem jest podział przemocy domowej na gorącą i chłodną. W tej pierwszej charakterystyczne jest występowanie furii, czyli bardzo silnego wzburzenia, gniewu uruchamiającego agresywne zachowania. Furia zwykle rozładowywana jest przez sprawcę w akcie agresji bezpośredniej - fizycznej lub/i psychicznej. Towarzyszy jej pragnienie wywołania cierpienia i częsta nieumiejętność powstrzymania się od spowodowania szkody. Przemoc chłodna natomiast zwykle opiera się o realizowanie scenariusza założonego przez sprawcę. Z pozoru może wydawać się spokojniejsza, ponieważ emocje są w tym przypadku tłumione i skutecznie kontrolowane. Nie zmienia to jednak faktu, że nadal są one bardzo intensywne, a tłumienie ich potęguje tylko narastający problem. W takim przypadku oprawca sprawia wrażenie spokojnego i zrównoważonego, ale w istocie realizuje pewien plan, którego

celem jest zawładnięcie psychiką ofiary⁷. Bywa tak, że taka forma przemocy przyjmuje postać bardzo rygorystycznego stylu wychowania, czy też autorytarnego traktowania członków rodziny. Sprawca nie tylko jest przekonany o słuszności swoich czynów, ale zawsze znajdzie dla nich usprawiedliwienie (np. „gdybym nie bił to nie wyrosłyby na porządnym ludzi”, „gdybym jej nie doprowadził do porządku, to by w ogóle o dom nie dbała” itp.) i takie przeświadczenie zostawia w psychice ofiar.

Wymienione rodzaje stosowanej przemocy rzadko występują oddzielnie, przemoc fizycznej często towarzyszy przemoc emocjonalna, a przekraczanie sfery intymnej nigdy nie obywat się bez ingerencji w psychikę ofiary. Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) określa przemoc w związku jako najczęstszą formę zachowań przemocowych stosowanych wobec kobiet, połączonych z fizycznym, seksualnym i emocjonalnym znęcaniem się ze strony partnera⁸. Problem jest rzeczywiście ogromny, analizy pokazują, że co najmniej jedna na pięć kobiet doświadczyła przemocy w ciągu swojego życia⁹. Ofiarami przemocy w rodzinie są, jak widać, najczęściej kobiety i dzieci, zdecydowanie rzadziej mężczyźni, choć zasada ta wiąże się przede wszystkim z faktem, że stają się nimi przede wszystkim osoby słabsze, okresowo lub np. ze względu na wiek bądź chorobę – nieporadne życiowo, chodzi tu głównie o osoby starsze i niepełnosprawne. Należy zaznaczyć, że zjawisku przemocy w rodzinie towarzyszy zwykle niski poziom wrażliwości społecznej, przejawiający się najczęściej obojętnością, milczeniem obserwatorów, odmową świadczenia w sądzie, fałszywą lojalnością, niezauważaniem, bądź udawaniem tego faktu, niechęcią do niesienia jakiegokolwiek pomocy¹⁰.

3. Uwarunkowania stosowania przemocy

Jak już wspomniano, z danych statystycznych dotyczących zjawiska przemocy (KGP, TNS OBOP) wynika, że sprawcami przemocy w rodzinie są prawie wyłącznie mężczyźni, a ofiarami w znacznej większości przypadków kobiety. Niestety w wielu przypadkach ofiarami są także dzieci i osoby starsze czy niepełnosprawne.

Należy zauważyć, że dane dotyczące zjawiska przemocy są ciągle niedoszacowane. Dotyczy to zarówno sprawców mężczyzn, jak i kobiet. Wnikliwa analiza zjawiska stosowania przemocy przez kobiety jest ciągle niemożliwa z powodu panujących w społeczeństwie polskim przekonań i stereotypów. Dla wielu mężczyzn zgłoszenie, że partnerka stosuje wobec niego przemoc fizyczną, byłoby powodem do wstydu, często potęgowanego przez reakcję społeczną. Dodatkowo, kobiety zdecydowanie częściej stosują przemoc psychiczną, której udowodnienie jest znacząco trudniejsze. Tymczasem ocenia się (dane TNS OBOP dla MRiPS), że jeśli chodzi o przemoc psychiczną i ekonomiczną, to podobnie jak w przypadku ich sprawstwa, 1/4 respondentów ocenia, że przedstawiciele obu płci są jej ofiarami równie często.

W literaturze przedmiotu znajdujemy następującą typologię sprawców przemocy, ze względu na rodzaj stosowanej przemocy i potencjalne jej ofiary¹¹:

7 Lubrant, R. (2001). Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Jak pomagać? W: red. V. Kwiatkowska-Darul, Przemoc w rodzinie i w szkole, Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

8 http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/77432/1/WHO_RHR_12.36_eng.pdf, Understanding and addressing violence against women. Intimate partner violence. 2012, World Health Organization.

9 Pospiszył, I. (1994). Przemoc w rodzinie, Warszawa: WSiP.

10 Wawrzyniak, J. (2008). Dom i rodzina jako środowisko przemocy. Przegląd wyników badań w wybranych krajach Europy, [w:] R. Szczepaniak, J. Wawrzyniak (red.), Różne spojrzenia na przemoc, Łódź: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej.

11 Holtzworth-Munroe, A., & Stuart, G. L. (1994). Typologies of male batterers: Three subtypes and the differences among them. Psychological bulletin, 116(3), 476.

sprawcy przemocy stosujący przemoc wyłącznie w stosunku do członków swojej rodziny nazywani agresorami rodzinnymi. Zwykle są to osoby nie przejawiające oznak zaburzeń psychicznych bądź nie diagnozowane;
sprawcy przemocy stosujący przemoc również poza kręgiem rodzinnym przejawiający zaburzenia psychiczne, nazywani przez autorów agresorami z pogranicza;
sprawcy przemocy stosujący przemoc zarówno w rodzinie, jak i poza nią. Stosują wszystkie rodzaje przemocy (fizyczną, psychiczną, seksualną), przy czym bardzo często są to osoby uzależnione od alkoholu, substancji psychoaktywnych lub leków.

Tego rodzaju podział jest istotny ze względu na rodzaj pomocy kierowanej do ww. osób, a mającej przeciwdziałać stosowanej przemocy. Aby dokonać analizy zjawiska oraz zaplanować działania wspomagające lub/i prewencyjne należy przyjrzeć się przyczynom stosowania przemocy przez sprawców.

Powyższy podział nie odnosi się do konkretnych ofiar przemocy, ale do zakresu jej stosowania. Niestety ofiarami przemocy często stają się również dzieci, a takie doświadczenia pozostawiają w psychice trwałe ślady, które tworzą ryzyko stania się ofiarą przemocy w przyszłości¹². Poza przemocą fizyczną, stanowiącą najczęściej utożsamianą z przemocą formę zachowań, nie mniej istotna w skutkach jest także przemoc emocjonalna. Przemoc psychiczną wobec dziecka stanowią wszelkie zachowania dorosłych, zarówno aktywne, jak i pasywne, które prowadzą do zniszczenia lub zaburzenia pozytywnego, konstruktywnego obrazu siebie oraz w efekcie stają się przyczyną zaburzonego i nieadekwatnego funkcjonowania społeczno- psychicznego dziecka w przyszłości¹³. W literaturze przedmiotu za przemoc psychiczną wobec dziecka przyjmuje się szeroką gamę zachowań, obejmujących z jednej strony działania aktywne, z drugiej pasywne:

Aktywne formy psychicznej przemocy wobec dzieci:

- agresja werbalna;
- wrogość wobec dziecka,
- straszenie,
- szantażowanie,
- wymuszanie lojalności,
- nadmierna kontrola,
- różnorodne formy nadopiekuńczości.

Pasywne formy przemocy psychicznej:

- emocjonalne odrzucenie,
- deprywacja potrzeb,
- umniejszanie,
- ignorowanie,
- unikanie interakcji z dzieckiem.

---

12 Herman, J. L. (2003). The mental health of crime victims: Impact of legal intervention. *Journal of traumatic stress*, 16(2), 159-166.

13 Jarosz, E. (1998). *Przemoc wobec dzieci. Reakcje środowisk szkolnych*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Szczególnie krzywdzącą formą znęcania się jest przemoc seksualna. Forma ta jest rozpoznawana zdecydowanie rzadziej niż inne formy przemocy w rodzinie, niestety dość często stosowana także wobec najmłodszych. Sprawcami wykorzystywania seksualnego dzieci bywają często ludzie, których dziecko zna, a nawet osoby, które są mu bliskie lub mają z nim częsty kontakt. Wykrycie faktu wykorzystywania seksualnego dziecka jest bardzo trudne, ponieważ z reguły jedynymi osobami, które mają pełną wiedzę na ten temat są dziecko i sprawca. A ten ostatni wykorzystuje mechanizmy wciągania dziecka w interakcję, w której odczuwa ono ogromny wstyd przed ujawnieniem tego faktu, zwłaszcza, że często jest ono obarczane współodpowiedzialnością za zaistniałą sytuację.

Ochrona dziecka przed krzywdzeniem nigdy nie będzie skuteczna, jeżeli profesjonaliści pracujący z dziećmi zwłaszcza nauczyciele i pedagodzy, którzy mają szansę jako pierwsi zaobserwować oznaki doznawania przemocy, nie będą reagowali na znane im przypadki krzywdzenia. Rekomenduje się, aby każda placówka oświatowa stworzyła i wprowadziła do swojego regulaminu normy, według których powinien działać pracownik szkoły w razie powzięcia podejrzenia o krzywdzenie dziecka. Wprowadzenie takich procedur umożliwi szybkie reagowanie oraz spowoduje, że pracownicy nie będą bali się odpowiedzialności za swoje działania.

3.1. Czynniki ryzyka stosowania przemocy

Na występowanie przemocy w rodzinie może mieć wpływ wiele czynników, jaki i jej występowanie może być wielostronne. Może ona dotyczyć wszystkich grup społecznych, niezależnie od wykształcenia i statusu materialnego. Większość autorów rozpatruje przyczyny przemocy wieloaspektowo łącząc czynniki psychologiczne, biologiczne z czynnikami socjologicznymi. W ten sposób można określić rodzaje ryzyka stosowania przemocy. Są to zarówno czynniki wewnętrzne: (biologiczne, psychologiczne), jak i czynniki zewnętrzne: (społeczno-kulturowe, uzależnienia, bezrobocie, charakter pracy, dyskryminacja ze względu na płeć i pochodzenie, ubóstwo, utrata samodzielności, handel ludźmi etc.).

Występowaniu przemocy szczególnie sprzyjają:

- **Obowiązujące normy kulturowe i społeczne**, m.in. przekonanie o prawie do dominacji (zarówno rodziców nad dzieckiem, jak i mężczyzn nad kobietami), nadal istniejące społeczne przyzwolenie na bicie dzieci, hierarchiczny i autorytarny model rodziny, silne normy dotyczące prywatności, stereotypowe wzorce męskości;
- **Nadużywanie alkoholu** – ryzykowne picie, czy uzależnienie do alkoholu – alkohol poprzez osłabienie mechanizmów kontroli zachowania toruje drogę przemocy. Zaburzona ocena sytuacji powoduje błędną interpretację zachowania innych osób i staje się często przyczyną do reagowania złością i gniewem. Efektem są częste konflikty z prawem, utrata pracy, kłopoty małżeńskie – to wszystko jest źródłem stresu i pogorszenia sytuacji życiowej – sprzyja stosowaniu przemocy, 89% przypadków występowania przemocy w rodzinie ma związek z alkoholem (badania CBOS 2008 r. na zlecenie PARPA). Nadużywanie alkoholu nie jest ani koniecznym, ani wystarczającym warunkiem stosowania przemocy, ale dane statystyczne wskazują na bardzo wysoki współczynnik korelacji występowania tych zjawisk.
- **Podeszły wiek** – w rodzinach z historią wcześniejszych nadużyć związanych z przemocą ryzyko występowania przemocy wobec osób starszych wzrasta. Wzajemna zależność członków rodziny, dzielenie wspólnego mieszkania (domu), fizyczne i psychiczne obciążenie opiekuna, izolacja społeczna rodziny, złe warunki socjalno-ekonomiczne to częste czynniki współwystępujące i nasilające

prawdopodobieństwo stosowania/podlegania przemocy. Jeśli dodatkowo występuje w środowisku rodzinnym uzależnienie i choroby psychiczne, sytuacja powoduje, że im osoba starsza, tym jest bardziej narażona na przemoc. 5% Polaków mieszka w gospodarstwie domowym, gdzie ofiarą przemocy stała się osoba starsza lub niepełnosprawna.

- **Niepełnosprawność**, która zwiększa prawdopodobieństwo przy podobnych uwarunkowaniach, jakie dotyczą osób starszych. Stanowić może czynnik ryzyka, ponieważ nad osobą niepełnosprawną ewentualny sprawca ma ewidentną przewagę, a osoby te są często zdane na opiekę rodziny. W Polsce żyje 3,5–4,5 mln osób niepełnosprawnych w sensie prawnym i 5,5 mln w sensie biologicznym (badania w 2007 r. TNS OBOP).
- **Zła sytuacja socjalno-ekonomiczna rodziny** – istotnym czynnikiem sprzyjającym występowaniu przemocy jest stres spowodowany aktualną sytuacją w najbliższym środowisku społecznym. Frustrację mogą wywołać takie problemy jak bezrobocie, kłopoty finansowe, mieszkaniowe, czy zdrowotne, często te problemy nawarstwiają się, co z kolei może sprzyjać pojawieniu się przemocy w rodzinie (por. wymienione niżej źródła frustracji).
- **Dziedziczenie wzorca przemocy** – dzieci wychowujące się w rodzinach, w których krzywdzi się bliskich mają częściej tendencję do stosowania, bądź podlegania przemocy w życiu dorosłym. Mechanizm ten opisany został w kolejnych podrozdziałach. Dziecko, które przyswaja sobie agresywne zachowania dorosłych, których są świadkami lub ofiarami, uczy się, że przemoc to najlepszy i najbardziej skuteczny sposób rozwiązywania konfliktów. Sytuacja ta dotyczy dwóch form traumatycznego rozwoju:
  - ☐ obserwowania przemocy we wczesnym dzieciństwie lub bycie ofiarą przemocy;
  - ☐ zaniedbania dziecka, czyli niewypełniania obowiązku opieki i wychowania, niezaspokajania podstawowych potrzeb dziecka. Zaniedbanie może być spowodowane poprzez brak lub niewystarczające kompetencje wychowawcze rodziców, (potęgowane np. uzależnieniem);
- **Predyspozycje osobowościowe** – wzorec osobowości charakteryzujący się brakiem lub osłabioną kontrolą impulsów może się objawiać nieumiejętnością radzenia sobie z napięciem, złością i kontrolowaniem agresji (np. niezharmonizowana struktura temperamentu).
- **Zaburzenia psychiczne** wywołane stanem chorobowym, bądź doświadczeniami kryzysu psychicznego stanowią mogą przyczynę pojawiania się zachowań społecznych.

Na pojawienie się przemocy wpływa wiele czynników, także tych, które stanowią elementy dotyczące indywidualnych predyspozycji zwiększających możliwość stosowania przemocy. Warto pamiętać, że nie ma jednej przyczyny przemocy w rodzinie, dochodzi do niej w wyniku złożonych interakcji pomiędzy czynnikami społecznymi, kulturowymi i psychologicznymi. Istnieją natomiast pewne czynniki wyzwalające, których wystąpienie może zwiększać prawdopodobieństwo stosowania przemocy przez osoby charakteryzujące się słabszą kontrolą impulsów, które dodatkowo wpisują się we wzorec doświadczania lub obserwacji przemocy w toku socjalizacji. Opis wybranych czynników ryzyka występowania zjawiska przemocy w rodzinie zamieszczono poniżej.

Czynniki wyzwalające, powodujące napięcie lub/frustrację, stanowiące ryzyko wystąpienia przemocy:

- konflikty rodzinne rozwody i separacja;

- bezrobocie lub niestabilność zatrudnienia, charakter pracy, niskie zarobki;
- dyskryminacja ze względu na płeć;
- konflikty z prawem – przynależność do tzw. środowiska przestępczego, pobyt w zakładzie karnym;
- utrata samodzielności wynikająca z wieku i niepełnosprawności;
- brak środków do życia, brak wsparcia społecznego;
- uzależnienia: alkoholizm, używanie środków psychoaktywnych (np. narkomania), uzależnienia behawioralne;
- złe warunki mieszkaniowe;
- inne zjawiska np. handlem ludźmi (przestępstwo w Polsce zagrożone karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 (art. 189a §1 Kodeksu karnego)).

Przemoc to bardzo często długi proces powtarzający się według określonych zachowań. W literaturze wskazuje się na trzy następujące po sobie fazy. To specyficzny cykl przemocy składający się z trzech powtarzających się faz:

Rysunek 1. Cykl przemocy

Pierwsza (1) to faza narastania napięcia, której istotą jest narastanie sytuacji konfliktowych powodujące stopniową intensyfikację emocji między ofiarą a sprawcą przemocy. Sprawca jest zwykle napięty, poirytowany, rozdrażniony, wrogo nastawiony do ofiary. W takim stanie emocjonalnym łatwo o zachowanie agresywne. Prowokacją staje się zwykle najmniejszy gest czy słowo. Sprawca nie potrafi zapanować nad swoim gniewem, ofiara w tej fazie jest uległa, posłuszna, podejmuje starania, aby uniknąć ataku. Zwykle stara się być usłużna lub schodzi z drogi, aby nie narazić siebie lub dzieci na przemoc.

Niestety starania ofiary nie przynoszą zwykle zamierzonego rezultatu i dochodzi do aktu przemocy. Jest to zarazem kolejny etap cyklu, czyli faza gwałtownej przemocy (2). W tym czasie sprawca staje się często bardzo gwałtowny. Cała złość i agresja, gniew są skierowane w stronę ofiary lub ofiar. Kumulowana agresja znajduje swoje ujście w ataku na ofiarę. Przy czym formy ataku mogą być różne.

Ostatnią fazą cyklu (3) jest faza tzw. miodowego miesiąca. Po czasie przemocy sprawca okazuje skruchę, zapewnia o swoich uczuciach, deklaruje miłość, przeprasza,

obietuje poprawę, a nawet wykazuje początkowe starania o taki zmianę na lepsze. Jest troskliwy, miły, przynosi prezenty, pomaga w obowiązkach domowych, angażuje się w opiekę nad dziećmi etc.. Niestety faza ta poprzedza nawrót pierwszej.

W ten sposób cykl powtarza się przez wiele lat na początku w różnych odstępach czasu, potem zwykle czas pomiędzy cyklami skraca się. Początkowo odstępy między kolejnymi fazami mogą trwać kilka tygodni lub miesięcy, w miarę upływu czasu są to odstępy lewie kilkugodzinne.

Pomoc osobom uwikłanym w krąg przemocy jest zadaniem niezmiernie trudnym do realizacji. Jej efektywność zależy nie tylko od fazy, w której znajduje się osoba, ale także od jej gotowości do zmiany sytuacji.

3.2. Doświadczenia traumy wczesnodziecięcej jako predyktor wchodzenia w związki przemocowe

W wielu opracowaniach i analizach przyczyn stosowania i podlegania przemocy w relacjach badacze poszukują w czynnikach związanych z doświadczeniami własnymi. Niejednokrotnie deklaracje osób pozostających w związku z osobą stosującą przemoc pokazują, że w domu rodzinnym osoba taka sama podlegała przemocy. Dotyczy to zarówno ofiary, jak i sprawcy.

Istnieją teorie psychologiczne wskazujące na źródła przemocy wobec bliskich w bardzo wczesnych urazach cechujących relacje matki z dzieckiem. Wyróżnia się trzy źródła przemocy mężczyzn wobec kobiet w związkach:

zawstydzanie (szczególnie przez ojca),
pozabezpieczne przywiązanie do matki,
bezpośrednie doświadczanie przemocy w domu rodzinnym¹⁴.

Szczególną rolę przypisuje się pozabezpiecznemu stylowi więzi. Autor podkreśla jednak, że żaden z tych czynników sam w sobie nie jest wystarczający do ukształtowania skłonności do przemocy. Aby stworzyć potencjał przemocy elementy te muszą występować jednocześnie, a każdy z nich ma być formowany i doskonalony przez dalsze doświadczenia (rys. 2).

Elementy doświadczenia własnego w poszukiwaniu przyczyn zachowań związanych z przemocą opierają się o założenie, że na podstawie doświadczenia w okresie niemowlęctwa i wczesnego dzieciństwa dziecko buduje wewnętrzny model relacji w późniejszym okresie¹⁵. Każdy styl przywiązania ma specyficzny wzór emocjonalności, uwidaczniający się w momencie wejścia w relację. Na tej podstawie wyróżnia się trzy wzorce przywiązania:

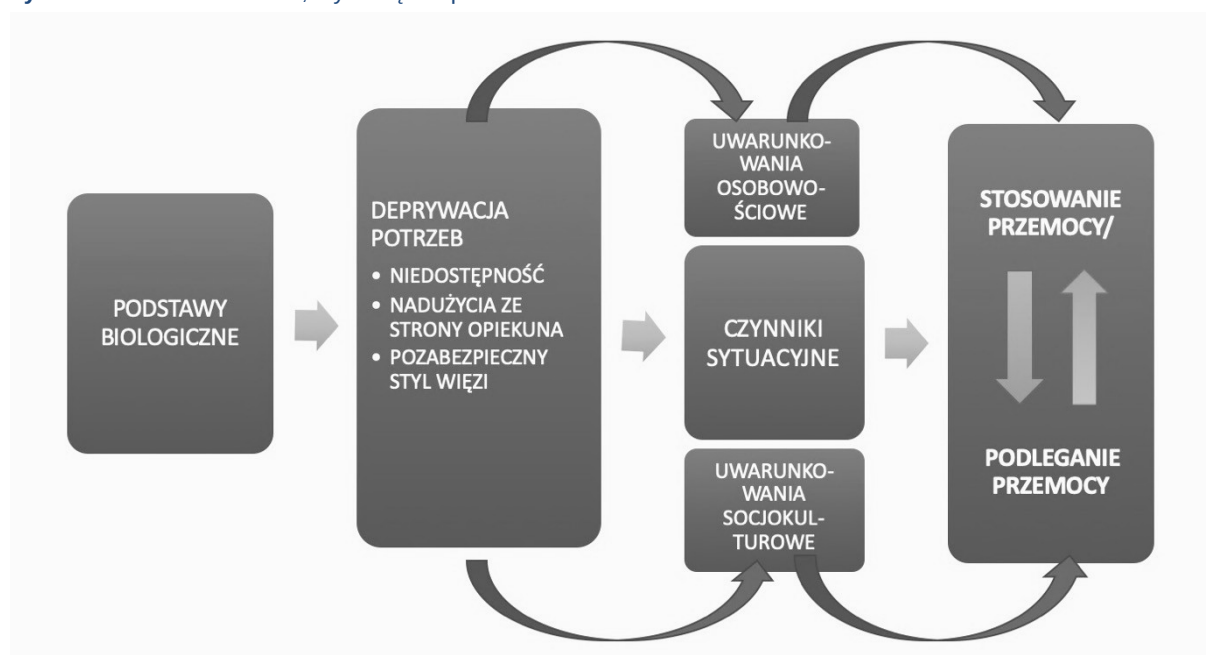
strategia zrównoważona (styl bezpieczny),
strategia zniewalania (styl ambiwalentny),
strategia obronna (styl unikający)¹⁶.

14 Dutton D. G., (2001). Przemoc w rodzinie, Warszawa: Grupa Wydawnicza Bertelsmann Media

15 Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental psychology*, 28(5), 759.

16 Crittenden, P. M. (1997). Truth, error, omission, distortion, and deception: The application of attachment theory to the assessment and treatment of psychological disorder.

Rysunek 2. Doświadczenia, style więzi a przemoc

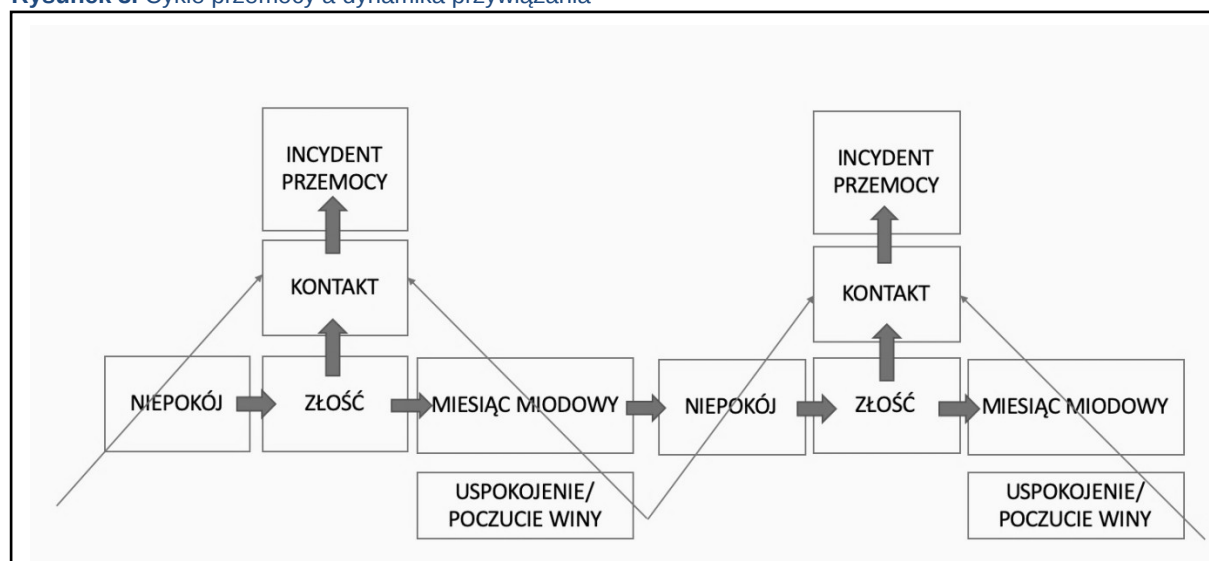

Dla prawidłowego kształtowania przyszłych więzi niezbędna jest baza bezpiecznego wzorca więzi z okresu dzieciństwa. Dzieci bezpiecznie przywiązane, doświadczające bliskiej i przewidywalnej więzi, potrafią w dorosłości odbierać świat jako bezpieczny, widzieć rzeczywistość jako sprzyjającą, zaufać partnerowi. Mają wyższe poczucie własnej wartości, nawet jeśli nie osiągają tego, czego chcą. Co więcej mają potencjał ochrony siebie i bliskich przez relacjami opartymi na przemoc. Doświadczanie zaniedbań i przemocy w dzieciństwie natomiast tworzy pewien wyuczony model zachowania i kształtuje ambiwalentno-lękowy lub unikający wzorzec nawiązywania więzi. Taki model charakteryzuje się tendencją do nadmiernych wymagań i złości, szczególnie w relacjach. U mężczyzn tłumiona złość, zrodzona ze strachu przed porzuceniem, tworzy błędne koło, którego kulminacją jest wściekłość, stanowiąca główne źródło agresji. Ze względu na przewagę sił przekształca się ona w przemoc, czyli zachowanie intencjonalnie ukierunkowane na partnerkę. Dążą oni do intymności, lecz paradoksalnie intymność pobudza ich do złości¹⁷. Badania dotyczące osobowościowych uwarunkowań zachowań przemocowych pokazują, że mężczyźni wykazujący większy poziom agresji w relacji przejawiali wysoki poziom chronicznej złości, zazdrości oraz wysoki poziom depresji i lęku, stanów dysocjacji, którym towarzyszyło odreagowanie niepokonany gniewem. U kobiet z kolei częściej mamy do czynienia z tłumieniem agresji. Statystyki pokazują, że to one częściej podlegają przemoc ze strony partnera. Taka sytuacja związana jest z dysproporcją sił, poczuciem zależności od niego oraz z głębokim, często nieświadomym, lękiem przed porzuceniem. Skrywana złość zostaje przenoszona na inne "bezpieczne" obiekty, czyli na inne osoby słabsze i zależne oraz związana jest z podjęciem desperackiej walki o zmianę zachowania partnera i utrzymanie związku. Lęk separacyjny leży u podłoża złości w związkach miłosnych, często przeradzającej się w przemoc. Ze względu na dysproporcję sił słabsi podlegają przemoc lub stosują inne jej formy, silniejsi zaś otwarcie ją manifestują¹⁸.

17 Dutton D. G., (2001). Przemoc w rodzinie...

18 Płopa, M. (2005). O wrodzonej potrzebie doświadczania podmiotowości i miłości: perspektywa teorii przywiązania. Studia Elbląskie 2019: <http://studiaelblaskie.pl/assets/Artykuly/CC-32-Płopa.pdf>

Rysunek 3. Cykle przemocy a dynamika przywiązania

Źródło: (Oprac. własne na podstawie: van der Kolk B (1987): *Psychological Trauma*. Washington, DC, American Psychiatric Press)

Doznawanie cierpień, próby zmiany zachowania partnera i chęć utrzymania związku ciągle wydają się ofierze mniej dotkliwe i bardziej oswojone, aniżeli odejście z relacji i przerwanie cyklu. Tym samym cały cykl przemocy doznawanej w związku staje się zgodny z wzorcem ukształtowanym w dzieciństwie. Emocjonalna trauma zaburza percepcję ofiar szczególnie w kontekście stosunku do oprawcy, powodując często kompulsywne przywiązanie do niego. Całość sprawia, że pragnienie bliskości zasłania realistyczny i uzasadniony strach przed nim¹⁹. Paradygmat przywiązania w rozpatrywaniu uwarunkowań przemocy w bliskich związkach posiada nie tylko ogromną wartość wyjaśniającą jej mechanizmy, ale również umożliwia i ułatwia formułowanie wskazań do działań profilaktycznych i terapeutycznych. Trudności w opuszczeniu przemocowej relacji powinny być uwzględniane w planowaniu działań pomocowych.

4. Skutki doznawania przemocy

O skutkach przemocy można mówić nie tylko w ujęciu psychologicznym, ale także zdrowotnym, społecznym, ekonomicznym itd. Doświadczanie przemocy domowej poważnie zakłóca biologiczne, psychiczne i społeczne funkcjonowanie osób krzywdzonych, a więc trzy wymiary zdrowia określone przez Światową Organizację Zdrowia WHO w jego definicji²⁰. Tym samym przemoc coraz powszechniej traktowana jest jako zagrożenie dla zdrowia publicznego. Dodatkowo bierze się pod uwagę ogromne koszty przemocy obciążające sektor publiczny i prywatny. Wśród nich wymienia się m.in. koszty pracy służb (policji, straży); pomocy społecznej (w tym utrzymanie ośrodków interwencyjnych, schronisk); koszty wymiaru sprawiedliwości oraz opieki zdrowotnej. Kalkulacje te należałoby powiększyć o kwoty wydatkowane na leczenie zaburzeń o charakterze psychicznym nie tylko ofiar przemocy bezpośredniej, ale także pośredniej (w tym dzieci, osób starszych, czy niepełnosprawnych).

19 Van der Kolk, B. A. (1989). The compulsion to repeat the trauma: Re-enactment, revictimization, and masochism. *Psychiatric Clinics of North America*, 12(2), 389-411.

20 Definicja zdrowia wg Światowej Organizacji Zdrowia (WHO): „zdrowie jest stanem pełnego/całkowitego dobrego samopoczucia/dobrostanu (ang. wellbeing) fizycznego, psychicznego i społecznego a nie tylko jej brakiem – obiektywnie istniejącej – choroby (ang. disease) czy niepełnosprawności (ang. infirmity)”.

Dane te potwierdzone są badaniami prowadzonymi w tym obszarze. Dla przykładu Raport²¹ opublikowany w roku 2013 przez Uniwersytet SWPS pokazał, że ofiary przemocy funkcjonują na poziomie psychicznym dalekim od ideału. Analizy pokazały, że im częściej osoba doświadcza przemocy fizycznej, ekonomicznej lub/i seksualnej, tym gorzej ogólnie ocenia swój stan zdrowia fizyczny²². Związek pomiędzy częstością doświadczenia przemocy ekonomicznej a ogólną oceną stanu zdrowia, potwierdza psychologiczny punkt widzenia, zgodnie z którym przemoc to chroniczna sytuacja traumatyczna, a długotrwały stres poprzez obniżenie odporności organizmu może prowadzić do różnych chorób somatycznych. Funkcjonowanie w ciągłym poczuciu zagrożenia nie sprzyja procesowi zdrowienia, co więcej osoba zastraszona uczy się jak żyć pod ciągłą presją, bojąc się o swoją egzystencję.

Stopniowy proces ubezwłasnowolniania ofiary doprowadza do poczucia bezradności, które tylko potęguje poczucie winy, wstyd, a także złość i gniew. Taka huśtawka emocjonalna zakłóca normalny proces decyzyjny – ofiara z jednej strony chce wyrwać się z cyku przemocowego, z drugiej nie potrafi wyobrazić sobie, że mogłaby sobie poradzić sama poza systemem, w który jest uwikłana.

Psychologiczne konsekwencje doświadczenia przemocy doprowadzają niejednokrotnie do rozwinienia się u ofiar szeregu zaburzeń psychicznych, takich jak depresja, zaburzenia lękowe czy zespół stresu pourazowego (PTSD, ang. Post Traumatic Stress Disorder). Na podstawie wspomnianych wyżej analiz dowiedziono, że 37,6% respondentów doświadcza 6 lub więcej objawów stresu pourazowego. Osoby te na skutek doświadczanej przemocy mają potencjał rozwinąć pełnoobjawowe PTSD, które znacznie zakłóca funkcjonowanie zawodowe i społeczne. Warto zaznaczyć, że nasilenie objawów zaburzeń było związane z częstością doświadczanej przemocy fizycznej, psychicznej, seksualnej, ekonomicznej²³. Ci sami badacze starali się także określić inne psychologiczne skutki podlegania przemocy poprzez deklarowane przez ofiary trudności w kontaktach z innymi nasilone w skutek doświadczeń. Badanych proszono o dokonanie oceny, w jaki sposób doświadczenie przemocy wpłynęło na nich, poprzez ustosunkowanie się do twierdzeń przedstawionych na wykresie poniżej. Jak zauważono ofiary borykają się z poważnymi trudnościami natury psychologicznej, które dotyczą spadku samooceny i przeżywania negatywnych emocji: wstydu, lęku, poczucia winy i depresji.

Prezentowane analizy mają swoje odzwierciedlenie w wielu innych raportach. Faktem jest, że najczęstszą diagnozą wystawianą przez specjalistów z zakresu zdrowia psychicznego ofiarom maltretowania jest właśnie PTSD^{24 25}.

Poza psychologicznymi i zdrowotnymi skutkami ofiar przemocy, jak już wspomniano koszty dotyczą także świadczeń w zakresie pomocy społecznej, interwencyjnej i finansowej na rzecz ofiar. Nie bez znaczenia są także koszty utrzymania instytucji, personelu etc. Dość dużą trudność stanowi dokładne oszacowanie kosztów ponoszonych przez państwo w zakresie pomocy ofiarom przemocy głównie z uwagi na fakt, że pomoc za jest wieloaspektowa, często świadczona przez wiele instytucji jednocześnie i dotycząca zarówno wsparcia finansowego, rzeczowego, jak i instytucjonalnego, psychologicznego i zdrowotnego.

---

21 Ewaluacja lokalnego systemu Przeciwdziałania przemocy w rodzinie - doświadczenia dotyczące sposobów pomagania i nasilenia stresu pourazowego (PTSD) z perspektywy osób dotkniętych przemocą w rodzinie – raport z badania (SWPS, Warszawa, 2013).

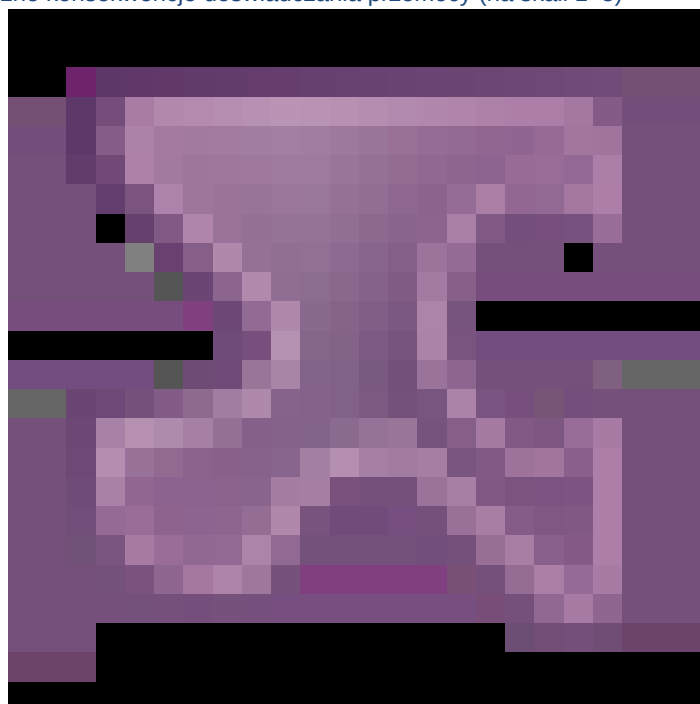
22 Tamże.

23 Tamże.

24 Hedges M. i Jones L. (2000). Woman, domestic violence and Posttraumatic Stress Disorder. http://www.csusac.net/calst/government_affairs/reports/ffp32.pdf

25 Dąbkowska, M. (2009). Zaburzenie stresowe pourazowe u kobiet jako wynik przemocy ze strony partnera. Alkoholizm i narkomania, 22, 1, 11-20.

Wykres 1. Psychologiczne konsekwencje doświadczania przemocy (na skali 1–5)

Źródło: Opracowanie na podstawie dokumentu: Ewaluacja lokalnego systemu Przeciwdziałania przemocy w rodzinie - doświadczenia dotyczące sposobów pomagania i nasilenia stresu pourazowego (PTSD) z perspektywy osób dotkniętych przemocą w rodzinie – raport z badania (SWPS, Warszawa, 2013)

Tabela 2. Przyczyny trudnej sytuacji życiowej na podstawie danych ze Sprawozdania rocznego z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach za rok 2019

Powód trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin	w tym na wsi	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	52 687	21 578	111 045
Sieroctwo	95	51	230
Bezdomność	4 676	649	4 925
Potrzeba ochrony macierzyństwa	9 768	5 564	46 881
Bezrobocie	32 131	13 781	81 202
Niepełnosprawność	38 733	13 025	65 029
Długotrwała lub ciężka choroba	52 606	15 159	87 719
Bezradność w sprawach opieki i wychowania	19 044	7 187	58 956
Przemoc w rodzinie	1 691	580	5 318
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	86	15	188
Alkoholizm	7 343	2 647	12 746
Narkomania	723	66	1 071
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	1 210	379	1 694
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy	401	9	1 066
Zdarzenie losowe	728	443	1 824
Sytuacja kryzysowa	1 288	197	3 727
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0	0

Źródło: Mazowiecki Urząd Wojewódzki w Warszawie Wydział Polityki Społecznej – Sprawozdanie roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach za rok 2019 dla Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej za okres I-XII 2019

Jak obrazuje tabela powyżej w 2019 r. 5 318 osób znalazło się w trudnej sytuacji życiowej z powodu przemocy. Osoby te w wielu sytuacjach otrzymały wsparcie materialne, dodatkowo 2 121 rodzin z terenów gminnych województwa mazowieckiego było objętych wsparciem ośrodków interwencji kryzysowej, a 17 677 poradnictwem specjalistycznym (prawnym, psychologicznym, rodzinnym) w 2019 r.²⁶.

Nie ulega wątpliwości, że koszty społeczne, zdrowotne i psychiczne przemocy stanowią ogromne obciążenie przede wszystkim dla ofiar, ale także dla instytucji zaangażowanych w pomoc w takich sytuacjach. Niezbędne jest zatem takie organizowanie form pomocy, aby nie tylko reagować na skutki przemocy, ale przede wszystkim działać prewencyjnie, tak, aby zapobiegać długotrwałym skutkom przemocy domowej.

---

²⁶ Dane na podstawie sprawozdania rocznego z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach za rok 2019. dla Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej za okres I-XII 2019

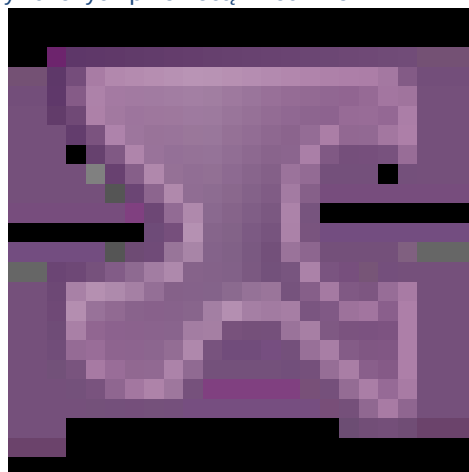

V. SKALA PROBLEMU PRZEMOCY W RODZINIE

1. Charakterystyka problemu przemocy w rodzinie w ujęciu ogólnokrajowym

Na podstawie danych zgromadzonych w Statystyce Przeszeczności według jednostek organizacyjnych Policji generowanej w systemie analiz KSIP, w 2018 r. na terenie całego kraju wszczęto 28 786 postępowań z art. 207 kk (znęcanie się).

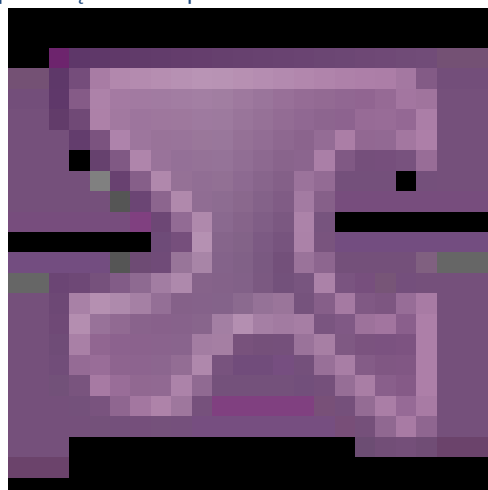
Wykres 2. Liczba i płeć osób pokrzywdzonych przemocą w rodzinie

Źródło: Opracowanie na podstawie danych pochodzących ze strony internetowej: www.statystyka.policja.pl.

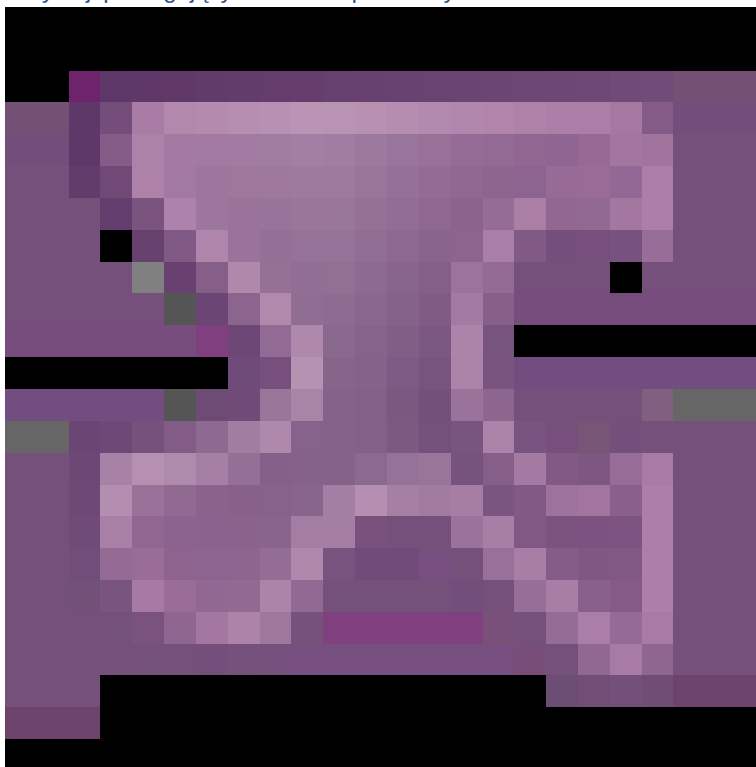
W 2019 r. liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie wyniosła 227 826 osób (w tym 124 382 kobiet, 39 625 mężczyzn oraz 63 819 dzieci). Pomocą w formie poradnictwa objęto ogółem 238 686 osoby. Z poradnictwa medycznego skorzystało ogółem 5 368 osób, w tym 3 849 w gminach i 1 519 w powiatach. Z kolei z poradnictwa psychologicznego skorzystało ogółem 69 730 osób, w tym 45 951 w gminach i 23 779 w powiatach. Z poradnictwa prawnego skorzystało ogółem 36 508 osób, w tym 24 313 w gminach i 12 195 w powiatach. Z poradnictwa socjalnego skorzystało ogółem 95 393 osoby, w tym 76 364 w gminach i 19 029 w powiatach. Z poradnictwa zawodowego i rodzinnego skorzystało ogółem 31 687 osób, w tym 20 898 w gminach i 10 789 w powiatach.

Wykres 3. Liczba osób objętych pomocą w formie poradnictwa w 2019 r.

W całej Polsce w ramach instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie, zgodnie z obowiązującymi uwarunkowaniami prawnymi²⁷ funkcjonowało w 2019 r. 848 jednostek, w tym 538 instytucji prowadzonych przez gminy oraz 310 instytucji prowadzonych przez powiaty. Wśród instytucji zdecydowaną większość stanowią punkty konsultacyjne – 503 (59%), a następnie ośrodki interwencji kryzysowej – 219 (26% – w tym 57 punktów interwencji kryzysowej), specjalistyczne ośrodki wsparcia – 36 (4%) ośrodki wsparcia – 14 (2%), domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży – 18 (2 %) oraz 58 (7%) inne placówki świadczące specjalistyczną pomoc dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie.

Wykres 4. Struktura instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie w 2019 r.

W 2019 r. w skali całego kraju nieznacznie zmalała liczba instytucji pomagających ofiarom przemocy w stosunku do roku ubiegłego (856 jednostek pomocowych w 2018 r.). W 2019 r., w stosunku do roku poprzedniego, odnotowano niewielki (z 500 do 503) wzrost liczby punktów konsultacyjnych. Należy zauważyć, że w 2019 r. funkcjonowało również 58 placówek świadczących specjalistyczną pomoc dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie innego typu, z których to pomocy skorzystało 4 873 osób, tj. o ponad 1 000 więcej w porównaniu z rokiem 2018.

W 2019 r. z powodu przemocy w rodzinie przyznano w kraju pomoc 14 073 rodzinom (z czego 5 020 rodzinom wiejskim). Ogólna liczba osób, do których skierowano tę pomoc w ramach przeciwdziałania przemocy w rodzinie to 43 998 osób²⁸. Zdecydowana większość udzielanej pomocy to świadczenia pieniężne, co stanowi problem w skali całego kraju. Potrzeby zwykle są znacznie szersze i powinny opierać się raczej o zapobieganie i działalność prewencyjną, a nie działania naprawcze, często zwykle krótkotrwałe.

Bardzo ważnym źródłem wiedzy w zakresie planowania działań mających na celu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie dostarcza realizacja procedury „Niebieskie Karty”.

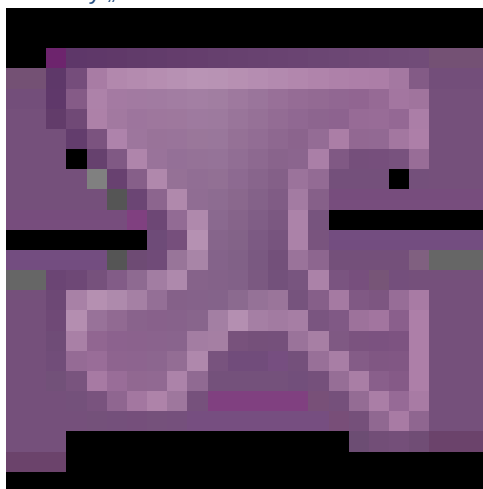
²⁷ art. 6 ust. 2 pkt 3 i ust. 3 pkt 3 i 4 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

²⁸ Na podstawie sprawozdania rocznego (MRPiPS-03) z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach za I-XII 2019 r.

Procedura "Niebieskie Karty" to instytucjonalne narzędzie służące do przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (z dnia 10 czerwca 2010 r. Dz. U. Nr 125 poz. 842) definiuje ją jako obejmującą „ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty i ochrony zdrowia, w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie”. Ideą procedury jest współpraca między służbami działającymi na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, działania wobec osób stosujących przemoc oraz na rzecz ochrony osób krzywdzonych.

Procedura rozpoczyna się w momencie wypełnienia formularza „Niebieska Karta-A” przez policjanta, pracownika socjalnego, przedstawiciela gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, ochrony zdrowia lub oświaty. Zwykle powinno to nastąpić w obecności osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, a w sytuacji, gdy ten kontakt jest niemożliwy, bez udziału tej osoby. Rozporządzenie wskazuje, że w sytuacji, kiedy osoba, wobec, której istnieje podejrzenie, że doznaje przemocy w rodzinie zostanie przewieziona do podmiotu leczniczego, formularz A wypełnia przedstawiciel ochrony zdrowia. Formularz „Niebieska Karta-B” otrzymuje osoba dotknięta przemocą w rodzinie lub w przypadku przemocy wobec dziecka – rodzic, opiekun prawny lub faktyczny, osoba, która zgłosiła podejrzenie stosowania przemocy w rodzinie. Zawiera on dane dotyczące tego czym jest przemoc, informację na temat praw człowieka, a także wskazanie miejsc, gdzie można uzyskać pomoc. Formularza B nie przekazuje się osobie podejrzanej o stosowanie przemocy w rodzinie. Poniżej przedstawiono poszczególne dane dotyczące liczby wypełnianych formularzy w latach 2016–2019.

Wykres 5. Liczba wypełnionych formularzy „Niebieska Karta” w latach 2016–2019

Na podstawie danych dotyczących wypełnionych w poszczególnych latach formularzy możemy zauważyć, że zjawisko przemocy domowej jest problemem nadal bardzo aktualnym i w ciągu ostatnich lat nie obserwujemy spadku osób potrzebujących pomocy, tendencja ta jest wręcz wzrostowa²⁹.

Szczegółowa analiza danych przedstawiona w tabeli poniżej pokazuje wzrost liczby wypełnionych formularzy w 2019 r. (74 313) w stosunku do roku 2018 (73 153). Istotny wzrost obserwuje się w przypadku kobiet podejrzewanych o stosowanie przemocy, a co za

²⁹ Od 2012 r. zmienił się system rejestracji statystycznej w związku z przemocą domową, stąd też inna forma prezentacji danych. Poniższe liczby dotyczą działań podjętych w procedurze „Niebieskie Karty” wyłącznie przez Policję (bez danych z działalności innych, upoważnionych do zwalczania przemocy domowej, podmiotów pozapolicyjnych).

tym idzie wzrasta liczba mężczyzn – ofiar przemocy. Zmiany te nie są bardzo duże, ale pokazują ogólny trend wynikający, jak się wydaje z coraz większej świadomości społecznej w zakresie różnych form przemocy, w tym przemocy psychicznej.

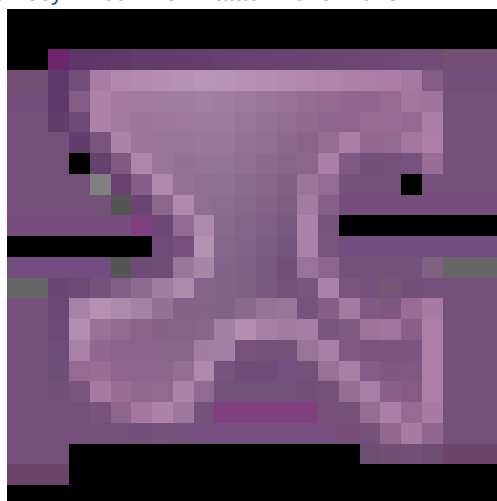
Tabela 3. Liczba wypełnionych formularzy z uwzględnieniem ofiar oraz podejrzewanych o przemoc

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019
Liczba wypełnionych formularzy NIEBIESKA KARTA	73 531	75 662	73 153	74 313
Ogólna liczba ofiar przemocy	91 789	92 529	88 133	88 032
Liczba ofiar – kobiet	66 930	67 984	65 057	65 195
Liczba ofiar – mężczyzn	10 636	11 030	10 672	10 676
Liczba ofiar – małoletnich	14 223	13 515	12 404	12 161
Ogólna liczba osób podejrzewanych o przemoc	74 155	76 206	73 654	74 910
Liczba podejrzewanych sprawców – kobiet	5 461	5 878	6 045	6 448
Liczba podejrzewanych sprawców – mężczyzn	68 321	70 035	67 306	68 148
Liczba podejrzewanych sprawców – nieletnich	373	293	303	314
Ogólna liczba podejrzewanych sprawców będących pod wpływem alkoholu	46 537	46 092	43 182	42 583
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu – kobiety	1 993	2 028	1 903	2 126
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu – mężczyźni	44 499	44 037	41 257	40 435
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu – nieletni	45	27	22	22
Liczba dzieci umieszczonych w nie zagrażającym im miejscu (np. rodzina zastępcza, dalsza rodzina, placówka opiekuńcza)	598	413	427	309

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych KGP³⁰.

Zaobserwowano także spadek liczby podejrzewanych sprawców przemocy pod wpływem alkoholu. Nie zmienia to jednak faktu, że jest to nadal bardzo istotny problem. Poniższy wykres obrazuje zależność pomiędzy spożyciem alkoholu a przejawianiem zachowań mogących świadczyć o stosowaniu przemocy w rodzinie.

Wykres 6. Liczba sprawców przemocy w rodzinie w latach 2015–2018

Źródło: Opracowanie na podstawie danych pochodzących ze strony internetowej: www.statystyka.policja.pl.

Spośród osób, wobec których istniało podejrzenie, że stosowało przemoc w rodzinie będących pod wpływem alkoholu, 11 855 doprowadzonych zostało do policyjnych pomieszczeń dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia. W grupie tej znajdowało się 11 451 mężczyzn, 401 kobiet.

30 Statystyki KGP: <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html>

Ofiary przemocy poszukują pomocy także w miejscach gwarantujących im pełną anonimowość. Taką możliwość dają na przykład telefony zaufania. W 2019 r. dyżurujący w Pogotowiu Ogólnopolskiego Telefonu dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” przeprowadzili 22 347 rozmów, z czego znaczna większość z nich (91,2%) za pośrednictwem infolinii dla osób poszukujących pomocy w związku z przemocą w rodzinie. Osoby zgłaszające przemoc rzadko mówią o tylko jednym jej rodzaju, choć najczęściej relacjonowaną jest przemoc psychiczna jako towarzysząca w zasadzie każdej z pozostałych form. Zgłaszało ją w 2019 r. 6 275 osób (w tym 180 dzieci). Przemoc fizyczną zgłaszało 3 696 dzwoniących (w tym 147 dzieci). Odnotowano również znaczne liczby w zakresie przemocy ekonomicznej oraz seksualnej. W niemal połowie przypadków osobą krzywdzącą był partner (47,5%).

Pogotowie „Niebieska Linia” ma charakter ogólnopolski, zatem dzwonią tam osoby potrzebujące ze wszystkich regionów Polski, jednak na tle innych województw, stosunkowo najwięcej telefonów odebrano od osób z Mazowsza (35,9% wszystkich rozmów)³¹.

2. Skala problemu na terenie województwa mazowieckiego

Skala problemu przemocy domowej na terenie województwa mazowieckiego odnosi się w dużej mierze do danych pozyskiwanych poprzez procedurę Niebieskiej Karty, jak również danych uzyskiwanych z diagnozy zawartej w Strategii Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego. Poniżej zaprezentowano dane statystyczne za okres 2017–2019 oraz osiem miesięcy z roku 2020.

Tabela 4. Liczba wypełnionych formularzy z uwzględnieniem ofiar oraz podejrzewanych o przemoc na terenie województwa mazowieckiego

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020
Liczba wypełnionych formularzy NIEBIESKA KARTA	5 272	5 154	5 345	3 794
Liczba osób, co do których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą. W tym:	6 570	6 363	6 587	4 595
Liczba ofiar – kobiet	4 889	4 732	4 763	3 321
Liczba ofiar – mężczyzn	670	722	644	576
Liczba ofiar – małoletnich	1 011	909	1 051	698
Ogólna liczba osób podejrzewanych o stosowanie przemocy. W tym:	5 308	5 187	5 383	3 817
Liczba podejrzewanych sprawców – kobiet	276	283	334	265
Liczba podejrzewanych sprawców – mężczyzn	5 023	4 899	5 041	3 543
Liczba podejrzewanych sprawców – nieletnich	9	5	8	9
Ogólna liczba osób zatrzymanych, co do których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie. W tym:	2 445	2 334	2 314	1 551
Liczba zatrzymanych sprawców – kobiet	53	47	61	35
Liczba zatrzymanych sprawców – mężczyzn	2 401	2 287	2 253	1 515
Liczba zatrzymanych sprawców – nieletnich	1	0	0	1
Ogólna liczba podejrzewanych sprawców będących pod wpływem alkoholu. W tym:	3 192	3 080	3 212	2 149
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu – kobiety	76	81	108	69
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu – mężczyźni	3 115	2 999	3 103	2 078
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu – nieletni	1	0	1	2

31 Raport podsumowujący działalność Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” w 2019 roku prowadzonego przez Stowarzyszenie na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na zlecenie PARPA

Analiza ostatnich lat procedury „Niebieskie Karty” pokazuje niepokojące wzrosty w kilku obszarach. Wzrasta liczba osób, co do których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą, w sposób szczególny dotyczy to ofiar wśród małoletnich. Analizy pokazują także, że największą liczbę sprawców przemocy na terenie województwa mazowieckiego stanowią mężczyźni pod wpływem alkoholu. Takie uwarunkowania są spójne z ogólnopolskim trendem, co tylko wskazuje na konieczność objęcia oddziaływaniami tej grupy osób.

Tabela 5. Charakterystyka osób, wobec których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą w rodzinie, wobec których wszczęto procedurę „Niebieskie Karty”

Wyszczególnienie	Kobiety 2017	Mężczyźni 2017	Kobiety 2018	Mężczyźni 2018	Kobiety 2019	Mężczyźni 2019	Kobiety I kw. 2020	Mężczyźni I kw. 2020	Kobiety II kw. 2020	Mężczyźni II kw. 2020
OGÓŁEM	9 970	2 602	9 620	2 593	9 471	2 683	2 108	640	2 480	709
do 18 r.ż.	1 485	1 434	1 359	1 401	1 377	1 442	360	328	367	329
od 18 do 67 lat	7 711	978	7 421	1 008	7 274	1 023	1 552	255	1 859	309
powyżej 67 lat	774	190	840	184	820	218	196	57	254	71

Tabela 6. Charakterystyka osób, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie, wobec których wszczęto procedurę „Niebieskie Karty”

Wyszczególnienie	Kobiety 2017	Mężczyźni 2017	Kobiety 2018	Mężczyźni 2018	Kobiety 2019	Mężczyźni 2019	Kobiety I kw. 2020	Mężczyźni I kw. 2020	Kobiety II kw. 2020	Mężczyźni II kw. 2020
OGÓŁEM	1 094	8 744	1 126	8 571	1 152	8 717	250	1 956	304	2 229
do 18 r.ż.	19	53	18	91	10	83	0	21	5	14
od 18 do 67 lat	1 024	8 369	1 065	8 129	1 087	8 321	243	1 848	280	2 090
powyżej 67 lat	51	322	43	351	53	313	7	87	19	125

Na przestrzeni lat 2017–2020 na terenie województwa mazowieckiego obserwuje się niepokojący, choć zgodny z ogólnopolskim trendem wzrost liczby kobiet – sprawców przemocy, a tym samym mężczyzn, jako jej ofiar. Niezależnie od tego zjawiska nadal najczęściej sprawcami przemocy są mężczyźni, w 2019 r. aż 8 717 mężczyzn było podejrzanych o stosowanie przemocy w rodzinie, co stanowi wzrost w stosunku do roku 2018, kiedy to podejrzewano o takie czyny 8 571 mężczyzn. Co bardzo istotne odnotowano znaczny wzrost podejrzeń o stosowanie przemocy w kolejnych kwartałach 2020 r. W I kwartale 2020 r. procedurę „Niebieskie Karty” wszczęto wobec 1 956 mężczyzn, natomiast w II kwartale było to aż 2 229 przypadków. Wydaje się, że sytuacja ta mogła mieć związek z izolacją wynikającą z pandemii Covid-19.

Tabela 7. Działania zespołu interdyscyplinarnego i grup roboczych. Liczba Niebieskich Kart A wszczynających procedurę, sporządzonych przez przedstawicieli poszczególnych podmiotów

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	I kwartał 2020	II kwartał 2020
Liczba PROCEDUR „Niebieska Karta” kontynuowanych z poprzednich okresów	6 663	6 767	6 489	6 259	6 380
OGÓŁEM	9 815	9 669	9 778	2 171	2 511
Jednostki organizacyjne pomocy społecznej	1 233	1 263	1 399	275	307
Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	129	154	95	16	50
Policja	8 038	7 767	7 697	1 716	2 069
Oświata	302	328	416	126	51
Ochrona Zdrowia	113	157	717	38	34

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	I kwartał 2020	II kwartał 2020
Liczba rodzin, dla których wszczęto procedurę	9 583	9 421	9 545	2 137	2 468
Liczba Niebieskich Kart A, które zostały założone w toku trwania tej samej procedury	1 997	2 010	2 141	483	558
Liczba sporządzonych Niebieskich Kart C przez zespół interdyscyplinarny/grupę roboczą	6 497	6 420	6 670	1 418	1 408
Liczba sporządzonych Niebieskich Kart D przez zespół interdyscyplinarny/grupę roboczą	5 273	5 323	5 401	1 211	941
Liczba spotkań zespołu interdyscyplinarnego	2 951	2 765	2 679	569	592
Liczba powołanych grup roboczych (nie wliczając już działających)	7 034	7 179	7 432	1 704	1 782
Liczba spotkań grup roboczych	28 093	28 129	29 127	6 029	5 277
Liczba przekazanych przez zespół interdyscyplinarny/ grupę roboczą zawiadomień do organów ścigania (policji, prokuratury) o popełnieniu przestępstwa w związku z użyciem przemocy w rodzinie	568	559	550	213	128

Źródło: Diagnoza zawarta w Strategii Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 pokazywała wzrost liczby rodzin i osób objętych pomocą z powodu przemocy w rodzinie w województwie mazowieckim.

Tabela 8. Działania zespołu interdyscyplinarnego i grup roboczych. Osoby, którym zapewniono schronienie w ośrodkach wsparcia lub specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie w związku z prowadzoną procedurą „Niebieskie Karty”

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	I kwartał 2020	II kwartał 2020
Liczba osób	168	129	67	25	20
Liczba rodzin	78	57	31	12	8

Źródło: Diagnoza zawarta w Strategii Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 pokazywała wzrost liczby rodzin i osób objętych pomocą z powodu przemocy w rodzinie w województwie mazowieckim.

Tabela 9. Działania zespołu interdyscyplinarnego i grup roboczych. Przypadki odebrania dziecka z rodziny na podstawie art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie w związku z prowadzoną procedurą „Niebieskie Karty”

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	I kwartał 2020	II kwartał 2020
Liczba dzieci	62	68	85	15	13
Liczba rodzin	32	38	42	9	8

Źródło: Diagnoza zawarta w Strategii Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 pokazywała wzrost liczby rodzin i osób objętych pomocą z powodu przemocy w rodzinie w województwie mazowieckim.

Tabela 10. Działania zespołu interdyscyplinarnego i grup roboczych. Liczba zakończonych przez Zespół Interdyscyplinarny/Grupę Roboczą procedur „Niebieskie Karty” z uwagi na skutek

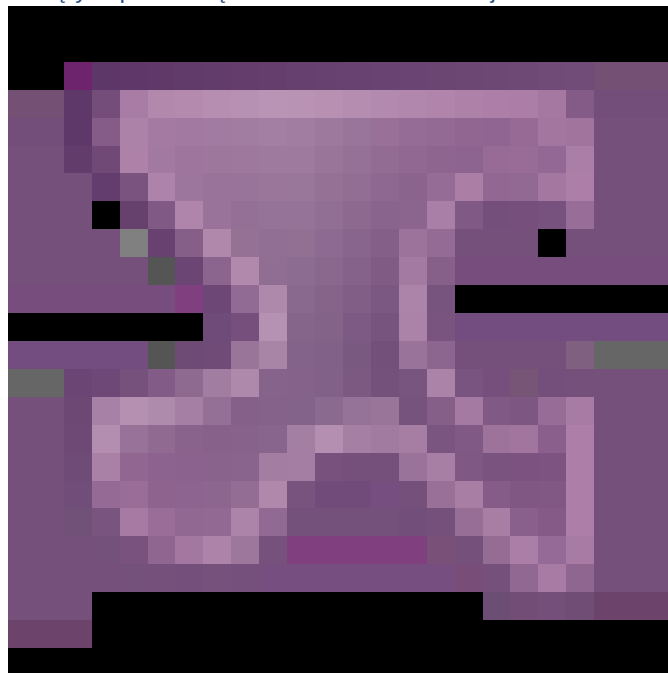
Wyszczególnienie	2017	2018	2019	I kwartał 2020	II kwartał 2020
OGÓŁEM	9713	9951	9972	2017	2198
zakończenia przemocy w rodzinie oraz zrealizowania indywidualnego planu pomocy	5970	6119	6159	1218	1249
braku zasadności podejmowanych działań	3743	3832	3813	799	949

Źródło: Diagnoza zawarta w Strategii Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 pokazywała wzrost liczby rodzin i osób objętych pomocą z powodu przemocy w rodzinie w województwie mazowieckim.

W zakresie działań pomocowych realizowanych na terenie województwa mazowieckiego w związku z przemocą w rodzinie obserwuje się wzrost liczby instytucji wszczynających procedurę „Niebieskie Karty” w stosunku do lat ubiegłych. Coraz częściej

procedurę wszczynają jednostki organizacyjne pomocy społecznej, pracownicy oświaty czy ochrony zdrowia. Wzrosła też liczba sytuacji odebrania dziecka z rodziny na podstawie art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie w związku z prowadzoną procedurą „Niebieskie Karty”. Na przestrzeni lat 2017–2019 obserwuje się także stopniowy wzrost zakończonych procedur, niestety zaobserwowano spadek liczby spotkań zespołu interdyscyplinarnego w roku 2019 w stosunku do lat poprzednich.

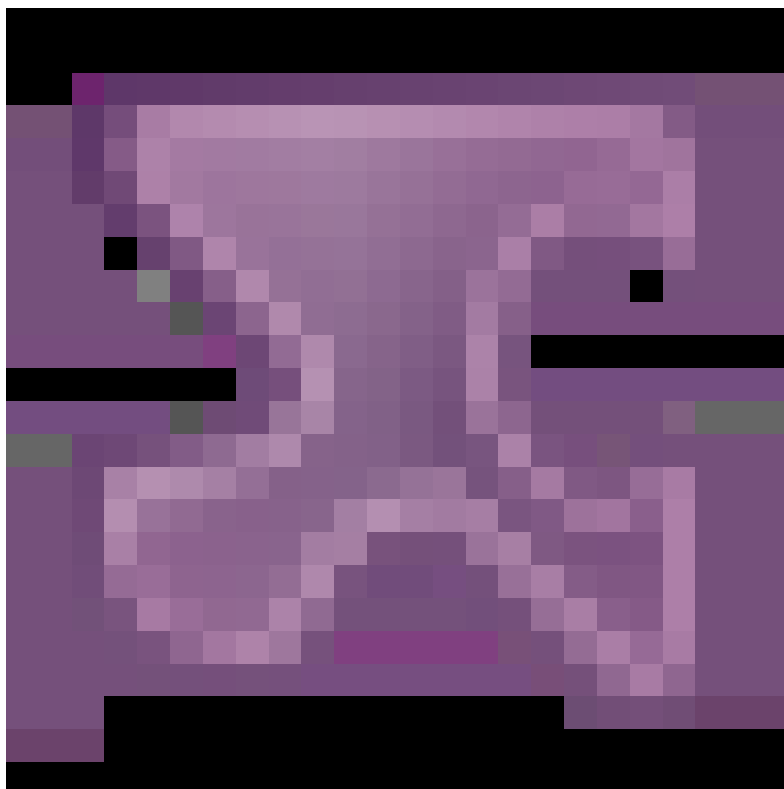
Wykres 7. Liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie na terenie województwa mazowieckiego.

Celem dokładniejszego zbadania zjawiska przemocy domowej na terenie województwa dokonano także analizy realizowanych przez instytucje publiczne zajmujące się pomocą osobom dotkniętym przemocą w rodzinie działań pomocowych w formie poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego.

Wykres 8. Liczba osób objętych pomocą na terenie województwa mazowieckiego w związku z doznawaniem przemocy.

Zdecydowanie największa liczba osób korzysta z dostępnych form pomocy socjalnej na terenie gmin. W przypadku powiatów jest to głównie poradnictwo psychologiczne, zwykle w postaci działań interwencyjnych w ośrodkach interwencji kryzysowej, czy specjalistycznych ośrodkach wsparcia. Co istotne obserwuje się wzrost liczby osób korzystających z różnych form wsparcia.

3. Zjawisko przemocy w okresie pandemii

Mając na uwadze fakt, że sytuacja alienacji związana ze stanem epidemii może być szczególnie trudna dla osób doznających przemocy w rodzinie, na poziomie ogólnopolskim podejmowano działania w obszarze wsparcia systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Ograniczenia związane z wprowadzonym stanem epidemii wymusiły zmianę sposobu i form udzielnej pomocy. Z uwagi na wiele głosów dotyczących wzrostu problemu przemocy w warunkach izolacji domowej, w pierwszych miesiącach okresu pandemii podjęto szereg kroków o ogólnokrajowym zasięgu:

- Opracowano i przekazano do samorządów instrukcje dotyczące sposobu organizacji placówek zapewniających schronienie, takich jak: ośrodki interwencji kryzysowej, specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, ośrodki wsparcia prowadzące miejsca całodobowego pobytu, w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2.
- Opracowano Instrukcje dotyczące sposobu organizacji zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych oraz realizacji procedury „Niebieskie Karty” oraz dla pracowników socjalnych do pracy z rodzinami, które przejawiają problemy opiekuńczo-wychowawcze w związku z epidemią wirusa SARS-CoV-2.

- Zalecono prowadzenie akcji informacyjnych dostarczających osobom doświadczającym przemocy informacji o miejscach i instytucjach, które udzielają wsparcia specjalistycznego (np. psychologicznego czy prawnego), w szczególności poradnictwa specjalistycznego udzielanego za pomocą rozmów telefonicznych czy komunikacji elektronicznej.
- Szczególną ochroną i bezwzględną koniecznością bieżącego monitorowania sytuacji zalecono objąć rodziny, w których przemocy doświadczają dzieci.
- Zalecono stworzenie baz danych dotyczących obecnego wsparcia osób doświadczających przemocy w rodzinie na poziomie lokalnym (placówek i poradnictwa). Bazy te miały być umieszczone na stronach internetowych urzędów.
- Działania mające na celu promowanie aplikacji "Twój parasol", kierowanej do osób doświadczających przemocy domowej. Bezpłatna aplikacja mobilna „Twój Parasol” stanowi praktyczne i skuteczne narzędzie umożliwiające uzyskanie wsparcia i niezbędnych informacji osobom doświadczającym przemocy w rodzinie. Aplikacja umożliwia m.in. dyskretny kontakt z wcześniej skonfigurowanym adresem poczty elektronicznej, a także możliwość szybkiego wybrania telefonu alarmowego w nagłych przypadkach, jak również zawiera informacje, które mogą być pomocne osobom krzywdzonym, np. z zakresu prawa.

Kolejnym ważnym krokiem, jaki podjęto z uwagi na konieczność zabezpieczenia ofiar przemocy w warunkach pandemii, jest uchwalenie 30 kwietnia 2020 r. tzw. ustawy antyprzemocowej³², której celem jest ochrona ofiar przemocy domowej. Ustawa wprowadziła do obowiązującego w Polsce systemu prawnego możliwość natychmiastowego izolowania sprawców przemocy w domowej od ofiar.

Ustawa antyprzemocowa zakłada m.in. dodanie do ustawy o policji m.in. art. 15 aa, którego ust. 1 stanowi, że Policjant ma prawo wydać wobec osoby stosującej przemoc w rodzinie w rozumieniu przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby dotkniętej tą przemocą, nakaz natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakaz zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Zarówno nakaz, jak i zakaz mogą być wydane łącznie i są natychmiast wykonalne. Art. 15ab ust. 1 ww. ustawy stanowi ponadto, że policjant wydaje nakaz lub zakaz podczas interwencji podjętej we wspólnie zajmowanym mieszkaniu lub jego bezpośrednim otoczeniu w związku z powzięciem informacji o stosowaniu przemocy w rodzinie.

W przewidzianych prawem sytuacjach uprawniony organ – najczęściej Policja, ale i Żandarmeria Wojskowa – wydaje nakaz i wręcza go osobie podejrzanej o znęcanie się, bądź umieszcza w drzwiach mieszkania, jeżeli taka osoba nie jest obecna w momencie podejmowania interwencji, bądź też nakaz wydaje się na podstawie odpowiedniego zgłoszenia, a nie podczas interwencji. Zgłoszenie poprzedzone jest przesłuchaniem ofiary lub świadków (w myśl przepisów k.p.c.), przy czym fałszywe zeznania są przestępstwem z art. 233 k.k.

Nakaz lub zakaz składają się ponadto z szeregu elementów formalnych, z czego konieczne są:

- data czas i miejsce przeprowadzenia czynności, podstawa prawna i treść nakazu lub zakazu,
- dane policjantów przeprowadzających czynność,

³² Pełna nazwa uchwalonej (na razie przez Sejm) ustawy, to ustawa z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw,

- dane osoby stosującej przemoc w rodzinie i dane osoby dotkniętej przemocą w rodzinie,
- uzasadnienie, w którym wskazuje się podstawy faktyczne ich wydania,
- pouczenia, w tym o trybie, formie i sposobie wnoszenia zażalenia.

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich we współpracy z ekspertkami Centrum Praw Kobiet, Fundacji "Feminoteka" i Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” opracowało publikację pt. „Osobisty plan awaryjny”³³. Broszura zawiera praktyczne porady dla osób zagrożonych przemocą i użyteczne dane teleadresowe. Bazując na wieloletnich doświadczeniach organizacji pozarządowych w pracy z osobami pokrzywdzonymi, publikacja przedstawia m.in. zalecenia służące zwiększeniu bezpieczeństwa osób, które obawiają się przemocy.

W okresie pandemii uruchomiono także wsparcie w postaci aplikacji mobilnej dla ofiar przemocy. Aplikacja „Twój parasol”³⁴ przeznaczona jest dla osób doświadczających przemocy w rodzinie i dzięki niej osoby narażone na sytuacje związane z przemocą mogą uzyskać bardzo szybko wsparcie i niezbędne informacje. Poza materiałami edukacyjnymi aplikacja umożliwia dostęp do bazy organizacji oferujących wsparcie. Aplikacja umożliwia również przesyłanie informacji o zdarzeniach przemocowych do ewentualnego wykorzystania później oraz możliwość kontaktu z wcześniej skonfigurowanym adresem email lub możliwość szybkiego wybrania telefonu alarmowego. Dodatkowo w celu zapewnienia dyskrecji użytkownika aplikacji – oficjalną częścią aplikacji jest zestawienie danych pogodowych odpowiednich do lokalizacji.

---

33 Broszura przygotowana przez RPO do pobrania pod linkiem: https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Osobisty_plan_awaryjny_poradnik.pdf

34 <https://twojparasol.com/>

VI. FORMY POMOCY OSOBOM DOZNAJĄCYM PRZEMOCY DOMOWEJ

1. Prawne formy pomocy

W preambule do znowelizowanej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie³⁵ podkreślono, że przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej, a władze publiczne mają obowiązek zapewnić wszystkim obywatelom równe traktowanie i poszanowanie ich praw i wolności. Zapis ten stał się gwarantem dla wszystkich doświadczających przemocy tego, że pomoc ze strony instytucji jest uwarunkowana prawnie.

Skala i zasięg zjawiska przemocy w rodzinie stanowią poważny problem społeczny, dlatego też formy wsparcia osób doświadczających przemocy określone są ustawowo i gwarantowane na mocy tych przepisów. Art. 3 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie określa formy pomocy, z jakich może skorzystać osoba dotknięta przemocą w rodzinie:

- poradnictwo medyczne, psychologiczne, prawne, rodzinne socjalne oraz zawodowe,
- interwencja kryzysowa i wsparcie psychologiczne,
- ochrona przed dalszym krzywdzeniem, poprzez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc wspólne zamieszkiwanie oraz zakazanie kontaktowania się z osobą pokrzywdzoną,
- zapewnienie osobie dotkniętej przemocą w rodzinie bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- badanie lekarskie w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z przemocą domową oraz wydanie zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie,
- zapewnienia osobie dotkniętej przemocą, która nie ma tytułu prawnego do zajmowanego wspólnie ze sprawcą przemocy lokalu, pomocy w uzyskaniu mieszkania.

Ponadto osoby doznające przemocy w rodzinie mogą występować do ośrodków pomocy społecznej w gminach właściwych ze względu na miejsce zamieszkania o przyznanie świadczeń w różnych formach finansowych i pozafinansowych. Jedną z wymienionych przesłanek w ustawie o pomocy społecznej³⁶ do udzielenia pomocy jest właśnie wskazany powód doświadczania przemocy w rodzinie. Wskazane formy wsparcia finansowego to:

- **zasiłek stały** – przysługujący osobie niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy po spełnieniu przez nią kryterium dochodowego to znaczy w przypadku, gdy osiągnany przez nią dochód albo dochód na osobę w rodzinie nie przekroczy określonej w ustawie o pomocy społecznej kwoty;
- **zasiłek okresowy** – przysługujący w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej albo rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny;

³⁵ 1 sierpnia 2010 r. weszła w życie ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 125, poz. 842)

³⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2021 r. poz. 2268, 2270, z 2022 r. poz. 1, 66, 1079, 1692, 1700, 1812 i 1967).

- **zasiłek celowy** – przyznawany w celu zaspokojenia istotnej potrzeby bytowej (np. na pokrycie kosztów zakupu żywności, leczenia, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw).

Osoba dotknięta przemocą domową może także ubiegać się o wsparcie oferowane w ramach ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej³⁷. W akcie tym wymienia się m.in. następujące formy wsparcia rodziny:

- objęcie dziecka opieką w placówce wsparcia dziennego (np. świetlica, klub, ognisko wychowawcze³⁸); pobyt w placówce zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce oraz organizację czasu wolnego;
- pomoc rodziny wspierającej (organizowana przez wójta/ burmistrza/ prezydenta), która polega głównie na wsparciu w wychowywaniu i opiece nad dzieckiem oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego.

Dodatkową formą pomocy jest wsparcie asystenta rodziny przydzielanego przez ośrodek pomocy społecznej na wniosek pracownika socjalnego w przypadku, gdy ten uzyska informację o problemach związanych z przemocą w rodzinie i po przeprowadzeniu rodzinnego wywiadu środowiskowego wystąpi do kierownika ośrodka pomocy społecznej o przydzielenie asystenta rodziny. Zadaniem asystenta rodziny jest m.in. realizowanie zadań związanych z podejmowaniem interwencji i działań zaradczych w sytuacji zagrożenia dzieci i rodziny, a także służyć pomocą rodzicom w rozwiązywaniu m.in. problemów wychowawczych oraz motywowaniem rodziców do udziału w zajęciach grupowych celem kształtowania prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych. Pomoc asystenta nie jest realizowana w sposób przymusowy, lecz wymagający zgody rodziny i ścisłej jej współpracy.

Do innych zadań asystenta należy m.in.:

- pomoc w rozwiązywaniu problemów psychologicznych oraz socjalnych,
- opracowanie planu pracy z rodziną w konsultacji z pracownikiem socjalnym,
- udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej,
- udzielanie wsparcia dzieciom (np. poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych),
- prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci,
- prowadzenie dokumentacji dot. pracy z rodziną,
- dokonywanie okresowej oceny sytuacji rodziny (nie rzadziej niż co pół roku),
- monitorowanie rodziny po zakończeniu planu pracy z rodziną,
- współpraca z zespołem interdyscyplinarnym w zakresie przeciwdziałania przemocy i podniesienia jakości funkcjonowania rodziny.

Ponadto na mocy obowiązujących przepisów ofiara przemocy domowej może skorzystać z prawa do:

- interwencji Policji w sytuacji zagrożenia (w tym do wylegitymowania funkcjonariuszy na wypadek, gdyby były potrzebne ich zeznania lub w sytuacji składania zażalenia na ich działanie),
- założenia Niebieskiej Karty, w której znajdują się notatki policji z przeprowadzonych interwencji – Niebieską Kartę zakładają funkcjonariusze policji, ale także pracownicy gminnego ośrodka pomocy społecznej (właściwego ze względu na miejsce zamieszkania), członkowie gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, przedstawiciele ośrodków zdrowia oraz oświaty,

³⁷ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2022 r. poz. 447 i 1700),

³⁸ W takich przypadkach pobyt dziecka jest bezpłatny i z reguły dobrowolny (za wyjątkiem sytuacji, gdy do placówki kieruje sąd).

- otrzymania bezpłatnego zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie,
- żądania zastosowania zatrzymania sprawcy na 48 godzin lub w razie potrzeby odwiezienia do izby wytrzeźwień,
- składania zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa (ustnie lub pisemnie) i informacji o wszczęciu postępowania przez policję lub prokuraturę lub odmowie jego wszczęcia,
- składania zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania lub jego umorzenia,
- na etapie prowadzonego postępowania ma prawo do przejrzenia akt oraz składania wniosków dowodowych.

Obecnie formy wsparcia dla osób doświadczających przemocy, jakkolwiek rozbudowane, nadal wdają się niewystarczające w obliczu skali problemu przemocy. Poniżej wymieniono dostępne formy wsparcia systemowego, a następnie formy wsparcia instytucjonalne, wraz z analizą systemu wsparcia lokalnego w zakresie zapotrzebowania oraz korzystania przez potrzebujących.

Wsparcie systemowe

Rodzaj wsparcia: Pomoc społeczna

Zakres pomocy:

Diagnostuje sytuację i potrzeby osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie;

- udziela kompleksowych informacji o:
- możliwościach uzyskania pomocy, w szczególności psychologicznej, prawnej, socjalnej i pedagogicznej, oraz wsparcia, w tym o instytucjach i podmiotach świadczących specjalistyczną pomoc na rzecz osób dotkniętych przemocą w rodzinie,
- formach pomocy dzieciom doświadczającym przemocy w rodzinie oraz o instytucjach i podmiotach świadczących tę pomoc,
- możliwościach podjęcia dalszych działań mających na celu poprawę sytuacji osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.

Organizuje niezwłocznie dostęp do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie. zapewnia osobie, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, w zależności od potrzeb, schronienie w całodobowej placówce świadczącej pomoc, w tym w szczególności w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie. Może prowadzić rozmowy z osobami, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie, na temat konsekwencji stosowania przemocy w rodzinie oraz informuje te osoby o możliwościach podjęcia leczenia lub terapii i udziale w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Rodzaj wsparcia: Gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych

Zakres pomocy:

Diagnostują sytuację i potrzeby osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.

Udzielają kompleksowych informacji o:

- możliwościach uzyskania pomocy, w szczególności psychologicznej, prawnej, socjalnej i pedagogicznej, oraz wsparcia, w tym o instytucjach i podmiotach świadczących specjalistyczną pomoc na rzecz osób dotkniętych przemocą w rodzinie,
- formach pomocy dzieciom doznającym przemocy w rodzinie oraz o instytucjach i podmiotach świadczących tę pomoc,
- możliwościach podjęcia dalszych działań mających na celu poprawę sytuacji osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.

Organizują niezwłocznie dostęp do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.

Mogą prowadzić rozmowy z osobami, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie, na temat konsekwencji stosowania przemocy w rodzinie oraz informuje te osoby o możliwościach podjęcia leczenia lub terapii i udziale w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Rodzaj wsparcia: Oświata

Zakres pomocy:

Oświata obejmuje ogół instytucji, takich jak szkoły, przedszkola, świetlice, placówki opiekuńcze, poradnie psychologiczno-pedagogiczne. Instytucje te poza podstawowym zadaniem kształcenia dzieci i młodzieży m.in. zapewniają im opiekę poza rodziną oraz mając możliwości oddziaływania na rodziców wspierają prowadzone przez nich działania wychowawcze. W ramach procedury przedstawiciel oświaty:

Udziela kompleksowych informacji o:

- możliwościach uzyskania pomocy, w szczególności psychologicznej, prawnej, socjalnej i pedagogicznej, oraz wsparcia, w tym o instytucjach i podmiotach świadczących specjalistyczną pomoc na rzecz osób dotkniętych przemocą w rodzinie,
- możliwościach podjęcia dalszych działań mających na celu poprawę sytuacji osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.

Organizuje niezwłocznie dostęp do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.

Może prowadzić rozmowy z osobami, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie, na temat konsekwencji stosowania przemocy w rodzinie oraz informuje te osoby o możliwościach podjęcia leczenia lub terapii i udziale w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Diagnostuje sytuację i potrzeby osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, w tym w szczególności wobec dzieci.

Udziela kompleksowych informacji rodzicowi, opiekunowi prawnemu, faktycznemu lub osobie najbliższej o możliwościach pomocy psychologicznej, prawnej, socjalnej i pedagogicznej oraz wsparcia rodzinie, w tym o formach pomocy dzieciom świadczonych przez instytucje i podmioty w zakresie specjalistycznej pomocy na rzecz osób dotkniętych przemocą w rodzinie.

Rodzaj wsparcia: Pracownicy ochrony zdrowia

Zakres pomocy:

Głównym zadaniem jest ochrona zdrowia pacjenta. Zjawisko przemocy domowej kwalifikuje się do zakresu sytuacji objętych świadczeniami zdrowotnymi, ponieważ bardzo często towarzyszą mu wyraźne uszkodzenia zdrowia somatycznego, zawsze występują poważne uszkodzenia zdrowia psychicznego.

W dziedzinie pomocy osobom doświadczającym przemocy w rodzinie, oprócz zadań podstawowych, takich jak np. udzielenie pomocy medycznej, istotne jest:

- rozpoznanie sygnałów świadczących o występowaniu przemocy, szczególnie, gdy ofiary bądź świadkowie próbują to ukryć,
- umiejętność przeprowadzenia rozmowy umożliwiającej rozpoznanie form przemocy i częstotliwości jej występowania,
- wystawienie na prośbę poszkodowanych zaświadczenia lekarskiego o stwierdzonych obrażeniach,
- poinformowanie osób doznających przemocy w rodzinie o miejscach i warunkach wystawienia obdukcji,
- w przypadku stwierdzenia lub podejrzenia podczas badania popełnienia przestępstwa, np. ślady ciężkiego uszkodzenia ciała, ślady podejrzanых oparzeń, wykorzystania seksualnego – powiadomienie organów ścigania,
- udział w procedurze odebrania dziecka przez pracownika socjalnego w przypadku bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie (lekarz, ratownik medyczny, pielęgniarka), udział w zespołach interdyscyplinarnych i grupach roboczych,
- realizacja procedury „Niebieskie Karty”. Pracownikiem ochrony zdrowia uprawnionym do realizacji procedury jest osoba, wykonująca zawód medyczny, w tym lekarz, pielęgniarka, położna i ratownik medyczny. Działania pracownika ochrony zdrowia
- w ramach procedury uzależnione są od rodzaju diagnostyki oraz konieczności terapii pacjenta.

W ramach procedury przedstawiciel ochrony zdrowia każdorazowo udziela pacjentowi, co do którego istnieje podejrzenie, że jest dotknięty przemocą w rodzinie, informacji o możliwościach uzyskania pomocy i wsparcia oraz o uprawnieniu do uzyskania bezpłatnego zaświadczenia o ustaleniu przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie.

Dla przykładu: gdy pielęgniarka szkolna zauważy ślady przemocy na ciele dziecka (siniaki, wybroczyny) opisuje je w karcie zdrowia dziecka (mogą być dowodami w sprawie), przekazuje swoje podejrzenia innym pracownikom szkoły (pedagog, psycholog, wychowawca, dyrektor), wszczyna procedurę „Niebieskie Karty”.

Rodzaj wsparcia: Policja

Zakres pomocy:

Ma obowiązek udzielenia osobie, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, niezbędnej pomocy, w tym pierwszej pomocy;
Organizuje niezwłocznie dostęp do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie;
Przedstawiciel policji podejmuje, w razie potrzeby, inne niezbędne czynności zapewniające ochronę życia, zdrowia i mienia osób, co do których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą w rodzinie, włącznie z zastosowaniem na podstawie odrębnych przepisów w stosunku do osoby, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, środków przymusu bezpośredniego i zatrzymania.

Przeprowadza, o ile jest to możliwe, z osobą, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, rozmowę, w szczególności o odpowiedzialności karnej za znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą najbliższą lub inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od osoby, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny oraz wzywa osobę, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, do zachowania zgodnego z prawem i zasadami współżycia społecznego;

Przeprowadza na miejscu zdarzenia, w przypadkach niecierpiących zwłoki, czynności procesowe w niezbędnym zakresie, w granicach koniecznych do zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa;

Podejmuje działania mające na celu zapobieganie zagrożeniom mogącym występować w rodzinie, w szczególności składa systematyczne wizyty sprawdzające stan bezpieczeństwa osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, w zależności od potrzeb określonych przez zespół interdyscyplinarny lub grupę roboczą.

Rodzaj wsparcia: Prokuratura

Zakres pomocy:

Z punktu widzenia prawa przemoc w rodzinie to przestępstwo, którego odmiany określone są w wielu aktach normatywnych i odpowiednio karane. W polskim kodeksie karnym nie istnieje jedno przestępstwo o nazwie „przemoc w rodzinie”, ale wymienionych jest szereg przestępstw, które mogą zostać popełnione z jej użyciem.

Najczęściej w przypadku przemocy w rodzinie stosowany jest artykuł 207 § 1 k.k. „Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny...” przewiduje karę pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Prokuratorzy mogą wchodzić w skład zespołów interdyscyplinarnych /na zasadzie fakultatywności/.

Rodzaj wsparcia: Kuratorzy sądowi

Zakres pomocy:

Kuratorzy sądowi realizują określone przez prawo zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądu.

Ponadto kuratorzy wchodzi w skład zespołu interdyscyplinarnego oraz mogą wchodzić w skład grup roboczych. Uwzględniając, że grupy robocze są tworzone w celu rozwiązywania problemów związanych z wystąpieniem przemocy w rodzinie w indywidualnych przypadkach przewidziano udział fakultatywny kuratora, uzależniony od realizacji przez niego w tej rodzinie dozoru lub nadzoru.

Rodzaj wsparcia: Organizacje pozarządowe

Zakres pomocy:

Organizacje pozarządowe to są głównie stowarzyszenia, fundacje i kościelne osoby prawne. Informacja o działalności lokalnych organizacji pozarządowych powinna być dostępna w każdej gminie (urząd gminy, ośrodek pomocy społecznej), w przychodni, poradni, szkole, komisariacie, itp. Należy ją również zamieścić w formularzu „Niebieska Karta – B” w tabeli dot. funkcjonujących lokalnych placówek udzielających pomocy ofiarom przemocy w rodzinie.

W zakresie pomocy osobom doznającym przemocy organizacje pozarządowe organizują telefony zaufania, punkty informacyjno-konsultacyjne, ośrodki pomocy, schroniska, hostele, świetlice dla dzieci. W ramach swojej działalności oferują, m.in.:

- pomoc psychologiczną, w grupie i kontakcie indywidualnym,
- pomoc prawną, w tym pisanie pozwów, wniosków,
- pomoc socjalną,
- grupy wsparcia,
- grupy samopomocowe,
- pomoc socjoterapeutyczną dla dzieci,
- udział w prowadzeniu wywiadów środowiskowych
- udział w pracach zespołów interdyscyplinarnych,
- udział w interwencjach,
- monitorowanie przypadków,
- pomoc w załatwianiu spraw urzędowych i innych,
- prowadzenie świetlic,
- prowadzenie punktów nieodpłatnej pomocy prawnej.

2. Zespoły interdyscyplinarne

Zespół interdyscyplinarny ds. rozwiązywania problemów przemocy w rodzinie – to zespół osób delegowanych ze środowisk profesjonalnych do koordynacji, standaryzacji, analiz i rozwiązywania lokalnych problemów przemocy w rodzinie. Zespół tworzy wójt, burmistrz albo prezydent miasta, powołując do niego przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, kuratorów sądowych, przedstawicieli gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty, ochrony zdrowia i organizacji pozarządowych. Ponadto w skład zespołu mogą wchodzić prokuratorzy oraz przedstawiciele innych niż ww. podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w zależności od uwarunkowań i możliwości lokalnych.

Do głównych celów i zadań zespołu należą:

- budowanie lokalnego systemu opieki i wsparcia dla rodziny i dziecka zgodnie z zapisami ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- zsynchronizowanie i wypracowanie standardów współpracy przedstawicieli różnych grup zawodowych i społecznych pracujących i zajmujących się problematyką przemocy,
- kompetencje i zadania poszczególnych instytucji oparte są w dużej mierze o założenia w ramach procedury „Niebieskie Karty”.

Zespół Interdyscyplinarny ma możliwość tworzenia grup roboczych. W skład grupy roboczej wchodzi pracownik socjalny, dzielnicowy, jeżeli w rodzinie są dzieci w wieku szkolnym - pedagog szkolny, jeśli dziecko jest w przedszkolu - wychowawca przedszkolny, a także psycholog lub terapeuta pracujący z osobami doświadczającymi przemocy lub stosującymi przemoc. W razie potrzeby w skład zespołu może zostać powołany pracownik ochrony zdrowia, kurator sądowy, asystent rodziny lub inny specjalista. Przedstawiciele grupy roboczej spotykają się zarówno z osobami doświadczającymi przemocy jak i stosującymi przemoc i we współpracy z rodziną pracują nad zaplanowaniem i realizacją stosownej pomocy oraz jej monitoringiem.

Zadaniem grup roboczych jest:

- opracowanie i realizacja planu pomocy w indywidualnych przypadkach wystąpienia przemocy w rodzinie,
- monitorowanie sytuacji rodzin, w których dochodzi do przemocy oraz rodzin zagrożonych wystąpieniem przemocy,
- dokumentowanie działań podejmowanych wobec rodzin, w których dochodzi do przemocy oraz efektów tych działań

Poniżej w tabeli przedstawiono liczby zespołów interdyscyplinarnych powołanych na terenie województwa mazowieckiego w latach 2017–2019, a także dane na temat liczby posiedzeń zespołów i grup roboczych.

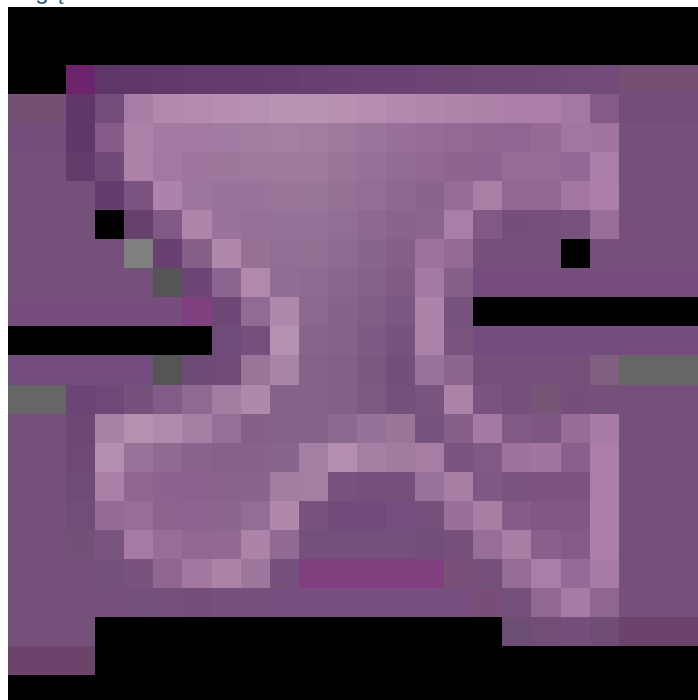
Tabela 11. Zespoły interdyscyplinarne działające na terenie województwa mazowieckiego w latach 2017–2019.

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
liczba utworzonych zespołów interdyscyplinarnych	331	341	331
liczba posiedzeń zespołów	2 430	2 768	2 680
liczba osób objętych pomocą zespołów interdyscyplinarnych	37 841	38 099	38 428
liczba rodzin objętych pomocą zespołów interdyscyplinarnych	15 948	15 815	15 784
liczba utworzonych grup roboczych	7 792	8 004	7 642

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
liczba posiedzeń grup	28 409	28 748	29 341
liczba osób objętych pomocą grup roboczych	31 924	33 454	32 794
liczba rodzin objętych pomocą grup roboczych	13 287	13 288	13 079

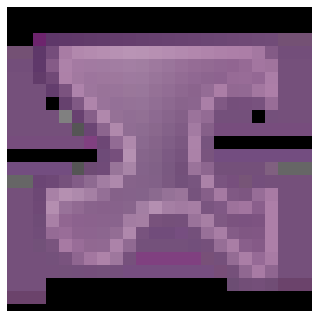
Źródło: Opracowanie własne na podstawie rocznych sprawozdań z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w latach 2017–2019³⁹

Wykres 9. Liczba osób objętych pomocą zespołów interdyscyplinarnych na terenie województwa mazowieckiego w latach 2017–2019 z uwzględnieniem członków rodzin.

Pomimo tego, że liczba rodzin objętych pomocą zespołów zmniejszyła się od roku 2017, to zaobserwowano wzrost liczby osób objętych taką pomocą. Oznacza to, że zmieniła się struktura rodzin, względem których podejmowano oddziaływanie lub/i brano pod uwagę cały system rodzinny, a nie tylko jedną osobę z rodziny. Dane obrazują, że zwiększa się liczba mężczyzn, którzy zostali objęci wsparciem zespołów interdyscyplinarnych.

Wykres 10. Liczba rodzin objętych pomocą grup roboczych na terenie województwa mazowieckiego w latach 2017–2019.

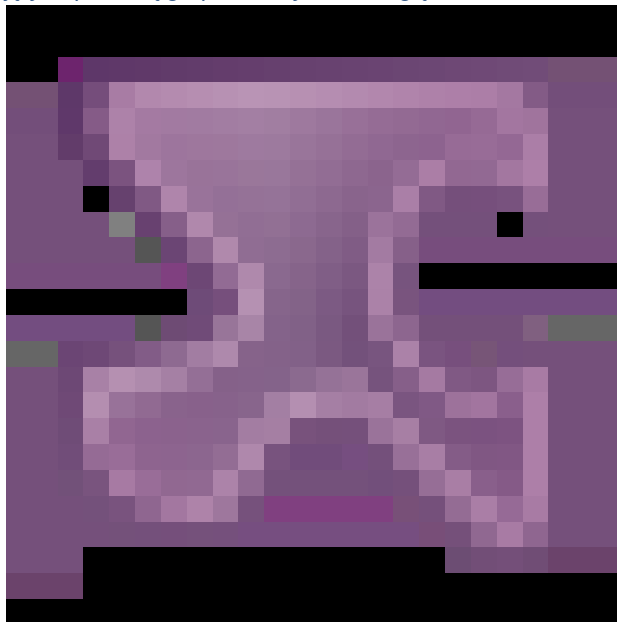
Dane dotyczące działalności grup roboczych pokazują znaczny spadek w stosunku do lat poprzednich. Jak obrazuje wykres w roku 2019 grupy robocze objęły wsparciem 200

³⁹ Opracowanie własne na podstawie rocznych sprawozdań z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w latach 2017-2019. Dane udostępnione przez Mazowiecki Urząd Wojewódzki w Warszawie – Wydział Polityki Społecznej

rodzin mniej. Nie odnotowano takich spadków w przypadku przemocy domowej, zatem wydaje się, że spadek ten wiąże się z mniejszą liczbą powołanych grup roboczych.

Przeprowadzono dodatkową analizę z uwzględnieniem członków rodzin objętych pomocą grup roboczych. Dane zaprezentowano na wykresie poniżej. Jak obrazuje wykres, każdego roku odnotowuje się spadek liczby osób objętych pomocą grup roboczych.

Wykres 11. Liczba osób objętych pomocą grup roboczych z uwzględnieniem członków rodzin.

3. Instytucjonalne formy wsparcia

Przepisy w zakresie udzielania pomocy osobom dotkniętym przemocą domową stanowią o konieczności prowadzenia przez samorządy instytucjonalnych form wsparcia. Na terenie województwa mazowieckiego istnieje wiele instytucji świadczących pomoc ofiarom przemocy domowej. Ich struktura odpowiada w dużej mierze tej, która dotyczy zasięgu ogólnopolskiego. Są to zarówno ośrodki interwencyjne, jak i specjalistyczne ośrodki wsparcia, a także domy pomocy, czy hostele. Najliczniejszą grupę stanowią natomiast punkty konsultacyjne. W kolejnych podrozdziałach dokonano charakterystyki tych miejsc pod kątem świadczonej pomocy oraz wykorzystania.

3.1. Ośrodki interwencji kryzysowej (OIK)

Głównym celem działalności ośrodków interwencji kryzysowej jest świadczenie pomocy osobom znajdującym się w kryzysie i zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Ośrodki mają za zadanie zapewnienie bezpieczeństwa i wsparcia poprzez świadczenie pomocy interwencyjnej, terapeutycznej, prawnej, psychologicznej i psychiatrycznej, ale także bytowej. Prowadzenie ośrodka interwencji kryzysowej, zgodnie z art. 19 pkt 12 ustawy o pomocy społecznej, jest zadaniem własnym powiatu. Równocześnie zgodnie z art. 6 ust. 3 pkt 4 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zadaniem własnym powiatu jest zapewnienie osobom doznającym przemocy w rodzinie miejsc w ośrodku interwencji kryzysowej.

Tabela 12. Zakres działania OIK.

Zakres świadczonej w OIK pomocy	Formy pomocy
W zakresie interwencyjnym zapewniają:	<ul style="list-style-type: none"> 20. schronienie ofiarom przemocy w rodzinie, bez skierowania i bez względu na dochód, na okres do trzech miesięcy (z możliwością przedłużenia w przypadkach uzasadnionych sytuacją ofiary przemocy w rodzinie); 21. ochronę ofiar przemocy w rodzinie przed osobą stosującą przemoc w rodzinie, 22. udzielanie natychmiastowej pomocy psychologicznej, medycznej i wsparcia; 23. rozpoznanie sytuacji ofiary przemocy w rodzinie i opracowanie planu pomocy.
W zakresie terapeutycznym i wspomagającym zapewniają:	<ul style="list-style-type: none"> 24. opracowanie indywidualnego planu pomocy ofierze przemocy w rodzinie uwzględniającego potrzeby, cele, metody i czas pomocy, 25. udzielanie poradnictwa: medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, 26. prowadzenie terapii indywidualnej ukierunkowanej na wsparcie ofiary przemocy w rodzinie oraz nabycie umiejętności ochrony przed osobą stosującą przemoc w rodzinie, 27. prowadzenie grup wsparcia i grup terapeutycznych dla ofiar przemocy w rodzinie, 28. zapewnienie dostępu do pomocy medycznej, 29. ocenę sytuacji dzieci na podstawie przeprowadzonego w tej rodzinie rodzinnego wywiadu środowiskowego, 30. udzielanie konsultacji wychowawczych
W zakresie potrzeb bytowych zapewniają:	<ul style="list-style-type: none"> 31. całonocny okresowy pobyt dla zależnie od możliwości specjalistycznego ośrodka wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie; 32. pomieszczenia do spania przeznaczone z uwzględnieniem sytuacji rodzinnej ofiary przemocy w rodzinie; 33. wspólne pomieszczenia do pobytu dziennego, z miejscem zabaw dla dzieci i miejscem do nauki; 34. ogólnodostępne łazienki i kuchnie; 35. miejsce do prania i suszenia; 36. wyżywienie, odzież i obuwie; 37. środki czystości higieny osobistej

Na terenie województwa mazowieckiego funkcjonuje aktualnie 13 ośrodków interwencji kryzysowej, przy czym liczba całonocnych miejsc dla osób potrzebujących w roku 2019 wynosiła 664, ponad 10 mniej w stosunku do roku 2018.

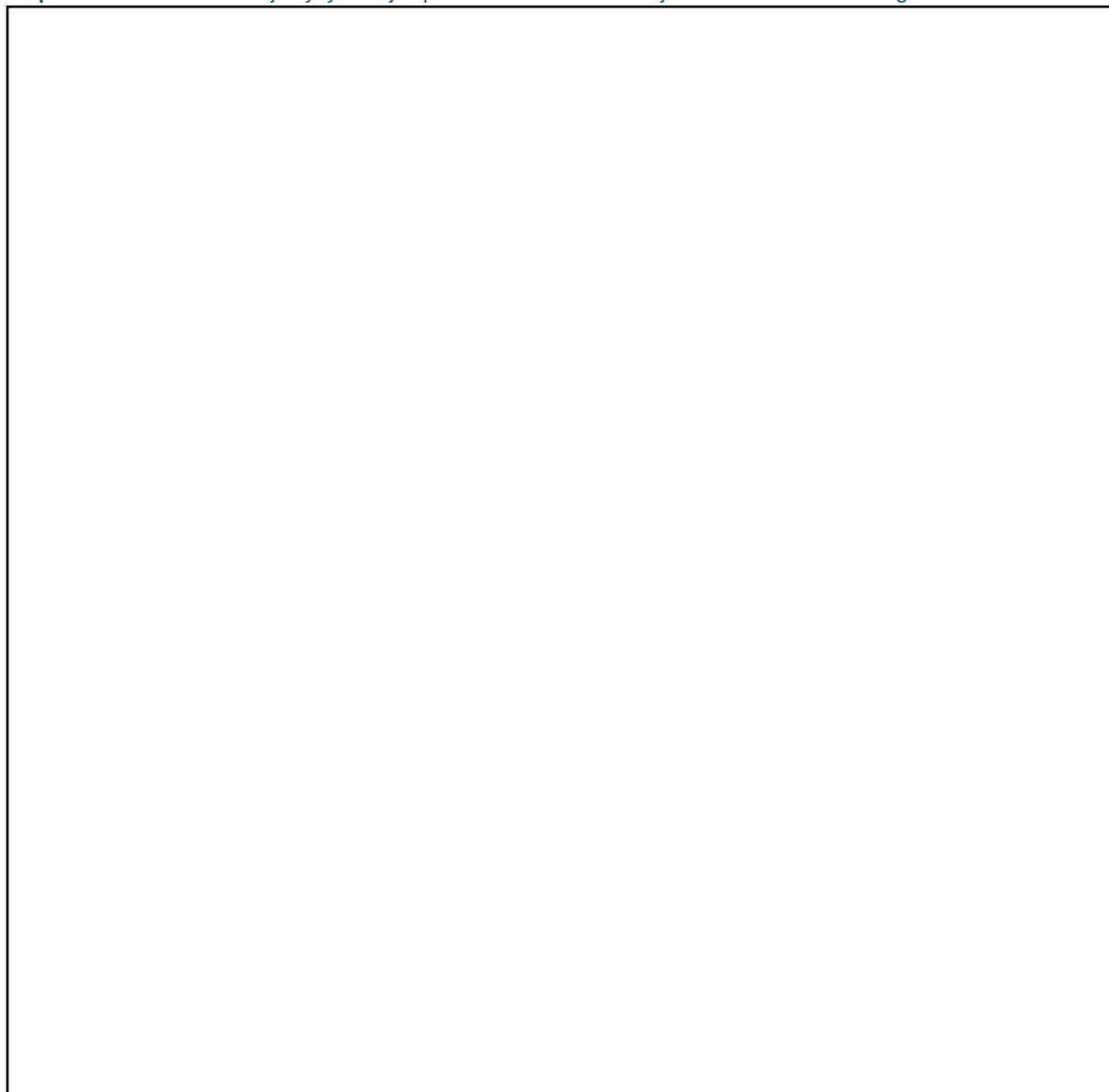
Tabela 13. Liczba ośrodków interwencji kryzysowej (OIK) działających na terenie województwa mazowieckiego (dane za lata 2017–2019)

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
liczba ośrodków interwencji kryzysowej z miejscami całonocnymi	13	14	13
liczba miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowej	670	675	664
liczba miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowej z miejscami całonocnymi	178	183	172

Należy zaznaczyć, że dane na temat OIK funkcjonujących na terenie Mazowsza powinny zostać ujednolicone. Zaleca się, aby każdy powiat posiadał informacje na temat funkcjonowania ośrodka bądź miejsca, które zostało wyznaczone, jako podmiot realizujący zadania powiatu w zakresie pomocy ofiarom przemocy domowej. Brak ujednoliconej

prezentacji danych w postaci czytelnej, ogólnodostępnej i łatwej w uzyskaniu bazy instytucji powodować może trudności w dotarciu do instytucji przez osoby potrzebujące.

Mapa 1. Ośrodki interwencji kryzysowej w powiatach na terenie województwa mazowieckiego.

Źródło: Liczba ośrodków interwencji kryzysowej na terenie województwa mazowieckiego opracowana na podstawie bazy teleadresowej instytucji pomagających osobom dotkniętym przemocą w rodzinie Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie⁴⁰

W powiatach, w których nie funkcjonują ośrodki interwencji kryzysowej, funkcję tę pełnią ośrodki wyznaczone przez powiat. Wykaz ośrodków interwencji kryzysowej oraz ośrodków wsparcia udzielających pomocy osobom doznającym przemocy w rodzinie (w tym specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie) znajduje się w tabeli poniżej. W 2015 r. na terenie województwa mazowieckiego funkcjonowało tylko 16 takich ośrodków⁴¹.

Poniżej znajduje się lista ośrodków interwencji kryzysowej oraz ośrodków wsparcia udzielających pomocy osobom doznającym przemocy w rodzinie (w tym specjalistycznych

⁴⁰ Dane pobrano z: <https://www.gov.pl/web/uw-mazowiecki/baza-teleadresowa-instytucji-pomagajacych-osobom-dotknietym-przemoca-w-rodzinie> (stan na dzień 13.10.2020)

⁴¹ Kucharska, B. (red) (2016). Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, Warszawa: Wydawnictwo MCPS

ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie) (*liczba miejsc całodobowych LMC) zgodnie z danymi pozyskanymi z dostępnych baz danych.

Tabela 14. Wykaz ośrodków interwencji kryzysowej oraz ośrodków wsparcia udzielających pomocy osobom doznającym przemocy w rodzinie (w tym specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie).

Powiat	Nazwa ośrodka	Adres	Podmiot prowadzący	LMC*
legionowski	Dom Samotnej Matki i Dziecka	ul. Ks. J. Schabowskiego 4 05-120 Legionowo	Dom Samotnej Matki Sióstr Urszulanek z Gandino	10
miński	Ośrodek Interwencji Kryzysowej	ul. Graniczna 18 05-300 Mińsk Mazowiecki	Caritas Diecezji Warszawsko- Praskiej	7
mławski	Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie	ul. Słowackiego 18 06-500 Mława	Powiat Mławski	15
nowodworski	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Ośrodek Interwencji Kryzysowej	ul. Paderewskiego 6, 05-100 Nowy Dwór Mazowiecki	Powiat Nowodworski	2
m. Ostrołęka	Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Ostrołęce	ul. Tadeusza Kościuszki 24/26 07-410 Ostrołęka	Miasto Ostrołęka	6
otwocki	Centrum Interwencji Kryzysowej "Dom Otwartych Serc"	ul. Tadeusza 12 05-400 Otwock	Caritas Diecezji Warszawsko- Praskiej	15
piaseczyński	Powiatowy Ośrodek Interwencji Kryzysowej	ul. Ks. Sajny 2A 05-530 Góra Kalwaria	Powiat Piaseczyński	12
m. Płock	Ośrodek Interwencji Kryzysowej przy Miejskim Ośrodku Interwencji Kryzysowej	ul. Wolskiego 4 09-400 Płock	Miasto Płock	8
pruszkowski	Zespół Ośrodków Wsparcia: Ośrodek Interwencji Kryzysowej	ul. Ks. Jerzego Popiełuszki 24 05-820 Piastów	Powiat Pruszkowski	6
pruszkowski	Zespół Ośrodków Wsparcia: Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie	ul. Ks. Jerzego Popiełuszki 24 05-820 Piastów	Powiat Pruszkowski	6+3
m. Radom	Ośrodek Interwencji Kryzysowej	ul. Malczewskiego 20B 26-600 Radom	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział w Radomiu	20
m. Radom	Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie	ul. Kościelna 14B 26-600 Radom	Caritas Diecezji Radomskiej	0
szydlowiecki	OIK przy Zespole Placówek Pomocy Dziecku i Rodzinie	Łaziska 15A 26-505 Orońsko	Powiat Szydłowiecki	9
m. st. Warszawa	Warszawski Ośrodek Interwencji Kryzysowej	ul. 6-go Sierpnia 1/5 02-843 Warszawa	m. st. Warszawa	60
m. st. Warszawa	Poradnie przy WOIK-u	Plac Dąbrowskiego 7 00-057 Warszawa ul. Belgijska 4 02-511 Warszawa	m. st. Warszawa	
m. st. Warszawa	Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia Dla Ofiar Przemocy w Rodzinie	ul. Wilcza 60/19 00-679 Warszawa	Fundacja Centrum Praw Kobiet	30
m. st. Warszawa	Ośrodek Wsparcia dla Kobiet z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży "Eteza"	ul. Chlubna 9A-9D 03-051 Warszawa	Stowarzyszenie Pomocy i Interwencji Społecznej	130
m. st. Warszawa	Ośrodek dla Ofiar Przemocy w Rodzinie "DOM" Stowarzyszenia Pomocy i Interwencji Społecznej	ul. Walecznych 59 03-926 Warszawa	Stowarzyszenie Pomocy i Interwencji Społecznej	15

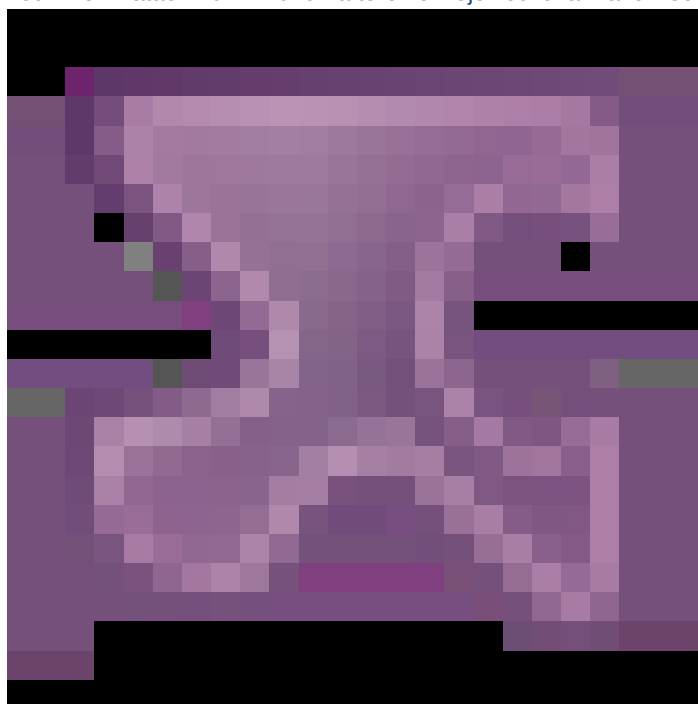

Powiat	Nazwa ośrodka	Adres	Podmiot prowadzący	LMC*
m. st. Warszawa	Dom Samotnej Matki i Dziecka	ul. Szymanowskiego 4A 03-477 Warszawa	m. st. Warszawa	8
warszawski zachodni	Dom Samotnej Matki i Dziecka	ul. Brzozowa 37 Laski 05-080 Izabelin	Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta	14
węgrowski	Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Węgrowie	ul. Piłsudskiego 23 07-100 Węgrów	Powiat Węgrowski	5
wołomiński	Dom Samotnej Matki	ul. Kilińskiego 63 05-220 Zielonka	Caritas Diecezji Warszawsko-Praskiej	8
wołomiński	Powiatowy Ośrodek Interwencji Kryzysowej	ul. Poniatowskiego 29 05-200 Zielonka	Powiat Wołomiński	4
wyszkowski	Ośrodek Interwencji Kryzysowej	ul. Komunalna 10A 07-200 Wyszaków	Stowarzyszenie Monar, Ośrodek Leczenia, Terapii i Rehabilitacji Uzależnień w Wyszakowie	14

Źródło: Opracowano na podstawie danych Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej⁴²

Na kolejnych wykresach przedstawiono liczbę osób korzystających z oferty placówek wspierających i udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie. Jak widać najwięcej osób skorzystało z pomocy ośrodków interwencji kryzysowej w roku 2017, jednak po spadku obserwowanym w roku 2018, w kolejnym roku także obserwowany był wzrost.

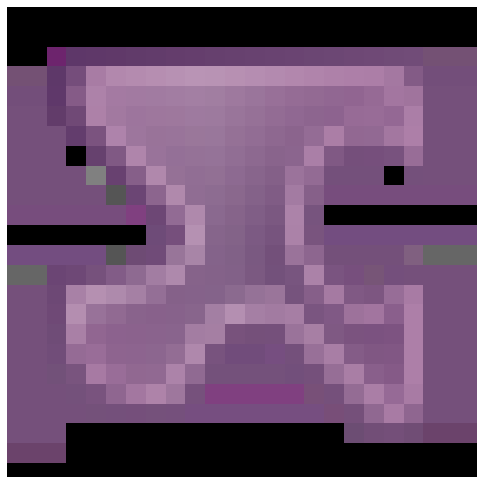
Wykres 12. Liczba osób korzystających z oferty placówek wspierających i udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie w latach 2017–2019 na terenie województwa mazowieckiego.

Większość ofiar przemocy domowej korzystała ze wsparcia ośrodków w zakresie interwencji kryzysowej oraz innych oddziaływań, w tym psychologicznych, prawnych, terapeutycznych czy lekarza psychiatry. Odsetek kobiet i mężczyzn korzystających pomocy wzrósł w roku 2019 w stosunku do roku 2018.

⁴² Dane pobrano ze strony: <http://mcps.com.pl/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie/placowki-swiadcza-pomoc/>

Wykres 13. Liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie, które skorzystały z miejsc całodobowych w ośrodkach interwencji kryzysowej

Na podstawie danych dotyczących rozbudowy sieci i poszerzania oferty placówek wspierających i udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie przedstawionych na wykresie powyżej odnotowuje się spadek liczby osób korzystających z OIK na terenie Mazowsza w latach 2017–2019.

3.2. Domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży

Domy dla matek z małoletnimi dziećmi działają na mocy ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej⁴³ oraz rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży⁴⁴. Na podstawie powyższych regulacji zapewniają one całodobowy, okresowy pobyt matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, a także ojcom z małoletnimi dziećmi i innym osobom sprawującym opiekę nad dziećmi.

Osoba ubiegająca się o skierowanie do domu składa wniosek w ośrodku pomocy społecznej właściwym ze względu na jej miejsce zamieszkania, natomiast ośrodek kompletuje dokumenty i przekazuje je do starosty najbliższego powiatu prowadzącego dom, który wydaje decyzję o skierowaniu do domu. Podstawę do wydania skierowania do domu stanowi:

- wniosek osoby ubiegającej się o skierowanie do domu;
- rodzinny wywiad środowiskowy przeprowadzony przez pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby ubiegającej się o skierowanie do domu lub przez pracownika socjalnego domu;
- zaświadczenie lekarskie stwierdzające brak przeciwwskazań zdrowotnych do umieszczenia w domu;
- skrócony odpis aktu urodzenia dziecka lub książeczka zdrowia dziecka;
- orzeczenie o niepełnosprawności lub orzeczenie o stopniu niepełnosprawności;
- opinia ośrodka zawierająca uzasadnienie pobytu w domu.

⁴³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2021 r. poz. 2268, 2270, z 2022 r. poz. 1, 66, 1079, 1692, 1700, 1812 i 1967)

⁴⁴ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 17 stycznia 2022 r. w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (Dz.U. 2022 poz. 150). Stan prawny aktualny na 06.10.2022 r.

Tabela 15. Zakres działalności domów samotnej matki

Zakres świadczonej pomocy	Formy pomocy
W zakresie interwencyjnym zapewniają:	38. zapewnienie schronienia; 39. wspieranie w przezwyciężaniu sytuacji kryzysowej; 40. izolowanie osób ubiegających się o pomoc przed sprawcami przemocy; 41. zapobieganie marginalizacji społecznej przez umożliwienie mieszkańcom odnalezienia miejsca w społeczeństwie; 42. zapobieganie sieroctwu społecznemu przez przygotowanie do świadomego i odpowiedzialnego wypełniania roli rodzicielskiej; 43. zapobieganie powielaniu złych wzorców rodzinnych i środowiskowych, a zwłaszcza wzorca wyuczonej bezradności
W zakresie potrzeb bytowych zapewniają:	44. zapewnienie całodobowego, okresowego pobytu; 45. odrębne pomieszczenia do spania oraz wspólne pomieszczenia do pobytu dziennego dla mieszkańców z dziećmi; 46. pokój dla mieszkanki w ciąży, 47. ogólnodostępne łazienki; 48. ogólnodostępna kuchnia do samodzielnego sporządzania posiłków oraz jadalnia z możliwością przygotowania drobnych posiłków; 49. pomieszczenie do prania i suszenia; 50. pomoc w załatwianiu spraw osobistych w przypadku wystąpienia takiej potrzeby; 51. środki higieny osobistej, środki czystości w sytuacji, gdy nie ma możliwości ich samodzielnego zakupu

W przypadku braku miejsca w domu na terenie danego powiatu, w porozumieniu z osobą ubiegającą się o skierowanie do domu, poszukuje się miejsca w domu w innym powiecie. Odnosnie ofiar przemocy przepisy określają, że w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa lub zdrowia osoby ubiegającej się o skierowanie do domu lub jej dziecka przyjmuje się tę osobę bez skierowania, na wniosek tej osoby lub ośrodka, i niezwłocznie powiadamia o tym starostę powiatu prowadzącego dom. Osoba pozostaje w domu pomimo możliwości zapewnienia jej przez ośrodek innej formy pomocy, jeżeli opuszczenie domu stanowiłoby zagrożenie dla życia i zdrowia jej lub jej dziecka, do czasu ustania tych zagrożeń.

Tabela 16. Dane teleadresowe placówek pomocowych dla matek z dziećmi na terenie Mazowsza.

Lp.	Nazwa	Powiat	Miejscowość	Ulica	Liczba miejsc
1	Dom Samotnej Matki i Dziecka	m.st. Warszawa	Warszawa	ul. Karola Szymanowskiego 4a	30
2	Dom Samotnej Matki w Laskach	warszawski zach.	Laski	ul. Brzozowa 37	23
3	Dom Samotnej Matki i Dziecka w Legionowie	legionowski	Legionowo	ul. ks. J. Schabowskiego 4	10
4	Ośrodek Wsparcia dla Kobiet z Małoletnimi Dziećmi i Kobiet w Ciężcy „ETEZJA”	m.st. Warszawa	Warszawa	ul. Chlubna 9A-d	130
5	Dom Samotnej Matki Caritas Archidiecezji Warszawsko- Praskie	wołomiński	Zielonka	ul. Kilińskiego 63	13

Źródło: Opracowano na podstawie Bazy teleadresowej instytucji pomagających osobom dotkniętym przemocą w rodzinie udostępnianej przez Mazowiecki Urząd Wojewódzki⁴⁵.

Jak obrazuje powyższa tabela na terenie województwa mazowieckiego działa jedynie pięć domów samotnej matki i dziecka oferujących w sumie niewiele ponad 200 miejsc dla matek z dziećmi potrzebujących schronienia.

⁴⁵ Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/uw-mazowiecki/baza-teleadresowa-instytucji-pomagajacych-osobom-dotknietym-przemoca-w-rodzinie>

3.3. Punkty konsultacyjne

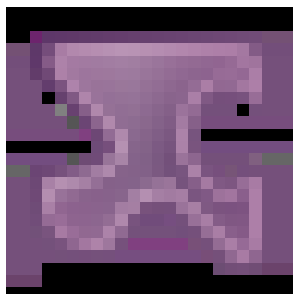
W ramach realizacji zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy⁴⁶ działają także punkty informacyjno-konsultacyjne dla osób dotkniętych przemocą. Są to miejsca, w których osoba będąca ofiarą przemocy domowej może uzyskać pomoc w powrocie do równowagi, poprzez wsparcie oraz niezbędne informacje na temat różnych form pomocy jej przysługujących.

Do punktu mogą się zgłaszać lub być kierowane osoby doświadczające wszelkich form przemocy (w tym: fizycznej, psychicznej, ekonomicznej i seksualnej). W punkcie pełnią dyżury specjaliści, tacy jak: psycholog, pracownik socjalny, czy radca prawny, którzy udzielają informacji temat zjawiska przemocy domowej oraz konsultacji w następujących obszarach:

- konsultacji i wsparcia psychologicznego;
- konsultacji prawnych;
- poradnictwa socjalnego;
- niezbędnych informacji na instytucji i placówek udzielających pomocy osobom krzywdzonym.

Poradnictwo i wsparcie w punktach są zupełnie bezpłatne, a wszystkie osoby korzystające z nich mają zapewnioną dyskrecję. Zgodnie z danymi aktualnie na terenie województwa mazowieckiego funkcjonuje 108 punktów świadczących pomoc. Liczba osób korzystających z oferty placówek wspierających i udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie jest bardzo duża.

Wykres 14. Liczba osób korzystających z punktów konsultacyjnych udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie w latach 2017–2019.

Dane wskazują, że zapotrzebowanie na tego rodzaju działalność nie maleje, a wręcz znacznie wzrasta. Liczba osób korzystających z punktów konsultacyjnych działających na terenie gmin w latach 2017–2019 zwiększa się z każdym rokiem. W roku 2017 było to 4 041 osób, w 2019 natomiast to już 6 019 osób (por. tabela powyżej), przy czym alarmujący jest fakt, że liczba punktów konsultacyjnych spada. W roku 2017 na terenie województwa działało 40 punktów konsultacyjnych, w roku 2018 było ich 36, a w 2019 – 38 takich punktów⁴⁷.

⁴⁶ zakres usług świadczonych w specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie określa Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne (Dz. U. z 2011 r. Nr 50 poz. 259)

⁴⁷ Dane na podstawie rocznych sprawozdań z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w latach 2017–2019. Dane udostępnione przez Mazowiecki Urząd Wojewódzki w Warszawie –Wydział Polityki Społecznej.

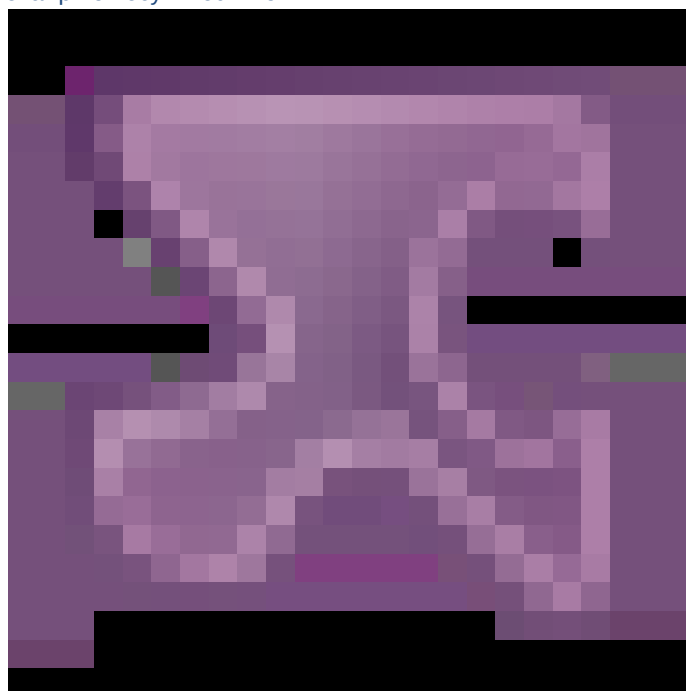
3.4. Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie

Na podstawie art. 6 ust. 4 pkt 1 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat należy tworzenie i prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy. Zadanie finansowane jest z budżetu państwa, a pomoc świadczona przez te placówki opiera się o zapewnienie szeroko pojętego bezpieczeństwa osób narażonych na skutki działań przemocowych. Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie to jednostki ukierunkowane na udzielenie specjalistycznej pomocy osobom doświadczającym przemocy w rodzinie. Placówki te zapewniają usługi w zakresie:

interwencyjnym (m.in.: schronienie, ochrona ofiary przemocy domowej przed osobą stosującą przemoc,
prawnym, poprzez udzielanie natychmiastowej pomocy prawnej,
psychologicznym i terapeutyczno-wspomagającym (m.in.: diagnozowanie problemu przemocy domowej, opracowanie indywidualnego planu pomocy, prowadzenie grup wsparcia i grup terapeutycznych, prowadzenie terapii indywidualnej.),
pomoc w zakresie potrzeb bytowych.

W roku 2015 na terenie województwa mazowieckiego funkcjonowały trzy specjalistyczne ośrodki wsparcia, które w 2015 r. zapewniły 51 miejsc całodobowych. Były to: Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia Przemocy w Rodzinie w Mławie – dysponujący 15 miejscami, Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Piastowie – z 6 miejscami oraz Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie prowadzony przez Fundację Centrum Praw Kobiet w Warszawie – dysponujący 30 miejscami. W roku 2017, 2018 i 2019 liczba ta się nie zwiększyła (patrz tabela poniżej), potrzeby natomiast zwiększają się każdego roku.

Wykres 15. Liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie, które skorzystały z miejsc w specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

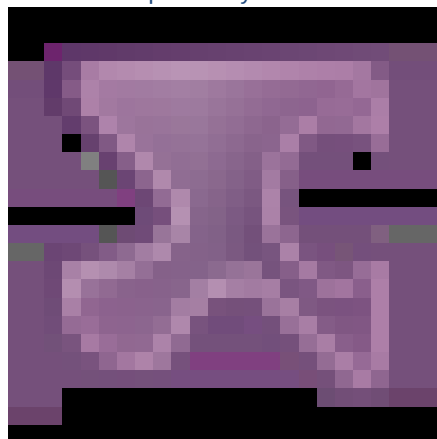

Tabela 17. Specjalistyczne ośrodki wsparcia.

Lp.	Nazwa	Powiat	Miejscowość	Ulica	Liczba miejsc
1	Zespół Ośrodków Wsparcia w Mławie	mławski	Mława	ul. Słowackiego 18	15
2	Zespół Ośrodków Wsparcia	piaseczyński	Piastów	ul. Ks. Jerzego Popiełuszki 24	6
3	Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia w Warszawie	m.st. Warszawa	Warszawa	ul. Wilcza 60	30

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych w raporcie Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie

Z analiz wynika, że liczba osób korzystających ze specjalistycznych ośrodków wsparcia systematycznie wzrasta. W roku 2019 odnotowano niemal dwukrotny w stosunku do roku 2018 wzrost liczby osób, które skorzystały z miejsc oferowanych przez te instytucje. zmniejszyła się natomiast liczba osób korzystających z miejsc całodobowych.

Wykres 16. Liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie, które skorzystały z miejsc całodobowych w specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie

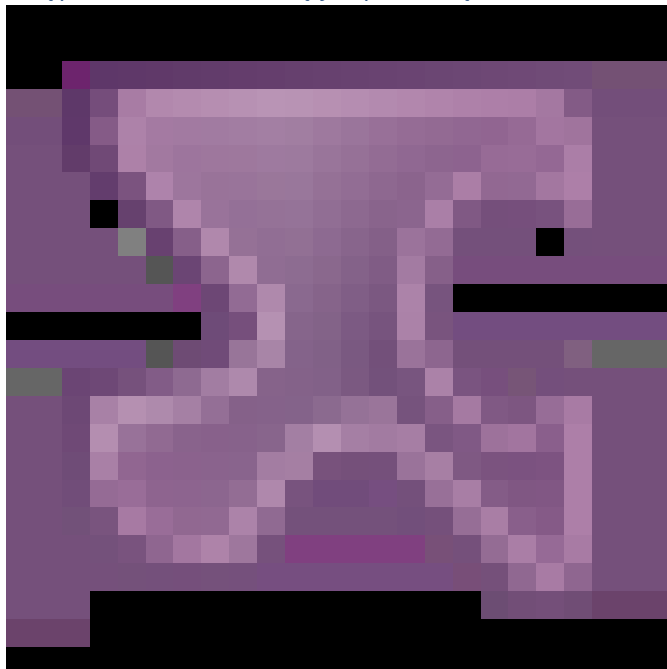
Należy zaznaczyć, że na terenie gmin i powiatów tworzone są także inne placówki świadczące specjalistyczną pomoc. Na terenie województwa mazowieckiego w 2019 r. funkcjonowało ich 7 (4 na terenie powiatu, 3 na terenie gmin).

Tabela 18. Liczba innych placówek świadczących specjalistyczną pomoc dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie.

Wyszczególnienie	Powiat 2017	Gmina 2017	Powiat 2018	Gmina 2018	Powiat 2019	Gmina 2019
Liczba innych placówek świadczących specjalistyczną pomoc dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie	3	4	3	5	4	3
w tym liczba innych placówek świadczących specjalistyczną pomoc dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie z miejscami całodobowymi	3	1	3	2	4	0
Liczba miejsc w innych placówkach świadczących specjalistyczną pomoc dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie	19	45	19	76	25	30
w tym: liczba miejsc w innych placówkach świadczących specjalistyczną pomoc dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie z miejscami całodobowymi	19	15	19	45	25	0

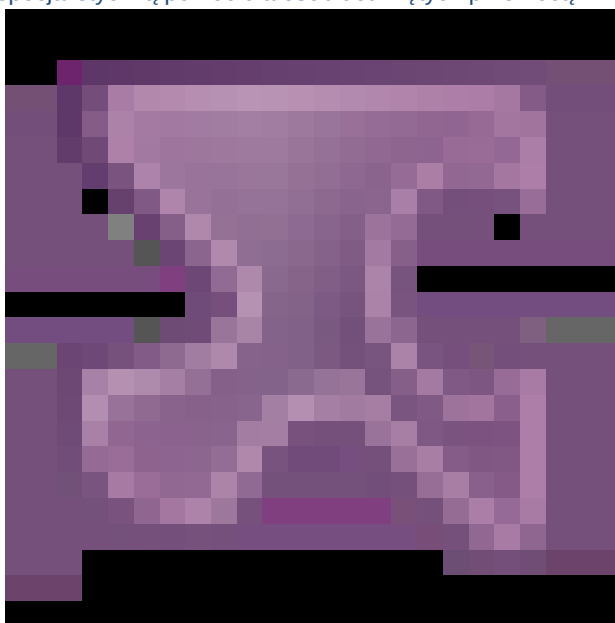
Osoby dotknięte przemocą domową, potrzebujące wsparcia, korzystają także z miejsc oferowanych przez inne placówki świadczące specjalistyczną pomoc. Liczba takich miejsc na obszarze gmin jest niższa w roku 2019, wzrasta natomiast liczba osób korzystających z takich instytucji na terenach powiatów województwa mazowieckiego.

Wykres 17. Liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie, które skorzystały z miejsc w innych placówkach świadczących specjalistyczną pomoc dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie.

Podobny trend obserwuje się także w przypadku ośrodków wsparcia świadczących usługi dla osób i rodzin dotkniętych przemocą w rodzinie dysponujących całodobowymi miejscami (por. wykres poniżej).

Wykres 18. Liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie, które skorzystały z miejsc całodobowych w innych placówkach świadczących specjalistyczną pomoc dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie

4. Telefony zaufania

W zakresie pomocy ofiarom przemocy domowej działają także telefony alarmowe i telefony zaufania. Poza funkcjonującymi telefonami w istniejących ośrodkach wsparcia istnieją także wyspecjalizowane formy wsparcia telefonicznego, świadczące pomoc w oparciu o dyskrecję i działania interwencyjne. Ogólnopolskie telefony alarmowe, interwencyjne oraz informacyjne:

- policja – 997 (jednolity nr alarmowy obowiązujący na terenie całej UE – 112)
- Niebieska Linia (Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie) – 801 12 00 02
- kryzysowy telefon zaufania – 116 123
- Centrum Praw Kobiet (całodobowy telefon interwencyjny dla kobiet ofiar przemocy) – 600 070 717
- dziecięcy telefon zaufania Rzecznika Praw Dziecka – 800 12 12 12
- poradnia telefoniczna dla osób doświadczających przemocy w rodzinie – 22 668 70 00
- telefon zaufania dla dzieci i młodzieży Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę – 116 111
- bezpłatna, anonimowa pomoc telefoniczna i online dla rodziców i nauczycieli, którzy potrzebują wsparcia w zakresie pomocy dzieciom przeżywającym trudności (agresja i przemoc w szkole, cyberprzemoc i zagrożenia związane z nowymi technologiami, wykorzystywanie seksualne, kontakt z substancjami psychoaktywnymi, uzależnienia, depresja, myśli samobójcze, zaburzenia odżywiania) – 800 100 100.

Na terenie województwa mazowieckiego działają telefony zaufania dostępne przy ośrodkach interwencji kryzysowej, np.: Warszawski Ośrodek Interwencji Kryzysowej (WOIK) kom.: 514 202 619, Punkt Interwencyjny (Śródmieście) kom.: 535 430 902, a także Centrum Wsparcia dla osób w kryzysie psychicznym - bezpłatny numer: 800 70 22 22.

Tabela 19. Liczba telefonów zaufania wykonanych w latach 2017-2019.

Wyszczególnienie	Powiat 2017	Gmina 2017	Powiat 2018	Gmina 2018	Powiat 2019	Gmina 2019
liczba lokalnych telefonów zaufania, interwencyjnych lub informacyjnych	9	25	9	25	8	22
czas dostępności telefonu: całodobowy	2	0	2	0	1	0
czas dostępności telefonu: inny	7	25	7	25	7	22
liczba rozmów	1 953	992	3 187	1 525	3 530	796
liczba interwencji	95	145	120	139	5 325	131

Liczba telefonów zaufania niestety także spada, rośnie natomiast liczba osób potrzebujących. W porównaniu z rokiem 2017, w 2019 r. liczba przeprowadzonych rozmów interwencyjnych wzrosła niemal dwukrotnie.

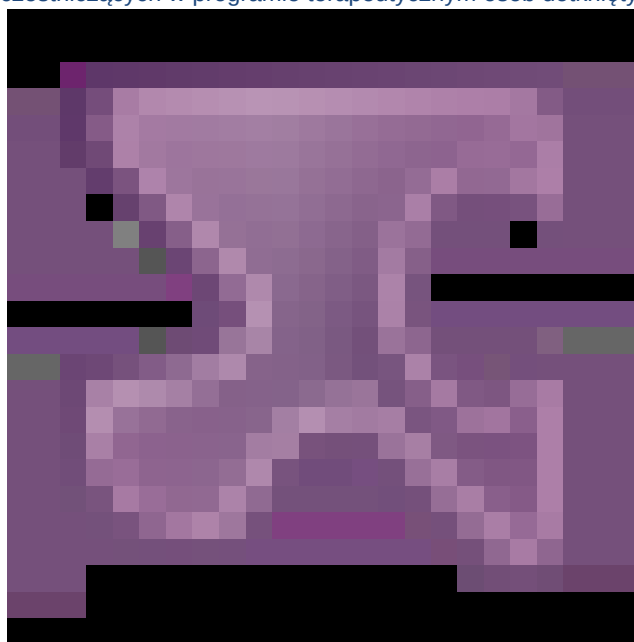

5. Pomoc terapeutyczna i wsparcie psychologiczne osób dotkniętych przemocą w rodzinie

Pomoc psychologiczna w zakresie przemocy domowej obejmuje bardzo szeroki i różnorodny obszar działań, wyróżniających się ze względu na specyficzny i określony cel. Kryzys wywołany przemocą niejednokrotnie wymaga objęcia ofiar wsparciem psychologicznym, element ten wydaje się niezbędny, aby odzyskała ona kontrolę na swoim życiem i miała tym samym siłę sprawczą do działania w obszarze zapobiegania takim sytuacjom w przyszłości. Od strony osoby pomagającej, poza wsparciem psychologicznym, niezbędne są także działania zwiększające kompetencję osoby, która korzysta z pomocy. Od strony osoby przyjmującej, efektywność wsparcia można mierzyć poprzez zmiany wewnętrzne, które warunkują skuteczne, konstruktywne działanie i pożądane zmiany życiowe, celem zapobiegania przemocy. W związku z tym istotne jest prowadzenie profesjonalnych programów terapeutycznych skierowanych zarówno do ofiar, jak i sprawców, jak również dzieci, które na skutek obserwacji zachowań przemocowych mają potencjał nawiązywać podobne relacje w przyszłości.

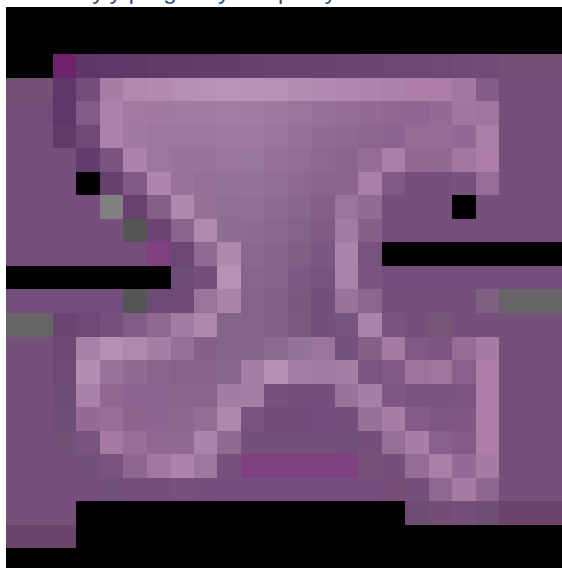
Prezentowane na wykresach dane wskazują na niewielki spadek osób korzystających z programów terapeutycznych na terenie województwa mazowieckiego. Spadek ten obserwuje się zarówno w przypadku gmin, jak i powiatów. Należy wziąć pod uwagę, czy zjawisko to nie wiąże się z liczbą oddziaływań oferowanych potrzebującym wsparcia w ramach programów terapeutycznych.

Wykres 19. Liczba osób uczestniczących w programie terapeutycznym osób dotkniętych przemocą w rodzinie

Jednocześnie należy zaznaczyć, że w roku 2019, w stosunku do roku ubiegłego, obserwowano na terenie gmin wzrost liczby osób kończących programy terapeutyczne. Niestety w przypadku oddziaływań prowadzonych na terenach powiatów województwa mazowieckiego trend ten jest odwrotny. Wymaga to dokładniejszej analizy w zakresie jakości oraz trafności oferty powiatów w stosunku do zapotrzebowania.

Wykres 20. Liczba osób, które ukończyły programy terapeutyczne.

VII. ANALIZA SWOT ZJAWISKA PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE

1. Mocne i słabe strony

Analiza zjawiska przemocy na przestrzeni lat 2017–2020 pokazuje, że zjawisko to nie tylko nie ulega zmniejszeniu, ale w niektórych sytuacjach mamy do czynienia z pogłębianiem się problemów w obszarze pomocy osobom dotkniętym przemocą domową. Dodatkowo w przypadku wielu form pomocy mamy do czynienia ze zmniejszeniem liczby miejsc lub/i sposobów wsparcia w stosunku do roku 2017. Z tego powodu niezbędne było przeprowadzenie wnikliwej diagnozy problemu przemocy w rodzinie i sporządzenie analizy SWOT, określającej mocne i słabe strony analizowanego zjawiska. Istotne było nie tylko określenie skali problemu, ale także analiza bariery i utrudnień w skutecznym przeciwdziałaniu przemocy. Dokonano także oceny działań służb pomocowych z punktu widzenia osób korzystających z instytucji pomocowych. Dzięki analizie SWOT możliwe będzie wyznaczenie kierunków działań i rekomendacji przyczyniających się do zmniejszenia skali problemu przemocy domowej oraz jej skutków.

Określenie mocnych i słabych stron działań pomocowych w obszarze przemocy w rodzinie stanowi podstawę do opracowania programu wsparcia dla osób zagrożonych przemocą domową. Analizy zjawiska przemocy w rodzinie przedstawione w Strategii Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2014–2020 wskazywały na następujące fakty:

niewystarczającą liczbę działań wzmacniających zespoły interdyscyplinarne ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
brak dostosowania wystarczająco zróżnicowanej oferty (krótko- i długoterminowej) pomocy osobom doświadczającym przemocy w rodzinie;
utrzymujące się stereotypy i mity dotyczące przemocy w rodzinie funkcjonujące w społeczeństwie;
niepełne zaangażowanie podmiotów realizujących procedurę „Niebieskiej Karty” w działania wynikające z przepisów prawa w zakresie przeciwdziałania przemocy.

Bardzo ważnym problemem jest stosunkowo niewielka liczba instytucji pomocowych w stosunku do potrzeb.

Tabela 20. Liczba instytucji pomocowych utworzonych w danym roku

Wyszczególnienie	Powiat 2017	Gmina 2017	Powiat 2018	Gmina 2018	Powiat 2019	Gmina 2019
punkty konsultacyjne dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie	X	2	X	2	X	6
ośrodki wsparcia dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie	0	0	0	0	0	0
specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie	0	X	0	X	0	X
domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	0	X	0	X	0	X
ośrodki interwencji kryzysowej	3	0	2	0	2	0
punkty interwencji kryzysowej	0	0	0	0	0	0
inne placówki świadczące specjalistyczną pomoc dla osób	2	0	2	0	2	3

Wyszczególnienie	Powiat 2017	Gmina 2017	Powiat 2018	Gmina 2018	Powiat 2019	Gmina 2019
dotkniętych przemocą w rodzinie						

Źródło: Na podstawie raportu 2.1.5 Rozbudowa sieci i poszerzanie oferty placówek wspierających i udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie

Dane za rok 2020 wskazują, że jedynie 7 instytucji pomocowych deklaruje realizowanie programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie na terenie województwa mazowieckiego. Są to: Zespół Ośrodków Wsparcia w Mławie i Piastowie, Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie w Żurominie, Mińsku Mazowieckim i Gostyninie, Urząd Miejski w Radomiu oraz Warszawski Ośrodek Interwencji Kryzysowej. A tylko trzy z nich to podmioty realizujące programy psychologiczno-terapeutyczne dla sprawców przemocy w rodzinie w 2020 r.: Mińsk Mazowiecki, Radom oraz Warszawa. W obliczu tak ogromnego zapotrzebowania tego rodzaju sytuacja jest dramatyczna.

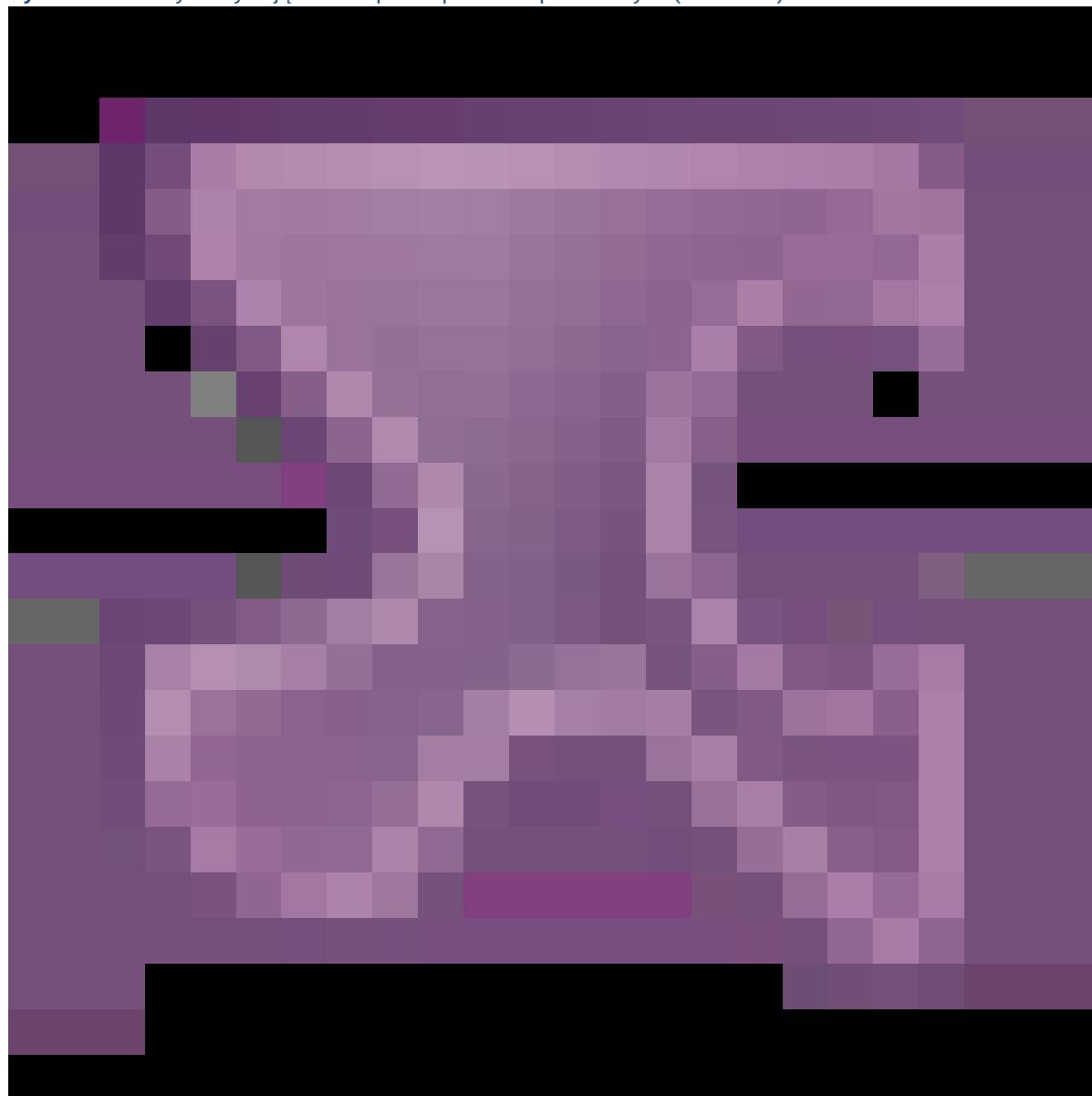
Warto zaznaczyć, że z raportu NIK⁴⁸ wynika, że ośrodki pomocy społecznej, zespoły interdyscyplinarne oraz jednostki prowadzące oddziaływania korekcyjno-edukacyjne nie posiadają pełnych informacji o liczbie i rodzaju środków zapobiegawczych (w tym karnych i probacyjnych) zastosowanych wobec sprawców przemocy oraz wywiązywaniu się sprawców z nałożonych na nich obowiązków, nakazów i zakazów. Przekazywanie do zespołów interdyscyplinarnych takich informacji umożliwiałoby skuteczną pracę z rodziną doznającą przemocy.

2. Ocena działania służb pomocowych

Pomimo wielu, jak się wydaje możliwości wsparcia, wiele osób nie ma dostatecznej wiedzy na temat kompleksowego wsparcia ofiar przemocy. Analizy prowadzone przez SWPS pokazują, że osoby doświadczające przemocy najczęściej kontaktują się z Policją (78%), w dalszej kolejności był wskazywany ośrodek pomocy społecznej (72%) oraz ośrodek interwencji kryzysowej (39%). 33% respondentów korzysta z pomocy grupy roboczej, zaś 23% wskazało na zespół interdyscyplinarny. W gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych szukało pomocy 21% osób badanych, a co piąta ofiara przemocy kontaktowała się z placówką ochrony zdrowia. Ze specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie oraz z ośrodków wsparcia korzystało odpowiednio 17% i 12% respondentów. Z wymiarem sprawiedliwości reprezentowanym przez sąd lub kuratora miało kontakt po 29% badanych. Dalej między 16% a 18% respondentów wskazywało takie placówki, jak: punkty informacyjno-konsultacyjne, powiatowe centra pomocy rodzinie, Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”. Ponad jedna dziesiąta (11%) badanych osób korzystała z pomocy kościoła lub innej wspólnoty wyznaniowej skorzystało. Stosunkowo niewielka grupa (9%) korzystała z pomocy domu dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży. Z innych niewymienionych placówek specjalizujących się w pomocy dla ofiar przemocy korzystało 8% - 4% z całodobowych i 4% z dziennych.

⁴⁸ Informacja o wynikach kontroli NIK w zakresie pomocy osobom dotkniętym przemocą domową (kwiecień 2016) <https://www.nik.gov.pl/plik/id,10943,vp,13290.pdf>

Wykres 21. Osoby korzystające ze wsparcia placówek pomocowych (dane w %)

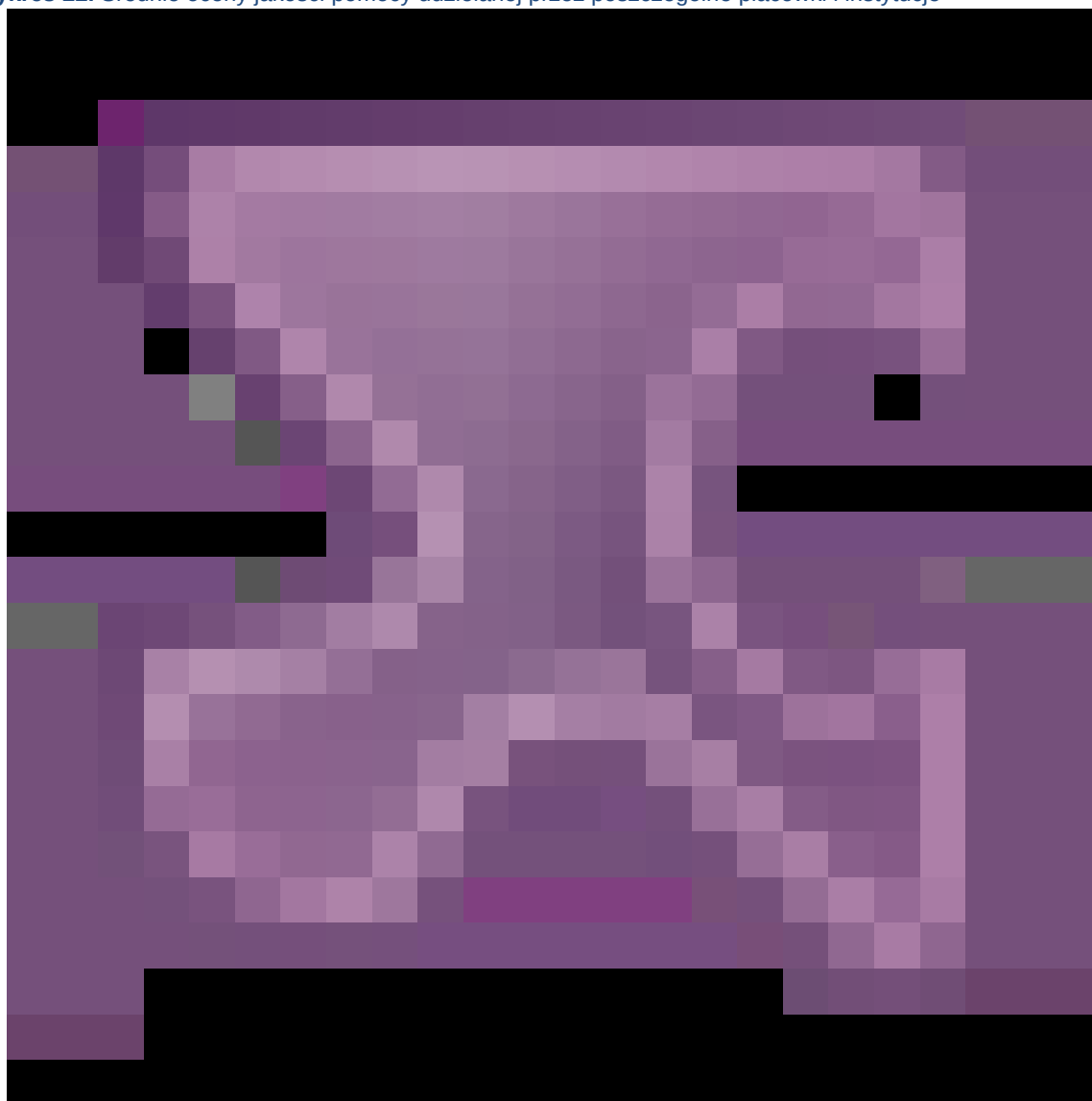

Źródło: Opracowano na podstawie badań prowadzonych w zakresie osób korzystających z pomocy poszczególnych instytucji i placówek w związku z problemem przemocy (procenty nie sumują się do 100, gdyż badani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź)

Ważnym elementem jest też analiza jakości pomocy udzielanej przez poszczególne placówki i instytucje. Respondenci dokonywali oceny na skali od 0 – bardzo niska jakość pomocy do 6 – bardzo wysoka jakość pomocy. Średnie oceny ilustruje wykres poniżej.

Najlepiej oceniane placówki pod kątem jakości udzielanej tam pomocy zdaniem badanych, to ośrodki interwencji kryzysowej, zaś najniższe oceny uzyskała Policja oraz gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych. Stosunkowo wysoko oceniano placówki specjalizujące się w pomocy ofiarom przemocy, w tym: specjalistyczny ośrodek wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, powiatowe centrum pomocy rodzinie, inna całodobowa placówka oraz ośrodek wsparcia. Punkty informacyjno-konsultacyjne dla ofiar przemocy w rodzinie ankietowani oceniali średnio dla analizowanej skali. Warto zauważyć, że grupy robocze oceniono wyżej niż zespół interdyscyplinarny. Wśród ocenianych instytucji znalazła się jedna o zasięgu ogólnopolskim: Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”.

Wykres 22. Średnie oceny jakości pomocy udzielanej przez poszczególne placówki i instytucje

Osoby doznające przemocy, biorące udział w badaniu w zakresie oceny wsparcia osób potrzebujących⁴⁹ wskazały, że w przypadku zaistnienia przemocy, niezależnie od jej rodzaju, kluczową potrzebą jest odizolowanie sprawcy przemocy od ofiary. Tego rodzaju zapotrzebowanie wskazało blisko 80% respondentów. Za równie ważną potrzebę uznano wsparcie i pomoc psychologiczną (ponad 3/4 badanych). Prawie połowa osób przypisywała duże znaczenie pomocy prawnej. Na dalszych miejscach znalazły się: pomoc w znalezieniu mieszkania, wsparcie materialne, w tym finansowe (istotne zdaniem co piątego respondenta) oraz pomoc w znalezieniu pracy (20%). Tego rodzaju uwarunkowania są zbieżne z analizami prowadzonymi wśród pracowników instytucji i służb pomocowych. Ich zdaniem pomoc materialna nie jest najistotniejszym rodzajem wsparcia.

Powyższe uwarunkowania oraz analiza zjawiska przemocy wraz z danymi obrazującymi korzystanie z dostępnych form wsparcia posłużyły w opracowaniu mocnych i słabych stron w zakresie przeciwdziałania zjawisku przemocy domowej na terenie województwa mazowieckiego przedstawiono poniżej.

⁴⁹ Ogólnopolska diagnoza infrastruktury wsparcia dla osób doznających przemocy oraz ocena efektywności i skuteczności stosowanych form przemocy. Badanie MRPiPS.

Mocne strony

Nowe regulacje prawne umożliwiające odseparowanie sprawcy przemocy od ofiary.
Zwiększenie świadomości społecznej w obszarze reagowania na stosowanie przemocy;
Wysoka ocena działań ośrodków interwencji kryzysowej w obszarze pomocy
Działanie punktów konsultacyjnych na terenie województwa mazowieckiego
Możliwość korzystania z bezpłatnego poradnictwa prawnego. łatwy dostęp do informacji nt. dostępności do poradnictwa i interwencji.
Stosunkowo duża liczba interdyscyplinarnych szkoleń dla służb pierwszego kontaktu.
Możliwość podnoszenia kwalifikacji przez kadre zajmującą się problematyką przemocy.
Duża liczba organizacji pozarządowych oferujących pomoc dla osób doświadczających przemocy w dużych miastach.
Dystrybucja informatora z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Słabe strony

Niewystarczająca liczba ośrodków wsparcia (problem szczególnie istotny w przypadku specjalistycznych ośrodków).
Brak zapewnienia osobom dotkniętym przemocą w rodzinie wystarczającej liczby miejsc w ośrodkach wsparcia.
Brak jednolitej opracowanej i na bieżąco aktualizowanej bazy danych instytucji pomocowych na terenie województwa.
Niewielka liczba organizacji/instytucji prowadzących programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy.
Powiązanie zjawiska przemocy z innymi szkodliwymi zjawiskami np. ubóstwem, uzależnieniami.
Niedostateczna współpraca lokalnych podmiotów działających w obszarze przeciwdziałania przemocy.
Niewystarczająca edukacja społeczeństwa na temat zjawiska przemocy w obszarach wiejskich i małomiasteczkowych.
Słaby dostęp do usług profilaktycznych.
Koncentracja na przemocy pomiędzy dorosłymi, a niedostateczne zauważanie przemocy wobec dziecka i jego sytuacji w rodzinie.
Brak jednolitej metodologii zbierania danych na temat zjawiska przemocy w rodzinie na terenie gminy/miasta, danych na temat istniejących ośrodków wsparcia oraz świadczonej pomocy.
Stosunkowo niskie zaufanie do służb pomocowych.
brak wnikliwej analizy zjawiska przemocy przed przystąpieniem do opracowywania programów pomocowych.
Mała liczba organizacji pozarządowych zajmujących się wspieraniem ofiar przemocy w rodzinie w obszarach wiejskich i mniejszych miastach.

Wiedza o zjawisku przemocy w rodzinie powinna stanowić punkt wyjścia do procesu planowania i wdrażania skutecznych strategii przeciwdziałania przemocy, które z kolei stanowią istotny element polityki społecznej państwa. Efektywność oraz jakość działań uruchamianych na wszystkich szczeblach administracji samorządowej wymagają rzetelnej i systematycznie prowadzonej diagnozy, która podobnie jak system przeciwdziałania przemocy w rodzinie, powinna być interdyscyplinarna i wieloaspektowa. Wytyczne do realizacji lokalnych planów działań opracowywane na szczeblu centralnym, a w szczególności rekomendacje dotyczące pomocy dla osób doświadczających przemocy, muszą uwzględniać wiedzę m.in. z zakresu psychologii, medycyny, socjologii oraz prawa.

VIII. CELE, DZIAŁANIA, ODBIORCY DZIAŁAŃ, WSKAŹNIKI REALIZACJI PROGRAMU

1. Cel główny i cele szczegółowe

Nadrzędny cel programu oraz jego szczegółowe podkategorie zostały sformułowane w oparciu o Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014–2020.

Z uwagi na brak wytycznych na lata kolejne program został rozszerzony i zmodyfikowany na podstawie analizy danych dotyczących zjawiska przemocy domowej na obszarze województwa mazowieckiego w latach 2016–2020. W stosunku do poprzednich lat nastąpiły podstawowe zmiany w programie związane z uwzględnieniem w planowanych działaniach przyczyn powstawania przemocy oraz rozszerzenia jej zakresu o obszary dotychczas pomijane bądź niedoszacowane.

Założone cele oraz ich przewidywane efekty odnoszą się do 4 głównych obszarów:

- 1) **wspieranie** – udzielanie szeroko rozumianego wsparcia osobom doświadczającym przemocy domowej, w tym pomocy psychologicznej, prawnej i socjalnej oraz zapewnienie schronienia;
- 2) **interwencja** – działania polegające ochronie osób doświadczających przemocy w rodzinie oraz świadków przemocy, izolacja i oddziaływania korekcyjno-edukacyjne wobec sprawców;
- 3) **edukacja** – przekazywanie wiedzy na temat przyczyn, mechanizmów i skutków przemocy oraz informowanie o możliwościach uzyskania pomocy; edukacja odnosi się także do wzmacniania kompetencji służb pomocowych;
- 4) **profilaktyka** – zapobieganie przemocy poprzez rozwijanie umiejętności interpersonalnych, wzmacnianie sieci wsparcia społecznego, promowanie właściwych modeli wychowawczych.

CEL GŁÓWNY: OGRANICZENIE ZJAWISKA PRZEMOCY W RODZINIE NA TERENIE WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO POPRZECZ WZMOCNIENIE DZIAŁAŃ REGIONALNYCH

Cele szczegółowe:

Cel 1: Ochrona i pomoc osobom doświadczającym przemocy w rodzinie

Cel 2: Zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie

Cel 3: Podniesienie poziomu kompetencji służb pomocowych i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy

Cel 4: Intensyfikacja działań profilaktycznych i edukacyjnych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie

2. Odbiorcy działań

Działania zaplanowane w Wojewódzkim Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Województwa Mazowieckiego skierowane są do:

- ofiar przemocy domowej, tj.: współmałżonków lub partnerów, dzieci, osób starszych i niepełnosprawnych;
- sprawców przemocy w rodzinie;
- świadków przemocy w rodzinie;
- instytucji wspierających ofiary przemocy oraz zajmujących się pomocą, pracujących na rzecz dziecka i rodziny, wprowadzających działania korygujące w stosunku do sprawców;
- organizacji pozarządowych (w tym kościołów i związków wyznaniowych);
- społeczności lokalnych.

3. Działania i wskaźniki realizacji Programu

W 2022 r. zmianie uległ wzór rocznego sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na rok 2022. Spowodowało to konieczność weryfikacji wskaźników zawartych w Wojewódzkim Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2021–2025. Wskaźniki Programu zostały przyporządkowane do poszczególnych celów i działań oraz podzielone na:

- 1) wskaźniki diagnostyczne – obrazujące zjawisko przemocy na terenie województwa mazowieckiego oraz działania podejmowane przez instytucje państwowe – dane będą pochodziły z rocznego sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (dane zbierane za pomocą Centralnej Aplikacji Statystycznej);
- 2) wskaźniki wdrażania – obrazujące wdrażanie programu, w tym skuteczność działań pomocowych oraz skuteczność oddziaływań terapeutycznych, realizowanych przez Samorząd Województwa Mazowieckiego oraz organizacje pozarządowe przy wykorzystaniu środków z budżetu województwa oraz dotacji celowej Wojewody Mazowieckiego.

3.1. Wskaźniki diagnostyczne

(obrazujące zjawisko przemocy oraz działania związane z przeciwdziałaniem temu zjawisku na terenie województwa mazowieckiego)

Tabela 21. Działania i wskaźniki diagnostyczne dla Celu szczegółowego 1: Ochrona i pomoc osobom doświadczającym przemocy w rodzinie.

Działania	Wskaźniki	Wartość bazowa wskaźnika (2020):
Tworzenie zespołów interdyscyplinarnych	Liczba utworzonych zespołów interdyscyplinarnych	331
Tworzenie grup roboczych	Liczba utworzonych grup roboczych	7 159
Tworzenie punktów konsultacyjnych dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie	Liczba utworzonych punktów konsultacyjnych dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie	4
Udzielanie pomocy osobom doświadczającym przemocy w rodzinie przez placówki wspierające	Liczba osób korzystających z placówek wspierających	199
Udzielanie pomocy w formie poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego w danej instytucji	Liczba osób objętych pomocą w formie poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego w danej instytucji	25 727
Tworzenie ośrodków interwencji kryzysowej	Liczba ośrodków interwencji kryzysowej	13

Działania	Wskaźniki	Wartość bazowa wskaźnika (2020):
	Liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie, które skorzystały z miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowej	2059

Tabela 22. Działania i wskaźniki diagnostyczne dla Celu szczegółowego 2: Zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

Działania	Wskaźniki	Wartość bazowa wskaźnika (2020):
Opracowywanie przez instytucje publiczne programów terapeutycznych	Liczba opracowanych przez instytucje publiczne programów terapeutycznych	11
Prowadzenie przez instytucje publiczne w środowisku lokalnym kampanii edukacyjnych i informacyjnych dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie	Liczba kampanii edukacyjnych i informacyjnych dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie przeprowadzonych przez instytucje publiczne w środowisku lokalnym	53
Realizowanie przez instytucje pomocowe programów korekcyjno-edukacyjnych	Liczba podmiotów realizujących programy korekcyjno-edukacyjne	9
Prowadzenie przez instytucje publiczne terapii/grup wsparcia/warsztatów/treningów i szkoleń	Liczba osób, które przystąpiły do programów psychologiczno-terapeutycznych	116

Tabela 23. Działania i wskaźniki diagnostyczne dla Celu szczegółowego 3: Podniesienie poziomu kompetencji służb pomocowych i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy.

Działania	Wskaźniki	Wartość bazowa wskaźnika (2020):
Prowadzenie przez instytucje pomocowe superwizji służb pomocowych i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy	Liczba superwizji (w tym superwizji koleżeńskich)	586
Prowadzenie przez jednostki samorządu terytorialnego szkoleń i warsztatów dla pracowników służb pomocowych i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy	Liczba przeprowadzonych szkoleń, warsztatów i kursów	183

Tabela 24. Działania i wskaźniki diagnostyczne dla Celu szczegółowego 4: Intensyfikacja działań profilaktycznych i edukacyjnych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Działania	Wskaźniki	Wartość bazowa wskaźnika (2020):
Ustalenie przez jednostki samorządu terytorialnego odsetka populacji rodzin zagrożonych przemocą w rodzinie na obszarze gminy, powiatu i województwa	Liczba upublicznionych ekspertyz i raportów dotyczących diagnozy zjawiska przemocy w rodzinie	50
Prowadzenie działań edukacyjnych dla rodziców i dzieci zagrożonych przemocą	Liczba realizowanych projektów w zakresie pomocy osobom doświadczającym przemocy w rodzinie w środowisku lokalnym	33
Upowszechnianie przez jednostki samorządu terytorialnego informacji w zakresie możliwości i form uzyskania pomocy, w szczególności: psychologicznej, prawnej, socjalnej, zawodowej i rodzinnej	Liczba opracowanych materiałów informacyjnych w zakresie możliwości i form uzyskania pomocy	40 402

3.2. Wskaźniki wdrażania

(realizacja zadań publicznych finansowanych ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego i Wojewody Mazowieckiego)

Tabela 225. Działania i wskaźniki wdrażania dla Celu szczegółowego 1: Ochrona i pomoc osobom doświadczającym przemocy w rodzinie.

Działania	Wskaźniki	Wartość bazowa wskaźnika (2020):	Wartość docelowa wskaźnika (2025):
Udzielanie pomocy i wsparcia ofiarom przemocy w rodzinie	Liczba osób, będących odbiorcami zadań publicznych zleconych do realizacji organizacjom pozarządowym Liczba usług udzielonych osobom doświadczającym przemocy w rodzinie	570 40	Wzrost do poziomu nie mniejszego niż 600 osób Wzrost do poziomu nie mniejszego niż 50 usług

Tabela 26. Działania i wskaźniki wdrażania dla Celu szczegółowego 2: Zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

Działania	Wskaźniki	Wartość bazowa wskaźnika (2020):	Wartość docelowa wskaźnika (2025):
Realizacja otwartych konkursów ofert na wykonywanie zadań z obszaru przeciwdziałania przemocy w rodzinie dotyczących działań korekcyjnych dla sprawców przemocy	Liczba przeprowadzonych otwartych konkursów ofert Liczba umów podpisanych z organizacjami pozarządowymi	0 0	Przynajmniej 1 konkurs rocznie Przynajmniej 4 umowy

Tabela 23. Działania i wskaźniki wdrażania dla Celu szczegółowego 3: Podniesienie poziomu kompetencji służb pomocowych i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy.

Działania	Wskaźniki	Wartość bazowa wskaźnika (2020):	Wartość docelowa wskaźnika (2025):
Organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie	Liczba przeprowadzonych szkoleń	14	Wzrost do poziomu nie mniejszego niż 18

Tabela 24. Działania i wskaźniki wdrażania dla Celu szczegółowego 4: Intensyfikacja działań profilaktycznych i edukacyjnych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Działania	Wskaźniki	Wartość bazowa wskaźnika (2020):	Wartość docelowa wskaźnika (2025):
Organizacja konferencji i warsztatów w zakresie profilaktyki przeciwdziałania przemocy w rodzinie	Liczba zorganizowanych konferencji i warsztatów	30	Wzrost do poziomu nie mniejszego niż 35
Organizacja kampanii społeczno-informacyjnych dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie	Liczba przeprowadzonych kampanii społeczno-informacyjnych	5	Nie mniej niż 2 kampanie społeczno-informacyjne rocznie

Działania	Wskaźniki	Wartość bazowa wskaźnika (2020):	Wartość docelowa wskaźnika (2025):
Opracowanie materiałów informacyjnych z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie	Liczba wydanych materiałów informacyjnych	4	Nie mniej niż 2 materiały informacyjne rocznie
Realizacja otwartych konkursów ofert na wykonywanie zadań z obszaru przeciwdziałania przemocy w rodzinie dot. działań profilaktycznych i edukacyjnych	Liczba przeprowadzonych otwartych konkursów ofert Liczba umów podpisanych z organizacjami pozarządowymi	1 10	Przynajmniej 1 konkurs rocznie Przynajmniej 5 umów

IX. FINANSOWANIE, MONITORING I EWALUACJA PROGRAMU

1. Finansowanie Programu

Środki finansowe na realizację działań związanych z obszarem przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zapisanych w niniejszym Programie, są corocznie planowane w budżecie województwa. Zadania roczne są ujmowane w uchwale budżetowej Samorządu Województwa Mazowieckiego, a przekraczające okres jednego roku – w Wieloletniej Prognozie Finansowej Województwa Mazowieckiego.

Środki finansowe na organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie pochodzą z dotacji celowej, przekazywanej corocznie przez Wojewodę Mazowieckiego.

Zasady finansowania realizacji programów oddziaływań psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc w rodzinie określa Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014–2020, wprowadzony uchwałą nr 76 Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 2014 r.

2. Monitoring i ewaluacja Programu

Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2021–2025 będzie podlegał okresowemu monitorowaniu. Raport z monitoringu będzie corocznie przedstawiany Zarządowi Województwa Mazowieckiego. Dane niezbędne do sporządzenia raportu z monitoringu będą wynikały ze wewnętrznych sprawozdań Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej, sprawozdań od organizacji pozarządowych otrzymujących dotacje od Samorządu Województwa Mazowieckiego oraz z informacji zebranych corocznie od instytucji/organizacji zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie w województwie mazowieckim.

W ostatnim roku obowiązywania Programu przeprowadzona zostanie ewaluacja, która pozwoli ocenić jego efektywność oraz zobrazuje poziom realizacji celów szczegółowych i celu głównego. Wyniki ewaluacji posłużą opracowaniu kolejnego programu wojewódzkiego.

X. WDROŻENIE ZASAD DEINSTYTUCJONALIZACJI DO DZIAŁAŃ WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO NA LATA 2021– 2025

Podczas analizy zakresu merytorycznych treści ujętych w programie wzięto pod uwagę zasady deinstytucjonalizacji, a zatem podjęto próbę wzmocnienia osób poszukujących pomocy w przypadku przemocy w środowisku lokalnym. W sytuacji ofiary przestępstwa przemocy zastosowanie zasady przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki lokalnej może stanowić pewną trudność, głównie z uwagi na to, że pomoc ta opiera się o wyspecjalizowane instytucje, niemniej jednak podjęto próbę położenia nacisku na środowisko lokalne i jego rolę w systemie wsparcia. Wzięto pod uwagę fakt, że fizyczne oddzielenie od lokalnych społeczności i rodzin drastycznie ogranicza zdolność oraz gotowość osób zamieszkających lub wzrastających w takich miejscach do pełnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa. Istotne zatem jest wsparcie społeczne oraz wdrażanie strategii inkluzji społecznej w celu zapobiegania izolacji zarówno osób zagrożonych przemocą, jak i sprawców przemocy, którzy po wdrożeniu odpowiedniego wsparcia powinni mieć szansę powrotu do społeczeństwa.

1. Pojęcie deinstytucjonalizacji

Deinstytucjonalizacja usług to proces przejścia od opieki instytucjonalnej do usług świadczonych w środowisku lokalnym (lokalnej społeczności), realizowany w oparciu o „Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności”⁵⁰. Proces ten dotyczy zarówno rozwoju usług świadczonych w środowisku lokalnym (lokalnej społeczności), jak i stopniowego ograniczenia usług w ramach opieki instytucjonalnej. Integralnym elementem deinstytucjonalizacji usług jest zatem profilaktyka, mająca zapobiegać umieszczaniu osób w opiece instytucjonalnej, a na przykład w przypadku dzieci, ofiar przemocy rozdzieleniu dziecka z rodziną i umieszczeniu w pieczy zastępczej.

Wielu specjalistów sugeruje, aby w opracowywaniu wytycznych unikać używania terminu „deinstytucjonalizacja” (dalej: „DI”), ponieważ jest on często rozumiany po prostu jako zamknięcie zakładów. W miejscach, gdzie termin ten jest stosowany, odnosi się on do procesu rozwoju usług świadczonych na poziomie lokalnych społeczności (również profilaktycznych), które mają wyeliminować konieczność opieki instytucjonalnej. W przypadku pomocy osobom zagrożonym przemocą działania w zakresie deinstytucjonalizacji powinny w pierwszej kolejności skupiać się na powszechnym dostępie do usług świadczonych w środowisku zamieszkania, gdyż tylko nieograniczony dostęp do szerokiego spektrum interdyscyplinarnych usług środowiskowych może wpłynąć na zmniejszenie popytu na usługi stacjonarnej opieki, ale także potencjalnie wpłynąć na zmniejszenie zjawiska przemocy w perspektywie długofalowej. W sytuacji idealnej – zaspokojenie potrzeb społecznych

⁵⁰Dokument został opracowany w listopadzie 2012 r. przez Europejską Grupę Ekspertów do spraw przejścia od opieki instytucjonalnej do systemu opieki świadczonej na poziomie społeczności lokalnych. „Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności” oraz „Wykorzystanie funduszy UE w celu przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności – zestaw narzędzi” znajdują się pod adresem: www.deinstitutionalisationguide.eu

w zakresie realizacji usług w miejscu zamieszkania (w środowisku lokalnym) prowadzić ma długofalowo do zamknięcia stacjonarnych instytucji opieki, szczególnie długoterminowej (np. dla osób chorujących psychicznie, osób starszych, dzieci czy osób z niepełnosprawnością, które są zagrożone przemocą), gdyż założeniem jest brak popytu na tego rodzaju usługi. Organizacje pozarządowe zaangażowane w działania związane z deinstytucjonalizacją⁵¹, proponują rozpatrywać działania deinstytucjonalizacyjne na 3 poziomach:

- 1) działania na rzecz rodzin z osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu (np. ułatwienia w zatrudnianiu opiekunów, usługi medyczne wspierające samodzielność podopiecznych, wsparcie wytchnieniowe, wsparcie dzienne, dodatkowe świadczenia pieniężne);
- 2) działania na rzecz osób potrzebujących pomocy w ich środowisku (asystencja osobista, usługi opiekuńcze – w tym długoterminowe, usługi medyczne wspierające samodzielność, rodzinne domy pomocy, mieszkalnictwo współdzielone, mieszkania wspomagane, mieszkania adaptabilne – rozszerzenie działań na rzecz rodzin o nowe elementy);
- 3) zahamowanie powstawania nowych placówek opieki całodobowej, zrównanie placówek prywatnych i komercyjnych, zmiana praw osób przebywających w placówkach.

Wszystkie te założenia należy uwzględnić podczas planowania systemu wsparcia względem osób zagrożonych przemocą. Sama definicja procesu deinstytucjonalizacji, jakkolwiek niekiedy niejednorodna, obejmować powinna szereg działań zmierzających do rozwoju usług w środowisku lokalnym, a wśród nich realizowane są następujące priorytety:

- 1) Usługi społeczne realizowane w środowisku zamieszkania nad usługami stacjonarnymi.
- 2) Rozwój lokalnych i zindywidualizowanych usług, w tym usług o charakterze zapobiegającym, które mają ograniczyć konieczność opieki instytucjonalnej.
- 3) Działanie zmierzające do wykorzystania zasobów i potencjału instytucjonalnej opieki na poczet rozwoju nowych usług wsparcia środowiskowego w społeczności lokalnej.

Działania DI w obszarze przemocy wpisują się w strategię pomocy społecznej („Strategia rozwoju usług społecznych na lata 2021–2040 dostępna na stronie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej”), szczególnie w kontekście inkluzji społecznej i zapobieganiu wykluczeniu. Wymiaru praktycznego wykluczenie społeczne nabrało poprzez zastosowanie w Strategii Lizbońskiej z 2000 r.⁵² dla opisanie determinantów nowego modelu społecznego państw członkowskich Unii Europejskiej. Rada Europy w Nicei przyjęła 4 wspólne cele w dziedzinie zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego:

- Ułatwianie dostępu do zatrudnienia oraz do środków, praw i usług
- Zapobieganie ryzyku wykluczenia
- Pomoc najbardziej zagrożonym
- Mobilizacja wszystkich właściwych instytucji

Analizując kryteria definicyjne oraz podstawowe założenia procesu deinstytucjonalizacji należy dokonać jej adaptacji do obszarów pomocowych, w tym wsparcia osób zagrożonych przemocą. Koncepcje te oparte są o określone przepisy prawa w tym względzie.

⁵¹Wspólnota Robocza Związków Organizacji Socjalnych WRZOS wraz z innymi organizacjami, m.in. Instytutem Spraw Obywatelskich

⁵²Strategia Europa 2020 pod adresem: http://ec.europa.eu/europe2020/index_pl.htm

2. Podstawy prawne

Ogólne założenie koncepcji deinstytucjonalizacji, zakładające przechodzenie od opieki o charakterze instytucjonalnym do opieki świadczonej w środowisku rodzinnym i społeczności lokalnej, ma swoje odzwierciedlenie w aktach normatywnych i regulacjach. Zostało ono ujęte w przygotowanej w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej (dalej: „MRiPS”) Strategii rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030⁵³. Przechodzenie od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej w środowisku rodzinnym i społeczności lokalnej jest jednym z kryteriów spełnienia warunkowości podstawowej dla polityki spójności w obszarze społecznym na lata 2021–2027.

Działania związane z deinstytucjonalizacją usług zostały ponadto uwzględnione w projekcie Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021–2027 z perspektywą do roku 2030, gdzie w ramach poszczególnych priorytetów i działań Programu zaplanowano inicjatywy dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności, zgodnie z ogólnoeuropejskimi wytycznymi w tym zakresie. Założenia odnoszą się do następujących aktów normatywnych:

- Karta praw podstawowych UE⁵⁴,
- Konwencja ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych⁵⁵,
- Konwencja o Prawach Dziecka ONZ⁵⁶,
- Strategia Europa 2020⁵⁷,
- Pakiet rozporządzeń na lata 2014-2020⁵⁸,
- Projekt krajowej strategii rozwoju i deinstytucjonalizacji usług w Polsce do 2040 roku – obszar dzieci, młodzież, rodzina.

Zasady DI zostały uwzględnione także w Strategii Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2021–2030.

3. Deinstytucjonalizacja w obszarze pomocy ofiarom przemocy i osób zagrożonych przemocą – wytyczne

Z danych przedstawionych przez MRiPS wynika, że 24,7% osób w ciągu swojego życia osobiście doświadczyło co najmniej jednej z form przemocy⁵⁹. Przemoc domowa stanowi zatem istotny problem społeczny, a pomoc osobom zagrożonym przemocą stanowi jedno z podstawowych zadań instytucji samorządowych. Tymczasem z raportu NIK⁶⁰ wynika, że problematyka ta w niewystarczającym stopniu została uwzględniona w planowaniu strategicznym w zakresie rozwiązywania problemów społecznych na terenie gmin, brak

53 Strategia rozwoju usług społecznych polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.) – M.P. z 2022 r. poz. 767

54art. 24-26 Karty praw podstawowych – całość finansowania UE powinna być wykorzystywana do ochrony i wspierania praw podstawowych

55art. 19 – finansowanie europejskie zasady równych szans dla ON oraz prawa do niezależnego życia i życia w społeczeństwie

56art. 7 i 9, 18-19, 24-25 – dzieci powinny się wychowywać w środowisku rodzinnym

57wykorzystanie finansowania publicznego do wspierania włączenia społecznego

58zakaz wykorzystania funduszy na cele inwestycji, która dyskryminuje ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, orientację seksualną, niepełnosprawność

59Dane na podstawie: <http://www.mpips.gov.pl/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie-nowa/ogolne/diagnoza-zjawiska-przemocy-w-rodzinie-w-polsce/>

60Informacja o wynikach kontroli NIK w zakresie pomocy osobom dotkniętym przemocą domową (kwiecień 2016) <https://www.nik.gov.pl/plik/id.10943.vp.13290.pdf>

było również rzetelnych diagnoz sytuacji w tym zakresie. Dotarcie do społeczności lokalnej zgodnie z zasadami DI wymaga zaangażowania najbliższego środowiska, tym samym rola gmin jest tutaj bardzo istotna.

Tabela 25. Zadania organów administracji samorządowej w zakresie przeciwdziałania przemocy⁶¹.

Samorząd województwa	Powiat	Gmina
1) opracowanie i realizacja wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie; 2) inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie; 3) opracowywanie ramowych programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie; 4) organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.	1) opracowanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie; 2) opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie; 3) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia; 4) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowej.	1) opracowanie i realizacja gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie; 2) prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie; 3) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia; 4) tworzenie zespołów interdyscyplinarnych.

Organy administracji są aktywnie zaangażowane w przeciwdziałanie przemocy. Zgodnie z regulacjami prawnymi samorząd województwa odpowiada za opracowanie i realizację wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie (w tym ramowych programów ochrony ofiar przemocy oraz ramowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie), inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, a także organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie. Zadanie powiatu to nie tylko opracowywanie strategii pomocowych, ale także opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie oraz zapewnienie wsparcia osobom doświadczającym przemocy. Gminy, poza wymienionymi zadaniami mają także obowiązek prowadzenia poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie. Jak widać intensyfikacja tych działań prowadzona jest w kierunku środowisk lokalnych.

Wytyczne⁶² w obszarze deinstytucjonalizacji powinny opierać się o koordynację działań wszystkich wymienionych tu szczebli zaangażowanych w pomoc osobom zagrożonym przemocą. Najbliżej środowiska lokalnego znajdują się zadania realizowane na szczeblu gminnym, niemniej jednak Samorząd Województwa Mazowieckiego, realizując

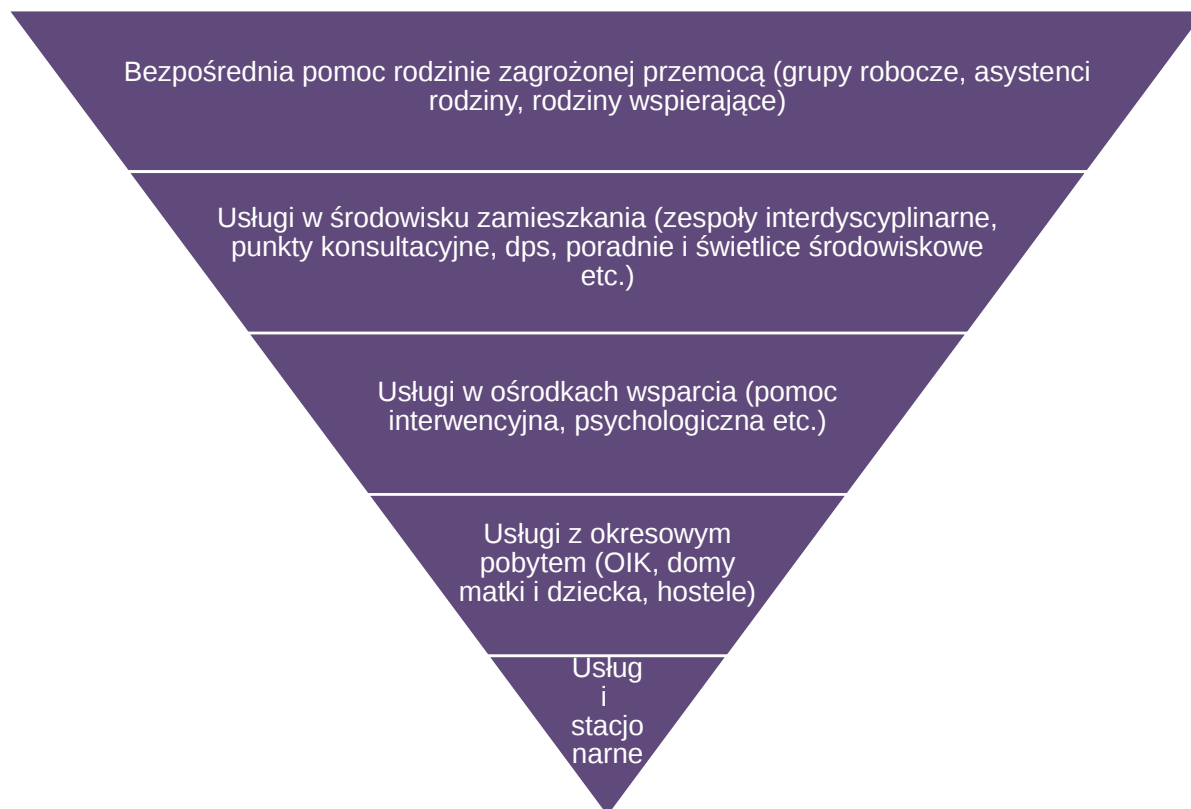
⁶¹ Opracowano na podstawie art. 6 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie – zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

⁶² Wytyczne opracowano na podstawie zalecenia zamieszczonego w dokumencie: European Commission, Report of the Ad Hoc Expert Group on the Transition from Institutional to Community-based Care („Raport Doraźnej Grupy Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki Świadczonej na Poziomie Lokalnych Społeczności”), Brussels, 2009, s. 8, a także dokumentu „Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności”.

założenia deinstytucjonalizacji, uwzględnia wytyczne do działań pomocowych w programie wojewódzkim.

Nieodzownym elementem stanowiącym podstawę do określenia wytycznych jest model odwróconej piramidy pomocowej, nawiązującej do konieczności przeniesienia wagi strategii pomocy osobom zagrożonym przemocą z nadrzędnej roli instytucji na pomoc świadczoną w środowisku lokalnym.

Diagram 1. Odwrócona piramida usług zgodnie z założeniami deinstytucjonalizacji w obszarze przeciwdziałania przemocy⁶³

Pomoc ofiarom przemocy, szczególnie w przypadku konieczności odseparowania od sprawcy przemocy bazuje na usługach stacjonarnych. W przypadku matek z małoletnimi dziećmi, których sytuacja wymaga zarówno odseparowania od sprawcy, jak i zapewnienia bezpieczeństwa lokalowego pomoc taka świadczona jest w oparciu o instytucje takiej jak domy matki i dziecka. W wielu przypadkach podobna forma instytucjonalna prowadzona jest także w ośrodkach interwencji kryzysowej czy specjalistycznych ośrodkach wsparcia. W miejscu zamieszkania osoby doświadczające przemocy mają do dyspozycji punkty konsultacyjne, zespoły interdyscyplinarne i inne, działające lokalnie instytucje. Najbliżej potrzebujących znajdują się te formy, które są powoływane lub uaktywniane w momencie doświadczania przemocy. Te właśnie formy powinny być podwaliną odwróconej piramidy potrzeb.

Należy jednak zaznaczyć, że pomoc w lokalnym środowisku nie oznacza braku koordynacji działań na poziomie instytucjonalnym. Potencjał instytucji wykorzystuje się tu zarówno do zwiększenia dostępności usług, jak i podejmowania i koordynacji inicjatyw w środowisku lokalnym. Dla przykładu pomoc psychologiczna osobom zagrożonym przemocą obejmuje bardzo szeroki i różnorodny obszar działań, wyróżniających się ze

63 Źródło: opracowanie własne

względu na specyficzny cel. Od strony osoby pomagającej zawiera on się w intencji zwiększenia kompetencji i mocy osoby, której pomagamy i jest to bardzo istotny element w obszarze deinstytucjonalizacji. Od strony osoby przyjmującej natomiast, efektywność pomocy można mierzyć poprzez zmiany wewnętrzne, które warunkują skuteczne, konstruktywne działanie i pożądane zmiany życiowe. A jednostka uzależniona od instytucji pomocowej nie będzie miała właściwego potencjału do zmiany.

Funkcjonujący w ośrodkach interwencji kryzysowej model pomagania wpisuje się w strategię DI. Celem pomocy interwencyjnej są działania oparte o salutogenezę, a zatem poszukiwanie mechanizmów służących zdrowieniu, opartych przede wszystkim o zasoby jednostki i ich wzmacnianie. Tak rozumiane działanie ma na celu przywrócenie stanu równowagi jednostki sprzed wystąpienia kryzysu (w tym wypadku wynikającego z podlegania przemocy) i zapewnieniu jej wsparcia krótkoterminowego umożliwiającego funkcjonowanie oparte o bezpieczeństwo i stabilność. W przypadku braku możliwości jednostki do samodzielnego poradzenia sobie, możliwe jest wsparcie instytucji, szczególnie w przypadku konieczności odizolowania sprawcy przemocy i zapewnienia bezpieczeństwa ofierze.

Uwzględniając te wszystkie składowe, a w szczególności zadania samorządu w obszarze przeciwdziałania przemocy, opracowano wytyczne działań pomocowych uwzględniające zasady deinstytucjonalizacji:

- 1) w zakresie opracowania i realizacji wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie:
  - uwzględnienie zasad deinstytucjonalizacji w programie przeciwdziałania przemocy,
  - przeniesienie wagi działań pomocowych na środowisko lokalne;
- 6) w zakresie inspirowania i promowania nowych rozwiązań dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie:
  - wykorzystanie potencjału instytucji pomocowych do organizacji działań w środowisku lokalnym,
  - promowanie rozwiązań uwzględniających inicjatywy wynikające z regionalnego planu rozwoju usług społecznych,
  - promowanie programów pomocowych w obszarze inkluzji społecznej;
- 7) w zakresie opracowywania ramowych programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie:
  - uwzględnienie konieczności intensyfikacji oddziaływań korekcyjnych na sprawców przemocy,
  - zaangażowanie organizacji pozarządowych działających lokalnie w działania korekcyjne i pomocowe,
  - aktywizacja środowiska lokalnego (usługi sąsiedzkie, rodziny wspomagające);
- 8) w zakresie organizowania szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie:
  - organizowanie szkoleń dla pracowników instytucji pomocowych w obszarze usług społecznych,
  - podkreślanie wagi szkoleń i superwizji.

4. Wdrażanie zasad deinstytucjonalizacji w obszarze przeciwdziałania przemocy na terenie województwa mazowieckiego

Mając na uwadze powyższe wytyczne w programie uwzględniono najważniejsze wyzwania, związane z wdrażaniem zasad deinstytucjonalizacji, w tym:

- zbudowanie systemu wsparcia rodzin z osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu,
- rozwój systemu wsparcia osób w środowisku,
- zapewnienie osobom z niepełnosprawnością zagrożonym przemocą asystentury osobistej,
- wspieranie samodzielnego życia poprzez zamieszkiwanie we własnym mieszkaniu lub mieszkaniu wspomagany,
- rozbudowa systemu wsparcia rodzin w kryzysie lub nim zagrożonych,
- stworzenie sieci środowiskowych centrów zdrowia psychicznego zapobiegających izolacji osób z chorobami psychicznymi,
- przegląd instytucji i placówek całodobowych pod względem ilościowym i jakościowym i wprowadzenie moratorium na powstawanie nowych instytucji.

Model DI w obszarze pomocy ofiarom przemocy na terenie województwa mazowieckiego przedstawia poniższy diagram.

Diagram 2. Organizacja pomocy osobom zagrożonym przemocą z uwzględnieniem procesu deinstytucjonalizacji

Pomoc oparta o zasady deinstytucjonalizacji uwzględnia zatem tryb formalny oraz nieformalny. Usankcjonowane prawnie formy wsparcia obejmują zarówno pomoc instytucjonalną (w OIK, Domach matki i dziecka oraz Specjalistycznych ośrodkach wsparcia (także tych prowadzących poradnictwo i programy korekcyjne dla sprawców przemocy). W środowisku lokalnym natomiast dostępne są takie formy jak: Punkty konsultacyjne, Poradnie psychologiczne, Zespoły interdyscyplinarne (Policja, Oświata, Ochrona zdrowia, OPS, Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych), a także wsparcie środowiskowe w świetlicach, czy w postaci pomocy asystentów rodziny. Wsparciem ofiar przemocy zajmują się również organizacje pozarządowe świadczące różnorodne usługi w postaci telefonów zaufania, poradnictwa, psychoterapii i wielu innych.

Obszary wpisujące się w zasady deinstytucjonalizacji w obszarze pomocy ofiarom przemocy domowej:

- psychoedukacja społeczności lokalnych w obszarze rozpoznawania symptomów przemocy, jej rodzajów i możliwości wsparcia;
- wsparcie specjalistów – szkolenia, supervizje koleżeńskie;
- kampanie informacyjne – stop przemocy;
- punkty konsultacyjne;
- grupy robocze w środowisku lokalnym;
- wsparcie środowiskowe w kryzysie psychicznym wynikającym z doświadczanej przemocy;
- asystenci rodziny – powoływani w celu pomocy w środowisku lokalnym (rodzinie);
- pomoc osobom starszym i niepełnosprawnym ofiarom przemocy lub/i zagrożonym przemocą;
- piecza zastępcza dzieci świadków/ofiar przemocy;
- procedura Niebieskie Karty;
- miejsca dla osób doświadczających przemocy poza hostelami i OIK
- długofalowo należałoby rozważyć tworzenie możliwości korzystania z mieszkań wspomaganych/chronionych dla matek z dziećmi (ofiar przemocy).

Każda z wymienionych usług społecznych służy zapobieganiu i przezwyciężaniu wykluczenia społecznego, sprzyja inkluzji społecznej odbiorców. Warto jednocześnie podkreślić, iż na mocy ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie osoba dotknięta przemocą w rodzinie może ubiegać się o następujące formy wsparcia:

- poradnictwo medyczne, psychologiczne, prawne, rodzinne socjalne oraz zawodowe,
- interwencja kryzysowa i wsparcie psychologiczne,
- ochrona przed dalszym krzywdzeniem, poprzez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc wspólne zamieszkiwanie oraz zakazanie kontaktowania się z osobą pokrzywdzoną,
- bezpieczne schronienie w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- badanie lekarskie w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z przemocą domową oraz wydanie zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie,
- pomoc w uzyskaniu mieszkania (w przypadku osób niemających tytułu prawnego do zajmowanego wspólnie ze sprawcą przemocy lokalu),
- objęcie dziecka opieką w placówce wsparcia dziennego (np. świetlica, klub, ognisko wychowawcze),
- pomoc rodziny wspierającej (wsparcie w wychowywaniu i opiece nad dzieckiem oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego),

- wsparcie asystenta rodziny,
- uzyskania świadczeń finansowych i pozafinansowych.

W przypadku sprawców przemocy konieczne są procedury intensyfikacji działań mających na celu zapobiegania powielania aktów przemocy. W ocenie NIK⁶⁴ w kontroli przeprowadzonej w obszarze przeciwdziałania przemocy najsłabszą stroną systemu jest właśnie brak możliwości oddziaływania na sprawców przemocy. Sprawcy nie są zobligowani do udziału w procedurze Niebieskie Karty – w jednostkach objętych kontrolą na wezwanie przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego odpowiada zwykle tylko około 10–20% sprawców. Wydaje się, że przyczyną jest także fakt, że ośrodków oferujących taką pomoc jest niewiele i są one zazwyczaj znacznie oddalone od miejsca zamieszkania osób potencjalnie korzystających. Niezbędne są zatem działania mające na celu organizowanie form wsparcia, aktywizacji, oddziaływania psychologicznego (w tym prowadzenia treningów zastępowania agresji czy radzenia sobie z emocjami itp.) w środowisku lokalnym. Intensyfikacji wymagają także działania profilaktyczne.

Należy zaznaczyć, że deinstytucjonalizacja musi być oparta o powszechny dostęp do szerokiego wachlarza wymienionych usług społecznych oraz ich rozwój, jednak sam termin wskazuje dość precyzyjnie, w jakim kierunku ten system ma być kształtowany i rozbudowywany. W oparciu o to założenie zaplanowano cele strategiczne z uwzględnieniem form przemocy i koniecznych oddziaływań.

5. Zasady strategiczne w obszarze przeciwdziałania przemocy z uwzględnieniem polityki deinstytucjonalizacji

W celu usystematyzowania wszystkich powyżej opisanych obszarów wsparcia osób zagrożonych przemocą opracowano założenia pomocowe z uwzględnieniem zarówno form przemocy, jak i niezbędnych form wsparcia, zaangażowanych instytucji oraz elementów wpisujących się w szeroko pojęte zasady DI. Oczywiście ideą główną jest przejście do form wsparcia dostępnych w najbliższym środowisku, jednakże pewne elementy poza rozbudowaniem sieci wsparcia osobom zagrożonym przemocą w przypadku jej przeciwdziałania wydają się być równie istotne. Te składowe odnoszą się do zasad inkluzji społecznej zarówno ofiar, jak i resocjalizowanych sprawców.

Tabela 26. Charakterystyka potrzeb pomocowych w zależności od rodzaju przemocy w oparciu o zasady deinstytucjonalizacji

Rodzaj przemocy	Niezbędne formy wsparcia	Pomoc instytucjonalna	Pomoc w oparciu o zasady deinstytucjonalizacji
Przemoc fizyczna	52. konieczność odseparowania od sprawcy przemocy 53. interwencja kryzysowa 54. wsparcie psychologiczne 55. pomoc terapeutyczna 56. pomoc prawna 57. pomoc instytucjonalna 58. programy korekcyjne dla sprawców przemocy (resocjalizacja sprawców)	63. ośrodki interwencji kryzysowej (OIK) 64. ośrodki z miejscem pobytu 65. specjalistyczne ośrodki wsparcia 66. ośrodki oferujące pomoc sprawcom przemocy 67. domy samotnej matki	Wsparcie w środowisku lokalnym: 68. punkty konsultacyjne 69. telefony zaufania 70. grupy robocze 71. zespoły interdyscyplinarne 72. świetlice środowiskowe (kluby, ogniska wychowawcze) 73. poradnie środowiskowe (np. 1 stopień referencyjny) 74. komisje rozwiązywania problemów alkoholowych 75. zaangażowanie grup

64Informacja o wynikach kontroli NIK w zakresie pomocy osobom dotkniętym przemocą domową (kwiecień 2016) https://www.nik.gov.pl/plik/id.10943_vp.13290.pdf

**WOJEWÓDZKI PROGRAM PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE
WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO NA LATA 2021–2025**

Rodzaj przemocy	Niezbędne formy wsparcia	Pomoc instytucjonalna	Pomoc w oparciu o zasady deinstytucjonalizacji
	59. treningi zastępowania agresji 60. treningi radzenia sobie z emocjami 61. wsparcie finansowe i rzeczowe 62. pomoc w zakresie potrzeb bytowych		wyznaniowych (np. parafii)
Przemoc psychiczna/emocjonalna	76. wsparcie psychologiczne 77. interwencja kryzysowa 78. pomoc terapeutyczna 79. grupy wsparcia 80. treningi zastępowania agresji 81. treningi radzenia sobie z emocjami 82. programy korekcyjne dla sprawców przemocy	83. OIK	84. punkty konsultacyjne 85. nieodpłatna pomoc prawna 86. grupy robocze 87. zespoły interdyscyplinarne 88. świetlice środowiskowe (kluby, ogniska wychowawcze) 89. asystenci rodziny 90. rodziny wspierające w środowisku lokalnym 91. telefony zaufania
Przemoc seksualna	92. odseparowanie od sprawcy 93. pomoc psychologiczna 94. interwencja kryzysowa 95. pomoc terapeutyczna 96. wsparcie zdrowotne	97. OIK 98. specjalistyczne ośrodki wsparcia 99. poradnie psychologiczne 100. stowarzyszenia i fundacje	101. dzielnicowi 102. poradnie psychologiczne 103. punkty konsultacyjne 104. pomoc medyczna w najbliższym otoczeniu 105. nieodpłatna pomoc prawna 106. komisje rozwiązywania problemów alkoholowych 107. telefony zaufania
Przemoc ekonomiczna	108. wsparcie psychologiczne 109. wsparcie finansowe i rzeczowe 110. aktywizacja zawodowa w celu uniezależnienia od sprawcy 111. poradnictwo socjalne	112. OIK 113. OPS	114. punkty konsultacyjne 115. nieodpłatna pomoc prawna 116. świetlice środowiskowe (kluby, ogniska wychowawcze) 117. asystenci rodziny 118. rodziny wspierające 119. telefony zaufania
Zaniedbanie	120. umieszczenie osób zagrożonych i podlegających zaniedbaniu w opiece systemowej (dzieci w pieczy zastępczej itp.)	121. domy samotnej matki 122. domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	123. świetlice środowiskowe (kluby, ogniska wychowawcze) 124. asystenci rodziny 125. zaangażowanie rodziny w opiekę 126. telefony zaufania 127. opieka wytchnieniowa 128. rodziny wspierające

Powyższe zasady deinstytucjonalizacji zostały ujęte w zaktualizowanych celach Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Województwa Mazowieckiego na lata 2021–2025, przy czym głównym celem, zgodnie z zasadami DI, jest ograniczenie zjawiska przemocy w rodzinie na terenie województwa mazowieckiego poprzez wzmocnienie działań regionalnych.

XI. SPIS TABEL I WYKRESÓW

Tabele:

Załącznik nr 1 – Ramowy program ochrony ofiar przemocy w rodzinie

Załącznik nr 2 – Ramowy program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie